

RAPPORTER

82/15

**OPPFØLGING AV
FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972
EN STUDIE AV TILBAKEFLYTTING**

AV
JOHAN A. ALSTAD

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 82/15

OPPFØLGING AV FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972

EN STUDIE AV TILBAKEFLYTTING

AV
JOHAN A. ALSTAD

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO — KONGSVINGER 1982

ISBN 82-537-1784-9
ISSN 0332-8422

FORORD

I dette arbeidet er det gjort rede for resultatene av en oppfølging av Flyttemotivundersøkelsen 1972. Ved hjelp av data fra Det sentrale personregister er flyttemønsteret både før og etter undersøkelsesåret, 1971, analysert for dem som var med i utvalgene av flyttere og ikke-flyttere.

Rapporten sammenfatter hovedpunkter i en magisteravhandling i geografi (Alstad, 1981). Arbeidet ble utført under et engasjement ved Sosiodemografisk forskningsgruppe i Statistisk Sentralbyrå.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 23. mars 1982

Arne Øien

INNHOLD

	Side
Figurregister	7
Tabellregister	8
0. Sammendrag - hovedkonklusjoner	10
1. Innledning	12
1.1. Endringer i flyttemønsteret	12
1.2. Noen meninger om flytting og bosettingsmønster	12
1.3. Undersøkelsen i Byrået	13
1.4. Problemstilling	13
1.5. En viktig forutsetning	14
1.6. Noen definisjoner	14
2. Data i oppfølgingsundersøkelsen	15
2.1. Oppfølging versus ny flyttemotivundersøkelse	15
2.2. Standardisering av kommunenummer	15
2.3. Erfaringer fra filorganiseringen	16
2.4. Validitet	16
2.5. Faren for nivåfeilslutninger	17
3. Bostedstilknytning	17
3.1. Innledning	17
3.2. Tilknytning for ulike typer flyttere 1971 og for ikke-flytterne 1971	18
3.3. Tilknytning til bosted varierer mellom persongrupper	20
3.3.1. Kjønn og alder	20
3.3.2. Utdanningsnivå	22
3.3.3. Ekteskapeleg status og familiefase	23
3.4. Landsdel for oppvekstkommune og bostedskommune en føler seg sterkest knyttet til	25
3.5. Sluttkommentar	29
4. Flytting 1964 - 1978	30
4.1. Antall flyttere totalt	30
4.2. Kombinasjoner av ulike flyttinger	31
4.3. Antall tilbakeflyttinger	33
5. Geografisk rekruttering av flyttere	33
5.1. Innledning	33
5.2. Regional rekruttering - hvor i landet er flytterne vokst opp?	33
5.3. Rekruttering av ulike typer flyttere	35
5.4. Rekruttering etter kommunegrupper	36
5.5. Sluttkommentar	38
6. Hvem flytter tilbake?	38

	Side
7. Regionale variasjoner i tilbakeflytting	38
7.1. Innledning	38
7.2. Intra- og interregional tilbakeflytting	39
7.3. Er tilbakeflytting sentraliserende eller desentraliserende?	42
8. Fraværstid	44
8.1. Innledning	44
8.2. Noen problemer ved måling av fraværsintervall	45
8.3. Fraværstid for ikke-tilbakeflyttere	45
8.4. Fraværstid for tilbakeflyttere 1964 - 1978	46
8.4.1. Innledning	46
8.4.2. De fleste flytter tilbake etter kort tid	46
8.4.3. Kjønn og alder	46
8.4.4. Utdanningsnivå og sosioøkonomisk status	49
8.4.5. Det er små regionale forskjeller i fraværsintervall	50
8.4.6. Fraværsintervall og ny utflytting	52
8.5. Sluttkommentar	54
9. Bofasthet og framtidig flytting	54
9.1. Innledning	54
9.2. Bofasthet for tilbakeflyttere 1964 - 1978	55
9.3. Hvem flytter på nytt og hvem blir boende?	55
9.3.1. Kjønn og alder	55
9.3.2. Utdanningsnivå og sosioøkonomisk status	56
9.4. Bofasthet og type strøk for oppvekststed	58
9.5. Holdning til og faktisk flytting	60
9.5.1. Noen grunner til mangel på samsvar mellom holdning og atferd	61
9.5.2. Framtidig flytting	62
9.5.3. Holdning og atferd	62
9.6. Noen samvariasjoner mellom bostedstype og framtidig flytting	64
9.7. Holdning til og faktisk flytting etter noen personkjennetegn	67
9.8. Endring i levekår ved intervjuflyttingen og framtidig flytting	69
9.9. Hovedpunkter i kapittel 9	70
10. Geografisk omfordeling og eksempler på flytتهistorier	71
10.1. Innledning	71
10.2. Geografisk nivå og data på bestemte tidspunkter	72
10.3. Landsdel for bosted på noen utvalgte tidspunkter	72
10.4. Flytتهistorier 1964 - 1978 for bosatte i oppvekstkommunen 1/10-1964 i Oslo/ Akershus og Nord-Norge	76
10.4.1. Innledning	76
10.4.2. Flytting til og fra kommuner i Oslo/Akershus og Nord-Norge	76
10.5. Sluttkommentar	79
Vedlegg	
1. Utdypende kommentarer om koplingen av flyttemotivfile og Byråets personregister ...	81
2. Katalog over kommunenummer før og etter omkodning	85
3. Stordahls og Ridengs kommunegrupperinger	87
Litteratur	88
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP)	91

FIGURREGISTER

	Side
3.1. Andel tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, førstegangsflyttere 1971, videreflyttere 1971 og andel flyttere 1971 totalt og ikke-flyttere 1971 totalt med forskjellig bostedstilknypning. Prosent	19
3.2. Andel tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, andel av hele flytterutvalget 1971 og av hele ikke-flytterutvalget 1971 med ulikt utdanningsnivå som var sterkest knyttet til bostedet på intervju-tidspunktet. Prosent	23
3.3. Andel tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, flyttere totalt 1971, ikke-flyttere totalt 1971 i ulike grupper for familiefase som var sterkest knyttet til bostedet på intervju-tidspunktet. Prosent	25
4.1. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter antall flyttinger 1964 - 1978. Prosent	30
4.2. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter type flytting 1964 - 1978. Prosent	32
5.1. Rekruttering av flyttere. Forholdstall	34
5.2. Andel av tilbakeflytterne 1964 - 1978, tilbakevenderne 1964 - 1978, videreflytterne 1964 - 1978 og av hele flytterutvalget 1971 og ikke-flytterutvalget 1971 med oppvekststed i Oslo/Akershus og Nordland/Finmark. Andel av befolkningen bosatt i de to fylkesparene pr. 1/1-1971. Prosent	36
5.3. Flytterutvalget 1971 etter kommune-gruppe for oppvekstkommune og befolkningen etter kommune-gruppe for bosted 1971. Prosent	37
7.1. Andel tilbakeflyttere 1964 - 1978 i fylkene, og andel av tilbakeflytterne med siste bostedskommune før tilbakeflytting i samme fylke som oppvekstkommunen. Prosent	40
7.2. Tilbakeflyttere 1964 - 1978 etter urbaniseringsgrad for bostedskommune før og etter tilbakeflytting. Prosent	44
8.1. Flyttere 1971 etter fraværstid før første tilbakeflytting 1964 - 1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7-1978. Prosent	47
8.2. Flyttere 1971 bosatt i oppvekstkommunen 1/10-1964 etter fraværstid før første tilbakeflytting 1964 - 1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7-1978. Prosent	48
8.3. Flyttere 1971 med oppvekst i ulike landsdeler etter fraværstid 1964 - 1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7-1978. Prosent	51
8.4. Andel av tilbakeflytterne 1964 - 1978 som ikke flyttet ut igjen etter første tilbakeflytting i ulike grupper for fraværstid og landsdel for oppvekstkommune. Prosent	53
9.1. Andel bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 etter type strøk for oppvekststed. Prosent	59
9.2. Andel bofaste blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 i gruppe for landsdel for oppvekststed og type strøk for oppvekststed. Prosent	59
9.3. Nyflyttere og bofaste blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 etter kommunetype for bosted før og etter tilbakeflytting. Nyflyttere etter kommunetype etter ny utflytting. Prosent	61
9.4. Andel av de ulike flyttertypene 1971 og av ikke-flytterne i 1971 som svarte at de nok ville flytte i framtida og andelen som har fått registrert flytting innen 1/7-1978. Prosent	63
10.1. Andel av flytterutvalget 1971 bosatt i ulike landsdeler under oppveksten, 1/10 1964, før intervjuet (her: 1971), på intervju-tidspunktet (her: 1973), og pr. 1/7-1978. Prosent. Oppvekstandel = 100	74
10.2. Andel flyttere 1971 bosatt i samme landsdel som oppvekstkommunen pr. 1/10-1964, før intervjuet (her: 1971), på intervju-tidspunktet (her: 1972) og pr. 1/7-1978. Prosent. Oppvekstandel = 100	75
10.3. Flyttere 1971 med bosted i oppvekstkommunen 1/10-1964 oppvokst i Oslo/Akershus og i Nord-Norge. Landsdel for bosted etter hver flytting i perioden 1964 - 1978. Prosent	77
10.4. Andel flyttere 1971 bosatt i oppvekstkommunen etter hver flytting blant flyttere med bosted i oppvekstkommunen pr. 1/10-1964. Oslo/Akershus og Nord-Norge. Prosent	78

TABELLREGISTER

	Side
3.1. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 i grupper for kjønn etter bostedstilknytning. Prosent	21
3.2. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 i ulike aldersgrupper etter bostedstilknytning. Prosent	22
3.3. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 med ulik ekteskapelig status etter flytting etter bostedstilknytning. Prosent	24
3.4. Tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, alle flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 som føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdel for oppvekstkommunen etter alder. Prosent	26
3.5. Tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, alle flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 som føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdel for oppvekstkommunen. Prosent	27
3.6. Tilbakeflyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall	28
3.7. Flyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall	28
3.8. Ikke-flyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall	29
4.1. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter antall tilbakeflyttinger 1964 - 1978. Prosent ..	33
7.1. Antall fylker i forskjellige grupper for tilbakeflyttingsandel 1964 - 1978 fra andre fylker enn fylke for oppvekstkommunen	41
7.2. Andel av tilbakeflytterne 1964 - 1978 til ulike landsdeler med siste bosted i Oslo/Akershus. Prosent	42
7.3. Tilbakeflyttere 1964 - 1978 i grupper for bostedskommune etter tilbakeflytting etter bostedskommune før tilbakeflytting. Prosent	43
8.1. Ikke-tilbakeflyttere 1964 - 1978 bosatt i oppvekstkommunen 1964 etter fraværstid før første tilbakeflytting. Prosent	45
8.2. Tilbakeflyttere 1964 - 1978 i ulike aldersgrupper etter fraværsintervall før første tilbakeflytting. Prosent	46
8.3. Flyttere 1971 med ulikt utdanningsnivå 1971 etter fraværsintervall før første tilbakeflytting 1964 - 1978 og om de har flyttet tilbake eller ikke innen 1/7-1978. Prosent	49
8.4. Flyttere 1971 med forskjellig sosioøkonomisk status 1971 etter fraværsintervall før første tilbakeflytting 1964 - 1978 og om de har flyttet tilbake eller ikke innen 1/7-1978. Prosent	50
9.1. Bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 etter første tilbakeflytting etter 1/10-1964 blant flyttere 1971 og blant ikke-flyttere 1971. Prosent	55
9.2. Andel bofaste og nyflyttere i grupper for alder blant tilbakeflytterne 1964 - 1978. Kvinneandel blant bofaste og nyflyttere. Prosent	56
9.3. Bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 med lavt og høyt utdanningsnivå 1971. Prosent	57
9.4. Utdanningsnivå på intervju tidspunktet for bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978. Kvinner og menn. Prosent	57
9.5. Bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 i grupper for kjønn etter sosioøkonomisk status 1971. Prosent	58
9.6. Tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, videreflyttere 1971, hele flytterutvalget og ikke-flytterutvalget 1971 med utsagn om framtidig flytting på intervju tidspunktet. Prosent ..	62

	Side
9.7. Tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, videreflyttere 1971 og hele flytterutvalget og ikke-flytterutvalget 1971 i grupper for syn på framtidig flytting etter om de har/ikke har flyttet etter intervjutidspunktet og innen 1/7-1978. Prosent	63
9.8. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for type strøk for bosted på intervjutidspunktet etter holdning til framtidig flytting og registrert flytting innen 1/7-1978. Prosent	64
9.9. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for holdning til framtidig flytting og om de har flyttet mellom intervjutidspunkt og 1/7-1978 etter type strøk for bosted på intervjutidspunktet. Prosent	65
9.10. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for endring i bostedstype ved flyttingen i 1971 etter om de har planlagt å flytte og faktisk har flyttet mellom intervjutidspunkt og 1/7-1978. Prosent	66
9.11. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 med oppvekst i ulike landsdeler etter holdning til og registrert flytting mellom intervjutidspunkt og 1/7-1978. Prosent	67
9.12. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i forskjellige utdanningskategorier etter positiv holdning til og registrert flytting mellom intervjutidspunkt og 1/7-1978. Prosent	68
9.13. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for kjønn og type strøk for bosted på intervjutidspunktet etter holdning til og faktisk flytting mellom intervjutidspunktet og 1/7-1978. Prosent	68
9.14. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 etter endring i levekår ved intervju-flyttingen. Prosent	69
9.15. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for endring i levekår etter holdning til og faktisk flytting mellom intervjutidspunkt og 1/7-1978. Prosent	70

0. SAMMENDRAG - HOVEDKONKLUSJONER¹⁾

Undersøkelsen er en oppfølging av Flyttemotivundersøkelsen 1972. Ved hjelp av Byråets sentrale personregister har en fulgt flyttebevegelsene til personene i flyttemotivundersøkelsens utvalg over en 14-årsperiode fra 1964 til 1978. Hovedproblemstillingen i undersøkelsen dreier seg om tilbakeflytting: Hvor vanlig er det å flytte tilbake til oppvekstkommunen eller andre tidligere bostedskommuner, hvem flytter tilbake er spørsmål som stilles.

Vi har funnet at omtrent halvparten, 48 prosent, av hele flytterutvalget fra 1971 har flyttet tilbake til oppvekstkommunen minst en gang i perioden 1/10-1964 - 1/7-1978. Andre 15 prosent ble klassifisert som tilbakevendere, dvs. de har flyttet tilbake til en annen kommune enn oppvekstkommunen, der de tidligere har vært registrert som bosatt. Hele 63 prosent av flytterutvalget har altså foretatt minst en flytting til en tidligere bostedskommune i denne 14-årsperioden. Vi har også påpekt at vi tror denne andelen vil øke når alle har avsluttet sin flyttehistorie; på grunn av aldersfordelingen pr. 1/7 1978 er det grunn til å tro at mange ennå ikke har avsluttet flyttehistorien sin. Selv om personene i vårt utvalg ikke ble stilt noe direkte spørsmål om bostedspreferanse, kan vi konkludere med at oppvekstkommunen i særlig grad, men også annen tidligere bostedskommune, faktisk er et svært viktig flyttemål for flergangsflyttere. Vi har hevdet at dette kan tolkes som realisering av bostedspreferanser.

I og med at tilbakeflytterne utgjør omtrent halvparten av hele flytterutvalget, er det ikke rimelig at de vil skille seg ekstremt ut m.h.p. personkjennetegn sammenliknet med andre flyttere. Hovedkonklusjonen er at tilbakeflytting finner sted i ung alder, og at hovedmassen av kvinnene var mellom 20 og 24 år ved første gangs tilbakeflytting. Mennenes topp kom noe seinere, mellom 25 og 29 år.

Det er relativt små regionale forskjeller i tilbakeflyttingsfrekvens. Analyse på fylkesnivået er svært usikker pga. opplegget av Byråets utvalgsplan, men i vårt materiale var det størst andel tilbakeflyttere (av alle som flyttet ut av oppvekstkommunen) i Vestfold og Møre og Romsdal, minst i Nord-Trøndelag. En større andel av tilbakeflytterne enn av ikke-tilbakeflytterne var vokst opp i mindre sentrale enn i sentrale strøk.

Hovedkonklusjonen her blir at tilbakeflytting også forekommer over hele landet og innen alle bostedstyper, selv om det kan påvises regionale variasjoner. Tilbakeflytting er altså ikke bare et "bygd-til by-til bygd"-fenomen.

De fleste tilbakeflyttingene skjedde innen to år etter utflyttingen fra oppvekstkommunen. Innen den tid hadde hele 28 prosent av flytterne fått registrert en tilbakeflytting. De yngste flytterne hadde jevnt over kortest fraværstid. Blant tilbakeflytterne i aldersgruppen 16-24 år hadde hele 60 prosent et fravær på ett år eller mindre bak seg.

Flytting er ingen definitiv handling. I de fleste tilfellene satte heller ikke tilbakeflyttingen et endelig punktum for den enkeltes flyttehistorie. Hele 61 prosent av tilbakeflytterne flyttet ut igjen på et seinere tidspunkt - noen for å bli borte for godt, andre for å komme tilbake nok en gang. "Lekkasjen" var større for unge tilbakeflyttere enn for eldre, og større for tettbygde enn for spredtbygde strøk.

Vi kan si at det i vårt materiale er bra samsvar mellom holdning til og registrert flytting. Dårligst samsvar er det for de som var tilbakevendere og tilbakeflyttere ved intervjuflyttingen. Dette mener vi skyldes det faktum at de bor i en tidligere bostedskommune, og derfor vil finne bedre og viktigere grunner enn andre flyttere til ikke å flytte igjen, selv om de opprinnelig hadde tenkt å gjøre det.

1) Førstekonsulent Erik Stordahl har brukt mer enn sin opprinnelig avsatte tid til diskusjoner med meg. Ellers har forskningssjef Per Sevaldsons, forsker Lars Østbys og konsulent Knut Sørensens innsikt og råd vært til nytte for meg. Administrasjonssekretær Liv Hansen har rentegnet figurene. Avhandlingen har krevet mye datateknisk arbeid. Dette har flere medarbeidere ved Systemkontoret utført. En spesiell takk for utvist interesse og for programmeringshjelp til førstesekretær Annikken Seip. Universitetslektor Hans Solerød har veiledet meg gjennom dette arbeidet på en inspirerende måte. Selv kritiske merknader har han formidlet fortrøstningsfullt.

Flyttingene i perioden 1/10-1964 - 1/7-1978 i vårt materiale har vist seg å ha en sentraliserende nettoeffekt på makrogeografisk nivå tidligst i perioden med en påfølgende desentraliserende nettoeffekt lenger ute i utvalgets flyttehistorie. Tilbakeflytting er en ikke uvesentlig faktor i denne sammenheng. Det må her tas forbehold om at vårt utvalgs flytteatferd ikke nødvendigvis er representativt ut over flyttepopulasjonen i 1971. Allikevel antar vi at nettoflyttemønsteret for flyttere i høyt urbaniserte samfunn foregår fra periferi til sentrum tidlig i flyttehistorien og seinere i noen grad fra sentrum til periferi.

Fleretrinnsflytting, med oppvekstkommunen som mellomstasjon eller endestasjon i en ofte nokså komplisert kjede av flyttinger, synes å være et helt vanlig fenomen blant ungdom, uansett oppvekststed og personlige kjennetegn for øvrig. Slik har det vært gjennom hele den perioden som studeres. En svært stor andel av disse flyttingene (som naturlig nok veier tungt i den offisielle flyttestatistikken), er det trolig rimeligst å tolke, først og fremst som ledd i en etableringsprosess der geografisk mobilitet inngår som en av flere komponenter. Dette mønsteret ville sikkert ha blitt enda tydeligere dersom "flytting" i forbindelse med utdanning var blitt registrert i offentlige flytteregistre. Arbeids- og utdanningsvandringer er nok i mange tilfeller en mer treffende beskrivelse av fenomenet vi står overfor, enn flytting i vanlig forstand, skifte fra ett varig bosted til et annet, varig bosted.

1. INNLEDNING

1.1. Endringer i flyttemønsteret

I 1970-åra har nettomønsteret i Norge endret seg sammenliknet med det forrige tiåret. Eksempelvis har Oslo/Akershus-regionen hatt netto utflytting hvert år fra 1971. Oslo har faktisk hatt negativ befolkningsutvikling fra 1969. Samtidig har flere fylker med nettoutflytting i 1960-åra hatt nettoinnflytting i 1970-åra (f.eks. Hedmark, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag). Utviklingen i de nord-norske fylkene har også vist avtakende nettoutflytting selv om Finnmark har hatt økende fraflytting i forhold til innflytting mot slutten av 1970-åra.

Også internasjonalt har en kunnet spore tendenser til endringer i nettoutflytting og befolkningsutvikling i 70-åra. De sentrale områdenes vekst har avtatt sterkt, mens de mindre sentrale strøk har vokst hurtigere enn tidligere (jfr. Ahnstrøm, 1979). Dette kalles "the turnaround trend".

I en forskningsrapport fra Norsk institutt for By- og Regionsforskning (NIBR) (Moen, Reisz, Strand 1979) er utflyttingen fra Oslo-regionen analysert. Rapporten viser bl.a. til "tilbakeflytting" fra regionen til "distriktet" som en av mange "forklaringsfaktorer".

Geografer som Østby (1975a) og Myklebost (1978) har også knyttet "tilbakeflytting" til de endringer i flyttemønsteret som har funnet sted. Imidlertid foreligger det lite dokumentert kunnskap om flyttinger til oppvekst-/fødested eller andre tidligere bosteder. En artikkel av King (1978) er betegnende: "Return migration: A neglected aspect of population geography".

Ved denne undersøkelsen forsøker vi å utvide kunnskapen om tilbakeflytting noe. Dette gjøres ved en analyse av individens flytتهistorier over en 14-års periode.

1.2. Noen meninger om flytting og bosettingsmønster

I følge "Lied-utvalget" fører "... svak yrkesmobilitet blant arbeidstakerne innen en region til at det lett oppstår mangel på visse typer arbeidskraft i ekspanderende bedrifter, og en ser det som ønskelig å øke mobiliteten. Dette er også et problem i Norge" (NOU 1979:35, 73).

"Tiltak for sterkere yrkesmessig og geografisk mobilitet er av stor betydning for å opprettholde effektiviteten i industrien." (op.cit.)

Disse og en del andre formuleringer i innstillingen ga støtet til en omfattende debatt om ønskeligheten av flytting i Norge (f.eks. leder i Arbeiderbladet 6/9-1979 og Dagbladet 6/9-1979). Mange var redd at Lied-utvalgets konklusjoner ville bli nedfelt som politiske mål i Stortingsmeldinger. En av konsekvensene av økt flytting kan bli en ny konsentrasjonsprosess av befolkning og næringsliv.

Brox (1980) har kastet et nytt moment inn i debatten om avfolkningsspøkelset ved å hevde at bosettingsmønsteret i Nord-Norge er i ferd med å bli konsolidert. Brox sier at "... busettingsmønsteret fryses fast, særlig gjennom forsterkning av periferien" (Brox 1980, 227). I en slik sammenheng er opplagt "tilbakeflytting" et fenomen det er verdt å studere nærmere. Hansen (1979) mener at Norge verken hadde noen uttrykt bosettings- eller regionalpolitikk umiddelbart etter andre verdenskrig. Han sier videre at det ikke var noen sterk reaksjon mot urbaniseringen i 1950-åra og begynnelsen av 1960-åra. Men både i Jamstillingskomiteens innstilling og Nord-Norge planen fra 1951 ble det gitt uttrykk for bekymring over fraflyttingen fra bygdene og fra vår nordligste landsdel. Ikke før i slutten av 1960-åra ble det erkjent at behovet for kunnskap om årsakene til endringene i bosettingsmønsteret var økende (St.meld.nr. 87 1966-67, St.meld.nr. 6 1970-1971). I løpet av 1960- og 1970-åra har både de faktiske endringer i bosettingsmønsteret og årsakene til disse blitt forsøkt kartlagt og det er blitt lagt mer og mer vekt på "myke" verdier og utvikling av et "kvalitativt bedre samfunn". I tråd med slike formuleringer heter det i St.meld.nr. 25 1977-78 at "... utformingen av bosettingsmønsteret må finne sted som en avveining mellom folks bostedsønsker og lokale forhold - blant annet det stedlige næringsgrunnlag". Ord som "trygt og meningsfylt inntektsgivende arbeid", "godt fysisk og sosialt levested", "trivsel og trygghet" representerer de "myke verdier" i meldinga. Målet om en avtakende sentralisering av boliger og arbeidsplasser, er bl.a. uttrykt i St.meld.nr. 16 1979-1980:

"Målet om å opprettholde et desentralisert bosettingsmønster og redusert takt i flyttingene er sentralt for å kunne sikre gode nærmiljøer" (s. 6).

Det kan spores utviklingstendenser i retning av "desentralisert bosettingsmønster" og "reduisert takt" i flyttingene mot slutten av 70-åra. Om dette kan tolkes som utslag av en vellykket distriktspolitikk eller ikke, skal ikke diskuteres her. Men det er på sin plass å minne om at dersom Lied-innstillingens råd m.h.p. arbeidskraftens mobilitet blir tatt til følge, vil det oppstå klare konflikter mellom økonomisk vekst, økt produktivitet/lønnsomhet og et desentralisert bosettingsmønster. I Beredskapsplanen for arbeidsmarkedstiltak 1980 heter det at:

"For å sikre nytt arbeid til alle som blir ledige ... (er det) gjennom arbeidsmarkedspolitikken derfor lagt opp til å sikre en økning i mobiliteten både nærings- og yrkesmessig, og hvis nødvendig, geografisk." (vår understrekning) (s. 78).

Holder vi disse formuleringene opp mot hverandre, er det innlysende at det er innebygget konflikter i dem. Det hadde vært rimelig med en presisering eller konkretisering fra departementene av hva som innholdsmessig ligger i "desentralisert bosettingsmønster"¹⁾, "reduisert takt i flyttingene" og "økt mobilitet".

Ut fra henvisningene ovenfor, ser det ut som om opprettholdelsen av bosettingsmønsteret (etter en eller annen definisjon) både er et mål i seg selv og et virkemiddel for en optimalisering av folks trivsel og velferd.

1.3. Undersøkelsen i Byrået

For å bedre vår kunnskap om en del av det komplekse mønsteret flyttingene utgjør, ble det i 1978 overveiet en oppfølgingsundersøkelse av Flyttemotivundersøkelsen 1972 med sikte på å kartlegge folks flyttemønster etter 1971. Det viste seg imidlertid at det var mulig å følge alle personene i Flyttemotivundersøkelsen 1972 (FMU-72) i Byråets personregister fra 1/10-1964 da dette ble opprettet.

1.4. Problemstilling

Hovedproblemstillingen i denne undersøkelsen er: I hvilken grad forekommer tilbakeflytting i personers flytتهistorie, og varierer tilbakeflyttingstilbøyeligheten mellom persongrupper og regioner?

En av Ravensteins (1885, 1889) flyttelover er at en flyttestrøm alltid har en motstrøm. En hovedhensikt i dette prosjektet er å kartlegge i hvilken grad "motstrøms"-flyttere flytter tilbake til steder de er vokst opp på eller tidligere har bodd. Det eksisterer alt noe litteratur omkring dette temaet (jfr. bibliografi i Alstad (1981)), men ofte er det lokalt avgrensa undersøkelser. Det er svært sjelden at en som i oppfølgingsundersøkelsen, har mulighet til å følge enkeltpersoners flytتهistorie over så lang tidsperiode som 14 år tross alt er, og hvor utvalget er landsrepresentativt som i dette tilfellet.

Fra dataene som ble samlet inn i forbindelse med Flyttemotivundersøkelsen 1972, foreligger det mange forskjellige bakgrunns- og andre kjennemerker knyttet til utvalget av flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971. Ut fra dette og ut fra de avledete kjennemerkene som er konstruert i oppfølgingsundersøkelsen, er det mulig å si noe om hvem som flytter tilbake til oppvekststedet sitt, hvem som flytter til steder de har bodd før utenom oppvekstkommunen, og hvem som ved hvert skifte av bosted stadig flytter til nye steder. Det er også mulig å antyde hvilke stedstyper f.eks. som har en stor/eventuelt liten tilbakeflyttingsandel. Videre har en i oppfølgingsundersøkelsen kartlagt forholdet mellom utsagn om framtidig flytting og faktisk flytてatferd: 1971-utvalgene ble stilt spørsmålet om framtidig flytting, og ut fra undersøkelsens generelle problemstilling, har vi sett nærmere på forholdet mellom framtidig flytting og faktisk flytting i perioden 1972 - 1978 for de som bodde i oppvekstkommunen på intervju tidspunktet (tilbakeflyttere) og de som ikke bodde i oppvekstkommunen på samme tidspunkt (ikke-tilbakeflyttere).

For å undersøke om tilbakeflytting fører til bofasthet, har vi sammenliknet nyutflyttingstilbøyeligheten mellom ulike grupper flyttere. En møter ofte oppfatninger om at en eventuell tilbakeflytting er siste bostedsskifte før det permanente bostedet er funnet. Er dette slik?

1) I "Aksjonsplan for Nord-Norge" heter det at det er et mål å bevare landsdelens (inkludert Namdalen) relative andel av rikets befolkning.

1.5. En viktig forutsetning

Vi tar utgangspunkt i en forutsetning som vi pr. definisjon har små muligheter til å teste i denne undersøkelsen:

De fleste mennesker har mer eller mindre sterke bostedspreferanser. Vi antar og forutsetter at oppvekststedet for de aller fleste vil rangere høyt på en preferanseskala. For flyttere i særdeleshet vil andre tidligere bosteder kunne konkurrere med stedet hvor de har vokst opp. Personer som av ulike grunner har hatt flere bosteder, vil allikevel ofte ønske å komme tilbake til eller i nærheten av oppvekststedet hvor de har sine "røtter".

I hvilken grad er dette en rimelig forutsetning? Det ble ikke stilt spørsmål direkte om bostedspreferanser i FMU-72. Vi benytter i kapittel 3 svar på spørsmålet: "Hvilket sted føler de Dem alt i alt sterkeste knyttet til?" som en indikator på bostedspreferanse. Vi finner at mens 77 prosent av flytterne som bodde i oppvekstkommunen svarte "nåværende bosted", var det mellom 26 og 40 prosent av de flytterne som ikke bodde i oppvekstkommunen som svarte det samme.

I Boforholdsundersøkelsen 1973 (Statistisk Sentralbyrå, 1974a) ønsket 82 prosent av respondentene som bodde i oppvekstkommunen å fortsette å bo der. 66 prosent av dem som bodde på et sted forskjellig fra oppvekstkommunen ville helst fortsette å bo på det stedet. Denne undersøkelsen var for øvrig et representativt utvalg av befolkningen og ikke av flytterpopulasjonen.

Forutsetningen om at oppvekststedet (her: oppvekstkommunen) vil rangere høyt på en preferanseskala, bør modifiseres noe. Preferansene for oppvekstkommunen kan være svakere for personer med oppvekst i storbyer og forsteder enn for personer vokst opp i andre typer strøk. Riktignok uten å kontrollere for oppvekststed, viser Boforholdsundersøkelsen 1973 (Statistisk Sentralbyrå, 1974a) at 62 prosent av respondentene bosatt i tettbygd strøk med over 50 000 innbyggere (kan være flyttet dit) ønsket verken å bo på et større eller mindre sted enn bostedet på intervju tidspunktet. 83 prosent av dem som bodde i spredtbygd strøk svarte tilsvarende. Ut fra dette kan det tenkes at selv om alle får realisert sine bostedspreferanser, ville det være en mindre andel tilbakeflyttere til storbyer enn til f.eks. spredtbygde strøk.

Selv med forbehold om måleproblemer og problemer med å definere preferanse, ser det altså ut til at vår forutsetning er rimelig. Dessuten gir forutsetningen grunnlag for å formulere interessante og testbare problemstillinger.

1.6. Noen definisjoner

Definisjonen av flytting og flytter er i oppfølgingsundersøkelsen bestemt av de flyttemeldinger som personregisteret inneholder: Flytting er ethvert skifte av bostedskommune i perioden 1/10 1964 - 1/7 1978. Alle eventuelle intrakommunale bostedsskifter faller ut. Det må også tas hensyn til at vi opererer med faste kommunegrenser i hele perioden (jfr. vedlegg 2).

Flytteenheten i oppfølgingsundersøkelsen er enkeltindivider, ikke familier i tradisjonell forstand. Selvsagt vil det være flere medflyttere i tilknytning til mange respondenters flyttinger (eksempelvis ektefelles barn). Slike medflyttere holdes utenfor i vår analyse.

I flyttemotivundersøkelsen ble en flytter definert som en person født i tidsrommet 1/1 1897 - 31/12 1955 som fikk registrert en flytting fra en norsk kommune til en annen i 1971.

Ikke-flytterutvalget bestod av personer født i samme tidsrom som ikke fikk registrert en flytting fra en norsk kommune til en annen i 1971. Selv om de ikke flyttet i 1971, kan de ha flyttet både før og etter.

Definisjonsmessig er det forskjell mellom en flytting og en flytter. I løpet av et gitt tidsrom kan en flytter ha foretatt flere flyttinger som hver for seg kan være av ulik type etter hvilke klassifiseringskriterier en legger til grunn.

Tilbakeflytting er en flytting tilbake til oppvekstkommunen mellom 1/10 1964 og 1/7 1978 ¹⁾. En tilbakeflytter har minst en tilbakeflytting. Oppvekstkommune er definert som kommune med lengst botid i før fylte 16 år.

Tilbakevending er en flytting til tidligere bostedskommune forskjellig fra oppvekstkommunen mellom 1/10 1964 og 1/7 1978.

En tilbakevender har minst en tilbakevending og ingen tilbakeflyttinger.

1) I enkelte kapitler ser vi bare på intervjuflyttingen. Dette vil bli gjort klart i de aktuelle kapitler.

Videreflytting er en flytting til ikke tidligere bostedskommuen mellom 1/10 1964 og 1/7 1978.

En videreflytter har minst en flytting til ikke tidligere bostedskommune og ingen tilbakeflytting eller tilbakevending.

I de tilfellene hvor en person har en kombinasjon av forskjellige typer flyttinger, lar vi tilbakeflytting veie mer enn tilbakevending, og tilbakevending mer enn videreflytting. En person med f.eks. en tilbakeflytting, tilbakevending og videreflytting blir følgelig klassifisert som tilbakeflytter.

En persons flytthistorie er sammensatt av alle interkommunale bostedsskifter 1/10 1964 - 1/7 1978 i kronologisk rekkefølge.

Flyttere 1971 betegner flytterutvalget trukket i 1971 - 2893 personer.

Ikke-flyttere 1971 betegner ikke-flytterutvalget trukket i 1971 - 1 314 personer.

Antallet tilbakeflyttere blant ikke-flytterutvalget er lite. Derfor behandles stort sett bare tilbakeflyttere blant flytterutvalget i analysekapitlene.

Flyttere som er vokst opp i utlandet og flytter tilbake til dette landet fra Norge, faller utenfor vår definisjon av tilbakeflytting. Derimot vil slike personer kunne foreta tilbakevendinger til en norsk kommune. Innvandring til ikke tidligere bostedskommune blir klassifisert som videreflytting på vanlig måte. Det vil selvsagt være mulig å foreta tilbakeflytting fra utlandet for personer vokst opp i Norge.

Vanligvis vil de i utvalgene som av tekniske grunner blir klassifisert som intrakommunale flyttere, bli inkludert i ikke-tilbakeflyttergruppen.

I oppfølgingsundersøkelsen vet vi ikke om en tilbakeflytter bosetter seg på oppvekststedet eller annet sted i oppvekstkommunen. Det har vi ikke muligheter for å kontrollere. Oppvekststed blir senere brukt i betydningen oppvekstkommune.

2. DATA I OPPFØLGINGSUNDERSØKELSEN

Det tekniske opplegget av oppfølgingsundersøkelsen er beskrevet av Stordahl og Sørensen (1980). Følgende framstilling bygger i hovedsak på denne rapporten. Flere detaljer er gitt i vedlegg 1.

2.1. Oppfølging versus ny flyttemotivundersøkelse

Oppfølgingsundersøkelsen er en registerbasert undersøkelse. Dette ble valgt av to grunner:

- 1) Det var ikke ressurser til noen ny flyttemotivundersøkelse.
- 2) Utvalget fra 1971 kan følges i registrene og dette gir muligheter for bl.a. å holde slike kjennemerker som utsagn om framtidig flytting i Flyttemotivundersøkelsen opp mot registrerte flyttinger i tiden etterpå. Dette kunne vanskelig dekkes ved en helt ny flyttemotivundersøkelse.

Samtidig som registeropplegget ble billigere enn en ny intervjuundersøkelse, blir mengden av informasjon naturligvis begrenset til de kjennetegn som inngår i de registrene som brukes. I vårt tilfelle vil dette si mengden av meldinger innsendt til personregisteret.

2.2. Standardisering av kommunenummer

I perioden 1/10 1964 - 1/7 1978 har det vært flere sammenslåinger og delinger av kommuner. Dette problemet løste vi ved å standardisere kommunenumrene for hele perioden etter inndelingen pr. 1/1 1974 (vedlegg 2). Pr. denne dato var det færrest kommuner i Norge mellom 1964 og 1978. På denne måten får vi et mindre antall flyttinger enn vi ville observert uten å korrigere for endringer i kommunegrensene. Hovedbegrunnelsen for å velge inndelingen pr. 1/1 1974 kan belyses ved et par eksempler:

Person P flytter fra kommune A til B ved t_1 . Dette er en videreflytting. Mens P er borte fra oppvekstkommunen, deles kommune A i A_1 og A_2 . P bodde i A_1 før utflytting. A_1 beholder kommunenummeret til A. Ved t_2 flytter P fra kommune B til A_2 . Dette ville da bli registrert som en ny videreflytting, mens det i realiteten er en tilbakeflytting i og med at A_2 og A_1 var i samme kommune før deling. Slike flyttinger får vi klassifisert som tilbakeflytting ved bruk av 1974-grensene.

Et annet eksempel: Person P flytter fra kommune A (oppvekstkommunene) til kommune X ved tidspunkt t_1 . A blir slått sammen med B og C til kommune D. Ved t_2 flytter P fra X til D. Hos oss blir denne flyttingen klassifisert som tilbakeflytting selv om P kanskje flyttet til det som tidligere var kommune B eller C og ikke A.

Antall kommunegrenseendringer tatt i betraktning, betyr ikke slike unøyaktigheter noe for ut-sagnskraften i de konklusjoner vi trekker senere i denne undersøkelsen.

2.3. Erfaringer fra filorganiseringen¹⁾

Teknisk sett har framhentingen av data og koplingen med intervjufilene gått greit. I første omgang ble meldingene lagt på egen fil. Noen sentrale opptellingsresultater ble så kodet inn på filen. Den framgangsmåten ble begrunnet med:

- 1) En mente at de som skulle foreta analysearbeidet ville stå friere på denne måten.
- 2) Den løsningen som opprinnelig ble foreslått, kunne vise seg å være svært tungvint å håndtere ved visse former for utnyttelse.
- 3) Det ville eventuelt ikke være noe vanskelig å koble meldingsfil og flyttemotivfilen på etterhånd.

I praksis ble ikke dette opplegget vellykket. Dette skyldtes kanskje først og fremst mangel på programmeringskapasitet.

På bakgrunn av dette ønsket vi å legge inn kjennetegn ved hver enkelt flytting (og endring i ekteskapeleg status) for hver person på hovedfilen fra Flyttemotivundersøkelsen. Dette arbeidet ble avsluttet i mars 1980. Ved konstruksjon av avledete kjennemerker var vi også avhengig av kvalifisert programmererhjelp. En medarbeider fra Systemkontoret i Byrået var knyttet til oppfølgingsundersøkelsen fram til september 1980.

2.4. Validitet

Reliabiliteten gir uttrykk for dataenes pålitelighet og bestemmes av nøyaktigheten ved datainnsamlingen. Høy reliabilitet er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig forutsetning for at data skal kunne brukes til å teste de oppstilte hypotesene. I tillegg kreves det at det er godt samsvar mellom de teoretiske og operasjonelle definisjonene slik at vi måler det vi faktisk ønsker; den definisjonsmessige validiteten må være høy (Hellevik, 1971). Datas validitet, som betegner relevansen for de aktuelle problemstillingene, avhenger både av reliabiliteten og den definisjonsmessige validiteten (op.cit.).

Den definisjonsmessige validitet i oppfølgingsundersøkelsen er tilfredsstillende. Ved å sammenholde oppvekstkommune med hver tilflyttingskommune, kan vi si om vedkommende person har vært bosatt der tidligere. Det ligger en viss usikkerhet i at respondentene kan ha oppgitt feil oppvekstkommune. Dette kan være tilfelle for personer med omtrent like lang botid i flere kommuner før fylte 16 år. Vi regner da med at valget av oppgitt oppvekstkommune avspeiler hvilken av disse kommunene en føler seg sterkest knyttet til. I vår sammenheng utgjør dette derfor en minimal feilkilde. I oppfølgingsundersøkelsen vil det nok ha forekommet feil i punchingen av kommunenummer, men ikke på en slik systematisk måte at det skulle gi grunn til spesiell bekymring.

Det var respondentene selv som skulle oppgi type strøk for bosted både under oppveksten og på intervjutidspunktet. Variabelen blir dermed beheftet med den type usikkerhet at det kan være mangel på samsvar mellom personenes og Byråets definisjon av å bo spredt eller tett. Eksempelvis vil nok flere som bor på steder som deler av Bærum oppgi å bo spredt selv om de bor i Oslo tettsted.

Vår inndeling i landsdeler er ikke den samme som brukt i Byråets utvalgsplan. Blant annet har vi skilt ut Agderfylkene og Rogaland til landsdelen Sørlandet, mens Aust- og Vest-Agder i utvalgsplanen hører til Østre handelsfelt og Rogaland Vestre. Dette gjør at representativiteten i vår inndeling blir lavere.

I kapittel 3 analyserer vi hvilket bosted ulike typer flyttere føler seg sterkest knyttet til. Her bruker vi tilknytning til et bestemt bosted som en indikator for bostedspreferanse. På den måten kan vi si at problemer med den definisjonsmessige validiteten i dette tilfellet blir redusert.

1) Den tekniske gjennomføring er beskrevet i vedlegg 1.

Vi må også si at datas reliabilitet er god. Dette gjelder da særlig flyttemeldingene. Vi har i vedlegg 1 nevnt at vi har usikre data for 70 personer som har innvandret til Norge etter 1/11 1970. For disse har vi altså satt tilflyttingskommune lik bostedskommune før utvandring. Meldeplikten om skifte av bostedskommune tilligger hver enkelt flytter. Vi vet at slik melding forsinkes betraktelig i forhold til den faktiske utførte flytting. Derfor gir flyttedatoene i oppfølgingsundersøkelsen ikke nødvendigvis riktig tidspunkt for når flytting faktisk fant sted.

Selv om flyttemelding forsinkes, vil de aller fleste flyttinger før eller senere bli registrert. Dette skjer f.eks. ved totaltellingene som folke- og boligtellinger. Flere administrative registre inneholder opplysninger om personers bosted. F.eks. vil organiseringen av skattevesenet i Norge føre til at skifte av bostedskommune for de aller fleste vil bli registrert ganske snart etter flytting. Derimot er registreringen av intrakommunale flyttinger mangelfulle. Det får ingen betydning for denne undersøkelsen hvor vi bare behandler interkommunale bostedsskifter.

Vi må også regne med at feil i dataoverføringen (f.eks. punchefeil) kan svekke våre datas reliabilitet. Med disse forbehold som nevnt ovenfor, mener vi imidlertid at flytتهistoriedekningen i vårt materiale er så god at den muliggjør en datajert studie av flytتهistoriene til våre utvalgs-personer i perioden 1/10 1964 - 1/7 1978.

Gjennom hele undersøkelsen bruker vi personlige kjennetegn som alder og kjønn. Deres validitet antas uten noen nærmere drøfting å være god.

Variable som utdanningsnivå og sosioøkonomisk status er målt/konstruert på bakgrunn av opplysninger om hvert individ på intervju-tidspunktet (oktober 1972 - mars 1973). Både utdanningsnivå og sosioøkonomisk status har endret seg for mange i utvalget i 14-års perioden. I mangel av bedre data er vi likevel henvist til å bruke de som ble samlet inn ved Flyttemotivundersøkelsen. Dette gjør at den definisjonsmessige validitet for slike variable ikke blir god. Tabeller/figurer som inneholder slike data må derfor tolkes med stor forsiktighet. Vi kommenterer dette i flere sammenhenger senere i undersøkelsen.

Fraværsintervall behandler vi i kapittel 8. Der drøfter vi også noen spesielle problemer knyttet til denne variabelen. Her skal vi bare nevne at validiteten av denne er lavere enn vi skulle ønske. Allikevel vil vi konkludere denne drøftingen med at de fleste data i oppfølgingsundersøkelsen har tilfredsstillende definisjonsmessig validitet og tilfredsstillende reliabilitet.

2.5. Faren for nivåfeilslutninger

I noen sammenhenger trekker vi inn egenskaper ved til- og fraflyttingskommunen for nærmere å forklare en bestemt flytting. Dette gjelder ved bruk av variable som type strøk for bosted og kommune-type. Vi står her i fare for å begå kontekstuelle feilslutninger. I kontekstuell analyse undersøkes sammenhenger mellom variable som refererer til enheter på ulike nivå (Hellevik 1971, 281). Om vi finner at noen i utvalget vårt flytter tilbake til en fiskerikommune, er det ikke nødvendigvis på grunn av framtidig arbeid i fiskerinæringen. Så enkle slutninger er det selvsagt umulig å trekke.

3. BOSTEDSTILKNYTNING

3.1. Innledning

Selv om det i Flyttemotivundersøkelsen ikke ble stilt direkte spørsmål om respondentenes bosteds-preferanser, har vi mulighet for å drøfte dette i noen grad i forhold til spørsmål om hvilket sted de alt i alt følte seg sterkest knyttet til. Ut fra dette kan vi også si noe om hvor "fornuftig" eller "anvendbar" klassifiseringen av flytterne i tilbakeflyttere, tilbakevendere og videreflyttere er.

På spørsmål om hvilket sted respondentene alt i alt følte seg sterkest knyttet til, ble både sted og kommune oppgitt. Det vil selvsagt hefte flere usikkerhetsmomenter ved slike holdingsspørsmål. Det er f.eks. ikke nødvendigvis slik at en ønsker å bo eller flytte til det sted en føler seg sterkest knyttet til. Det avhenger av hvilke velferdsindikatorer en legger til grunn ved vurderingen. Er arbeidsmuligheter f.eks. tatt med? Dessuten er det flere faktorer som kan gjøre at ønsket ikke lar seg

realisere. Ulike preferanser innen husholdet eller flytteenheten kan være én faktor. Det er også usikkert om det oppgitte sted faktisk er det en er sterkest knyttet til. Enkelte respondenter kan ha valgt det ene blant flere likeverdige.

Tross disse og andre mulige innvendinger mot bruk av holdningsspørsmål, vil det være interessant å se på bostedstilknytning for ulike typer flyttere etter forskjellige individuelle kjennetegn, og etter hvor i landet de er oppvokst. I dette kapitlet bruker jeg ikke data fra oppfølgingsundersøkelsen. Klassifiseringen av flyttere er gjort på bakgrunn av intervjuflyttingen.

3.2. Tilknytning for ulike typer flyttere 1971 og for ikke-flytterne 1971

Hypotesen som skal belyses er den at tilbakeflyttere og ikke-flyttere 1971 følte seg sterkest knyttet til oppvekstkommunen. Flytterne er gruppert etter om de bor i oppvekstkommunen (tilbakeflyttere) eller ikke ved intervju tidspunktet. Svaralternativene var "nåværende bosted", "annet bosted", "føler ingen sterk tilknytning til noe sted", "vet ikke". Ut fra hypotesen er det rimelig å vente at en stor andel av tilbakeflytterne 1971 svarer "nåværende bosted" og at andelen "annet bosted" er vesentlig større blant videreflytterne og førstegangsflytterne enn blant tilbakeflytterne og tilbakevenderne. I figur 3.1 ser vi at om lag 3/4 av tilbakeflytterne svarer at de føler seg sterkest knyttet til "nåværende bosted".

Videre ser vi av figur 3.1 at det er en betraktelig mindre andel av dem som ikke bor i oppvekstkommunen (tilbakevendere, førstegangsflyttere og videreflyttere) som sier de er sterkest knyttet til "nåværende bosted". Blant disse tre typer flyttere er det derimot en stor andel som svarer at de er sterkest knyttet til et "annet sted".

Det er grunn til å tro at det er oppvekststedet¹⁾ /-kommunen det her ofte er tenkt på.

Andelen tilbakevendere som oppgir å være sterkest knyttet til "nåværende bosted" er - ikke overraskende - stor. Selv om dette ikke er oppvekststedet, har de ved å ha bodd der tidligere mye informasjon om kommunen. Stedet vil ha en relativt sikker og antakelig høy skåre i individenes "place-utility"²⁾-matrise. Stedsnytt²⁾ og lokalverdien²⁾ av dette bostedet vil altså stå i et reelt konkurranseforhold med oppvekststed og faktisk bli foretrukket av noen flyttere. Dette kan også skyldes at oppvekststedet ikke alltid er noe alternativt bosted dersom det ikke kan tilby et akseptabelt velferdsnivå.

Førstegangsflytterne har pr. definisjon bare hatt to bostedskommuner etter fylte 16 år. Ut fra boerfaring har de altså få kommuner å velge mellom når de blir spurt om bostedstilknytning selv om de kan være informert om andre steder gjennom slektninger, venner, massemedia eller andre kanaler for informasjonsstrømmer.

Når om lag 1/3 av førstegangsflytterne er sterkest knyttet til "nåværende bosted" som ikke er oppvekstkommunen, kan det skyldes at mange av disse har forlatt oppvekststedet av negative flytteimpulser, generell mistriivsel, sosiale problemer eller tvangsflytting ved at de har mistet arbeidsplassen sin.

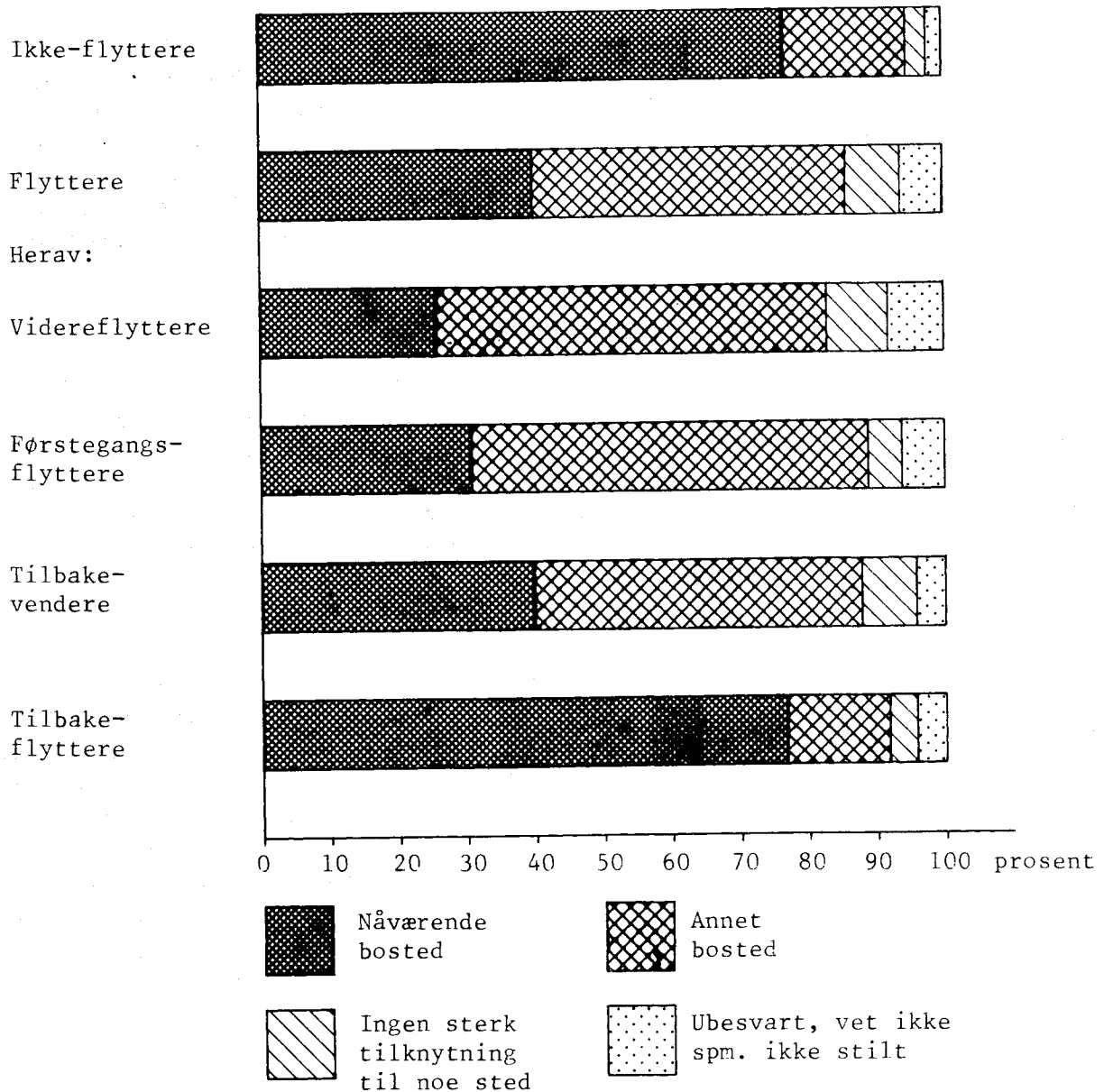
Videreflytterne har flyttet flere ganger. Deres "place-utility"²⁾-matrise er "utfylt" for flere steder. Det kan se ut som de stadig er på leting etter et egnet bosted å slå seg ned på. Det er også den gruppen av flytterne som har minst andel som er sterkest knyttet til bostedet på intervju tidspunktet.

Sammenlikner vi alle flytterne med ikke-flytterne 1971 ser vi at det er store ulikheter m.h.p. bostedstilknytning. En langt større andel av ikke-flytterne oppgir å være sterkest knyttet til "nåværende bosted". Faktisk samme andel som blant tilbakeflytterne, ca. 3/4. Vi må anta at en betydelig del av ikke-flytterne bodde i oppvekstkommunen da de ble intervjuet, eller at de hadde vært så lenge borte fra oppvekstkommunen at de hadde slått nye røtter på intervjusetet.

Hvis vi forutsetter at "tilknytning" i alt vesentlig bygges opp gjennom opphold på et sted, vil "tilknytningen" avhenge av hvor mange steder en har bodd på, og hvor lenge en har vært bosatt på hvert sted. For flyttere, bortsett fra tilbakeflyttere og i ukjent grad tilbakevendere, gjelder det at de har fått kort tid til å utvikle tilknytning til "nåværende bosted". Samtidig gjelder det at båndene til forrige bosted ikke har vært sterke nok til å holde dem der.

1) Oppvekststed er operasjonalisert som oppvekstkommune i oppfølgingsundersøkelsen. 2) Dette begrepet er drøftet inngående i Alstad (1981).

Figur 3.1. Andel tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, førstegangsflyttere¹⁾ 1971, videreflyttere 1971 og andel flyttere 1971 totalt og ikke-flyttere 1971 totalt med forskjellig bostedstilknnytning. Prosent

1) Skiftet bostedskommune for første gang i 1971.

Når relativt få flyttere føler sterkest tilknytning til "nåværende bosted" kan det altså skyldes at de har bodd der så kort tid, like så gjerne som det kan skyldes en generell tendens til å føle sterkest tilknytning til oppvekstkommunen. Dette kan videre sees i sammenheng med at flyttere - bortsett fra tilbakeflyttere - ikke bor i oppvekstkommunen. Vi har altså to alternative forklaringer som vi ikke kan skjelve mellom ved hjelp av data. Vi finner det allikevel rimelig at det første alternativ - betydningen av å bo i oppvekstkommunen - tillegges størst vekt.

Selv om det er en relativt liten kategori i utvalgene som ikke føler seg knyttet til noe spesielt sted, er det en interessant variasjon mellom de ulike flyttertypene. Andelen er minst blant tilbakeflytterne og størst blant videreflytterne. Det ser altså ut som hyppige skifter av bosted fører til en slags "rotløshet" - flere bosteder konkurrerer om å bli foretrukket. Ved siden av tilbakeflytterne har førstegangsflytterne mindre vanskeligheter med å oppgi stedstilknytning enn andre, antakelig fordi det er få konkurrerende bosteder. Som ventet er det også en vesentlig mindre andel blant ikke-flytterne enn blant flytterne som kan sies å gi uttrykk for "rotløshet" m.h.p. bostedet, henholdsvis to og åtte prosent.

3.3. Tilknytning til bosted varierer mellom persongrupper

Grupperingen av flytterne i tilbakeflyttere, tilbakevendere osv. kan tenkes å være en tilsløring av bestemte persongrupperes flyttemønster. Kanskje er det slik at det først og fremst er de unge som flytter tilbake, eller de med lav utdanning eller lav sosioøkonomisk status? Reisz (1976) fant at for den ene flyttingen han analyserte, var det ikke slik at grupperingen "skjulte" bestemte persongrupperes flyttermønster, selv om det var noe variasjon m.h.p. ulike individuelle kjennetegn mellom flyttertypene. Ved å kontrollere for egenskaper som alder, utdanningsnivå, kjønn, ekteskapeleg status og familiefase¹⁾ kan vi få svar på disse og liknende spørsmål.

3.3.1. Kjønn og alder

I mange sammenhenger er det påvist at kvinner er mindre villige enn menn til å akseptere forandringer i viktige sektorer i samfunnslivet. De er mer "konservative" enn menn i livssynsspørsmål og partipolitiske preferanser f.eks. En kunne tro at kvinner også var sterkere knyttet til bestemte bosteder enn menn, at kvinnene ville finne det vanskeligere å løsrive seg fra bostedet. Dette pga. kvinnens tradisjonelle rolle som husmor med et spesielt følt ansvar for eventuelle barn og deres oppvekstmiljø. Særlig kunne dette være tilfelle for de som bor på oppvekststedet. Med utgangspunkt i tabell 3.1. kan vi spore en motsatt tendens av det en kunne vente blant de fleste flyttergruppene. Mennene ser ut til å være sterkere knyttet til "nåværende bosted" enn kvinnene. Dette kan skyldes at mennene ofte er hovedforsørgere og derfor legger mer vekt på arbeidsmarkedsforhold ved vurdering av bosteder. Kvinnene er ofte medflyttere, og vil kunne ha andre bostedspreferanser enn mennene.

1) Familiefase er definert i figur 3.3.

Tabell 3.1. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flytter 1971 i grupper for kjønn etter bostedstilknytning. Prosent

Flytterttype/kjønn	Bostedstilknytning				I alt	N
	Nåværende bosted	Annet bosted	Ingen spesiell tilknytning	Ubesvart vet ikke		
Tilbakeflyttere M	81	12	3	4	100	331
K	72	18	4	6	100	320
Alle	77	15	4	4	100	651
Tilbakevendere M	44	45	8	3	100	163
K	37	49	7	7	100	199
Alle	40	48	8	4	100	362
Førstegangsflyttere M	33	55	6	6	100	137
K	29	62	4	5	100	117
Alle	31	58	5	6	100	254
Videreflyttere ¹⁾ M	26	56	12	6	100	732
K	27	57	9	7	100	894
Alle	26	57	9	8	100	1 626
Alle flyttere M	42	44	9	5	100	1 363
K	38	48	7	7	100	1 530
Alle	40	46	8	6	100	2 893
Ikke-flyttere M	78	16	4	2	100	642
K	76	20	2	2	100	672
Alle	77	18	3	2	100	1 314

1) Definisjonen av videreflyttere omfatter i dette kapitlet også 13 personer som egentlig tilhører kategorien "ubesvarte".

Alder er en vel kjent seleksjonsmekanisme i forbindelse med flytting. Vi vet at mobiliteten etter 20 årene avtar med økende alder. En skulle derfor kunne anta at jo eldre en ble, jo vanligere er det å si seg sterkest knyttet til nåværende bosted uansett om dette er oppvekststed eller ikke. Har en bodd lenge på et annet sted enn oppvekststedet, vil en kunne ha opparbeidet en ny stedsidentitet i oppvekststedets disfavør. Tabell 3.2. viser at det er en slik tendens i de fleste flyttergruppene og blant ikke-flytterne, men ikke for tilbakeflytterne. Der er det overraskende nok omtrent samme andel i alderen 16-24 år som 40-74 år som sier at de er sterkest knyttet til nåværende bosted. Faktisk er andelen noe lavere for tilbakeflyttere i alderen 40-74 år, men differansen er ikke signifikant. Størst utslag gjør alderen for tilbakevendergruppa hvor om lag 1/3 av de mellom 16-24 år sier seg sterkest knyttet til nåværende bosted og halvparten av de mellom 40-74 år svarer det samme.

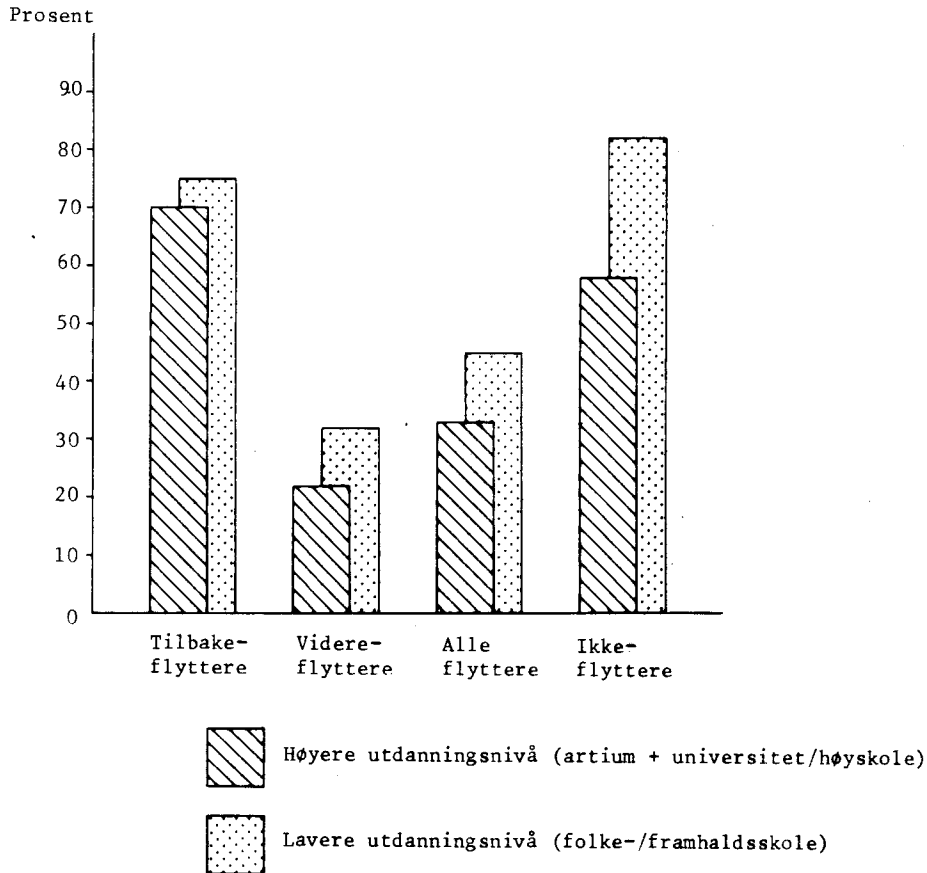
Tabell 3.2. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 i ulike aldersgrupper etter bostedstilknytning. Prosent

Flytterttype/aldersgruppe 1971	Bostedstilknytning			I alt	N
	Nåværende bosted	Annet bosted	Ingen spesiell tilknytning. Ubesvart, vet ikke		
Tilbakeflyttere 16-24 år	77	16	7	100	308
25-39 "	78	13	9	100	263
40-74 "	73	23	4	100	80
Alle	77	15	8	100	651
Tilbakevendere 16-24 år	32	54	14	100	149
25-39 "	45	43	12	100	148
40-74 "	49	43	8	100	65
Alle	40	48	12	100	362
Førstegangsflyttere 16-24 år	29	59	12	100	163
25-39 "	35	55	10	100	69
40-74 "	32	64	4	100	22
Alle	31	58	11	100	254
Videreflyttere 16-24 år	24	64	12	100	633
25-39 "	26	53	21	100	764
40-74 "	35	39	26	100	229
Alle	26	57	17	100	1 626
Alle flyttere 16-24 år	38	51	11	100	1 253
25-39 "	40	43	17	100	1 244
40-74 "	45	40	15	100	396
Alle	40	46	14	100	2 893
Ikke-flyttere 16-24 år	73	22	5	100	211
25-39 "	71	22	7	100	328
40-74 "	81	15	4	100	775
Alle	77	18	5	100	1 314

3.3.2. Utdanningsnivå

Fra tidligere undersøkelser vet vi at folk med høy utdanning oftere skifter bosted enn andre (f.eks. Lian 1980). De blir på den måten mindre bundet til et bestemt sted. Dessuten vil høyt utdannete ha færre aktuelle arbeidsmarkeder enn lavere utdannete. Jobbmulighetene er romlig konsentrert, noe som kan føre til vanskeligheter med å få realisert sine bostedspreferanser. En skulle ut fra dette vente at høyt utdannete føler seg svakere knyttet til "nåværende bosted" enn de med lavere utdanningsnivå. Figur 3.2. bekrefter dette. Igjen ser vi at variasjonsbredden innen tilbakeflyttergruppen er minst. Utdanningsnivået betyr altså mindre for tilbakeflytternes bostedstilknytning enn for de andre flytterne. Ved kontroll for alder, blir forskjellen mellom de ulike utdanningskategorier mindre.

Figur 3.2. Andel tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, andel av hele flytterutvalget 1971 og av hele ikke-flytterutvalget 1971 med ulikt utdanningsnivå som var sterkest knyttet til bostedet på intervju-tidspunktet. Prosent

3.3.3. Ekteskapelig status og familiefase

I og med at ugifte er mer mobile enn gifte, er det å vente at en mindre andel av de ugifte vil føle seg sterkest knyttet til "nåværende bosted". Av tabell 3.3 ser vi at det for hele flytterutvalget ikke er noen forskjell m.h.p. stedstilknytning etter ekteskapelig status. Blant tilbakeflytterne er det en omvendt fordeling i forhold til de andre flytterne - det er en større andel ugifte enn gifte som sier de er sterkest knyttet til "nåværende bosted". Ved kontroll for alder blir differansen mellom sivilstandskategoriene mindre. Ugifte er gjerne yngre mennesker og har dermed lavere utdanning. Som vi tidligere har vist, fører lavere utdanningsnivå til sterkere tilknytning til det sted en bor på. For gifte tilbakeflyttere kan det også ha betydning at den ene ektefellen, oftest kona, ikke sjelden er medflytter. Dersom de to ektefellene ikke har samme oppvekststed, vil de kunne føle seg sterkest knyttet til forskjellige bosteder.

Familiefase er en variabel konstruert ut fra husholdningenes sammensetning og antall barn i ulike aldersgrupper. Det er alderen på yngste hjemmeboende barn som er oppgitt. Det betyr f.eks. at husholdninger med yngste hjemmeboende barn i alderen 0-6 år også kan ha barn i skolepliktig alder (7-15 år).

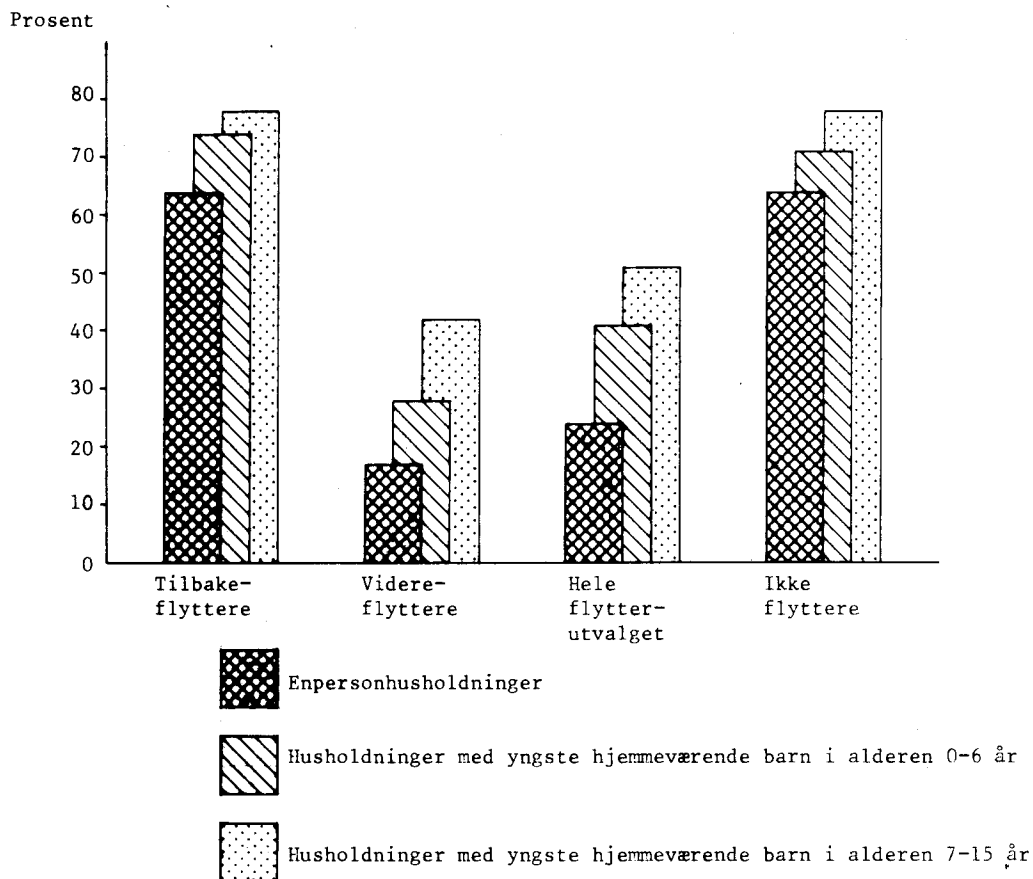
Enpersonshusholdninger består av ugifte eller tidligere gifte personer. De vil derfor kunne være mindre bundet til bostedet enn husholdninger med barn. Vi ser av figur 3.3. at blant de ulike flyttertypene bekreftes dette. Variasjonsbredden er størst blant videreflytterne. Ellers er det slående likhet i holdning til ulike bosteder ved kontroll for familiefase mellom tilbakeflyttere og ikke-flyttere.

Tabell 3.3. Ulike typer flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 med ulik ekteskapeleg status etter flytting etter bostedstilknypning. Prosent

Flytterttype/ekteskapeleg status	Bostedstilknypning			I alt	N
	Nåværende bosted	Annet bosted	Ingen tilknypning, vet ikke, ubesvart		
Tilbakeflyttere					
Gift	73	18	9	100	390
Ugift	82	11	7	100	216
Tidligere gift	78	13	9	100	45
Alle	77	15	8	100	651
Tilbakevendere					
Gift	45	42	13	100	237
Ugift	31	57	12	100	103
Tidligere gift	29	62	9	100	21
Uoppgitt	-	-	-	100	9
Alle	40	48	12	100	362
Førstegangsflyttere					
Gift	35	55	10	100	177
Ugift	21	65	14	100	71
Tidligere gift	40	60	-	100	5
Uoppgitt	-	-	-	100	1
Alle	31	58	11	100	254
Videreflyttere					
Gift	28	54	18	100	1 163
Ugift	19	66	15	100	391
Tidligere gift	40	37	23	100	68
Uoppgitt	-	-	-	100	4
Alle	26	57	17	100	1 626
Alle flyttere					
Gift	40	46	14	100	1 967
Ugift	38	50	12	100	781
Tidligere gift	50	34	16	100	139
Uoppgitt	-	-	-	100	6
Alle	40	46	14	100	2 893
Ikke-flyttere					
Gift	78	18	4	100	952
Ugift	76	19	5	100	233
Tidligere gift	74	20	6	100	128
Uoppgitt	-	-	-	100	1
Alle	77	18	5	100	1 314

Figur 3.3. Andel tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, flyttere totalt 1971, ikke-flyttere totalt 1971 i ulike grupper for familiefase som var sterkest knyttet til bostedet på intervju tidspunktet. Prosent

Det er en rimelig antakelse at husholdninger med barn i skolepliktig alder vil ha større motforestillinger mot å flytte enn andre. De vil altså hyppigere enn andre typer husholdninger oppgi at de føler seg sterkest knyttet til "nåværende bosted". Selv om tallene for denne kategorien er små og det er feilkilde m.h.p. barn i andre aldre, er det en klar tendens til at vår antakelse gjelder for alle de flyttertypene vi har undersøkt.

3.4. Landsdel for oppvekstkommune og bostedskommune en føler seg sterkest knyttet til

Her skal vi se på tilknytning til bosted for ulike flyttertoper i forhold til landsdel for oppvekstkommune. Fremdeles er definisjonen av tilbakeflytting den samme¹⁾ (Reisz 1976). Landsdeler er store og heterogene regioner. Dersom en flytter oppgir å være sterkest knyttet til en kommune i Nord-Norge f.eks., kan det være oppvekstkommunen, men det kan også være en kommune som ligger i stor avstand fra denne. Imidlertid viser det seg ved bruk av fylke som regionenhet, oppgir de aller fleste fylke for oppvekstkommunen som fylke for kommune de er sterkest knyttet til. Sannsynligheten for å oppgi en kommune i annet fylke i landsdelen for oppvekstkommune er altså liten. Det er en viss begrensning i datamaterialet for hvor mange undergrupper det kan deles inn i. En nedbrytning på fylker for ulike flyttertoper fordelt etter alder f.eks., ville være en for sterk oppsplitting av materialet. Ved bruk av landsdeler vinner vi dessuten oversiktighet. I dagligtale snakker vi om "nordlendinger", "trøndere", "vestlendinger", "sørslendinger" og "østlendinger". Landsdelsnivået er altså av praktisk betydning for å angi menneskers geografiske tilhørighet eller herkomst. Hva som definisjonsmessig ligger i det å være "sørslending" f.eks.

1) Klassifiseringen gjelder her bare intervjuflyttingen.

er vel noe usikkert. Alment tenker vi vel på at oppveksten er skjedd i landsdelen og at en språklig hører til der og noe vi kan kalle "undefinerbare identitetsforhold".

Vi har også valgt å se på ulike aldersgrupper for hver flytterttype. Bakgrunnen er tabell 3.2. som viser at blant de fleste flytterttypene oppgir en større andel unge å være sterkest knyttet til "annet bosted". De har færre flyttinger enn de eldre, har altså mindre boerfaring og har derfor færre valgmuligheter m.h.p. bosted. Blant dem som ikke bor i oppvekstkommunen på intervjuetidspunktet, vil det dessuten være relativt kort tid siden de flyttet ut fra denne. Dette skulle alt i alt betinge at de unge (16-24 år) i større grad enn de "eldre" (35-74 år) ville føle seg sterkere knyttet til landsdelen for oppvekstkommunen. For de av flytterne som aldri har flyttet ut av landsdelen de er vokst opp i, vil de aller fleste rimelig nok oppgi å være sterkest knyttet til en kommune i denne. I denne framstillingen har vi ikke kontrollert for landsdel for bostedskommune på intervjuetidspunktet.

Kommunen en er sterkest knyttet til, omfatter både svaret "nåværende bosted" og "annet bosted". Med utgangspunkt i landsdel for oppvekstkommune har vi sett på hvor mange som svarer "nåværende bosted" som bor i landsdelen og hvor mange som oppgir "annet bosted" som kommune i landsdelen for oppvekststed.

Vi vil presisere at det egentlig ikke er kartlagt om respondentene ønsker å flytte/ikke flytte ved dette spørsmålet. Men det er ikke urimelig å anta at det bør være en sterk korrelasjon mellom kommune en føler seg sterkest knyttet til og den en faktisk ønsker å bo i.

I de tabeller hvor det er for små absolutte tall til å beregne prosentfordelinger, har vi valgt å presentere de absolutte tallene. De som ikke har besvart spørsmålet eller har svar andre alternativer enn de vi er interessert i, er ikke tatt med. Derfor er f.eks. summen av alle flyttere 2 492. Hele flytterutvalget teller 2 893 personer.

Det er tre spørsmål vi prøver å få svar på:

- 1) Har ulike flyttert typer ulik tilknytning til landsdel for oppvekstkommune?
- 2) Hvordan varierer tilknytning til landsdel for oppvekstkommune blant ulike aldersgrupper for flyttert typene?
- 3) Er det regionale variasjoner m.h.p. tilknytning til landsdelen for oppvekstkommune?

Tabell 3.4 gir det forventede svar på spørsmål 1). Omtrent alle tilbakeflytterne sier de er sterkest knyttet til en kommune i landsdelen de er vokst opp i. Om lag 4/5 av videreflytterne svarer det samme. Det er ingen forskjell mellom alle flyttere og ikke-flyttere. Vi kan si at tabellen er en måte å kontrollere samsvar mellom holdning til bosted og faktisk flytting på. Tilbakeflytterne bor jo i oppvekstkommunen og de burde fornuftigvis svare at de føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdelen dersom oppvekstkommunen er av så stor betydning for stedsidentitet som vi antar i denne undersøkelsen.

Tabell 3.4. Tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, alle flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 som føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdel for oppvekstkommunen etter alder. Prosent

Alder 1971	Flytterttype 1971							
	Tilbake- flyttere	N	Videre- flyttere	N	Alle flyttere	N	Ikke- flyttere	N
16-24 år	99	285	86	559	91	1 114	92	199
35-74 "	98	103	75	261	82	465	87	852
Alle	98	598	82	1 350	87	2 492	88	1 250

Videreflytterne bor ikke i oppvekstkommunen og mange av dem bor utenfor landsdelen for denne også. Selv om det er en mindre andel av dem som føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdelen for oppvekstkommune, er nivået (4/5) interessant. Dette kan tolkes som et ønske om å komme tilbake til kjente miljøer fra oppveksten eller i alle fall nærmere dette. Tilbakeflytterpotensialet til en region er jo avhengig av tidligere utflyttinger. Men tabell 3.4 antyder at dette potensialet vil reduseres når vi trekker inn bostedstilknytning som variabel.

Bortsett fra for tilbakeflytterne (jfr. tabell 3.2) ser vi at de yngste flytterne føler seg sterkere knyttet til en kommune i landsdelen for oppvekstkommune enn de andre. Dette kan som nevnt komme av at de ikke har flyttet ut av landsdelen, men også at fraværstiden fra oppvekstkommunen har vært så kort at "røttene" fremdeles ligger der. Svakest knyttet til en kommune i oppvekstlandsdelen er videreflyttere 35-74 år (3/4). De har hatt større boerfaring og har i sin "place-utility"-matrise funnet andre steder enn oppvekststedet med egenskaper som tilfredsstillende de behov og krav de har.

Tabellene 3.5 til 3.8 belyser problemstilling 3). Bortsett fra tabell 3.5 er det bare absolutte tall i oppstillingene. Det er flere interessante momenter å lese ut fra disse tabellene.

Tabell 3.5. Tilbakeflyttere 1971, videreflyttere 1971, alle flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 som føler seg sterkest knyttet til en kommune i landsdel for oppvekstkommunen. Prosent

Landsdel for sterkest tilknytning og oppvekstkommune	Tilbake- flyttere	N	Videre- flyttere	N	Alle flyttere	N	Ikke flyttere	N
Østlandet ¹⁾	98	237	94	582	95	1 025	95	532
Sørlandet ²⁾	96	81	80	162	86	312	90	162
Vestlandet ³⁾	99	144	79	227	86	487	85	240
Trøndelag ⁴⁾	98	56	76	128	83	243	86	119
Nord-Norge ⁵⁾	100	80	59	251	69	425	72	197
Alle	98	598	82	1 350	87	2 492	88	1 250

1) Fylke 01-08, 2) Fylke 09-11, 3) Fylke 12-15, 4) Fylke 16-17, 5) Fylke 18-20.

a) Det er ingen regionale forskjeller for tilbakeflytterne når det gjelder landsdel for kommune en føler seg sterkest knyttet til. Hva som er årsak og virkning, om bostedstilknytning fører til tilbakeflytting eller motsatt, er ikke godt å si, men vi antar at bostedstilknytningen her kan ses som en uavhengig variabel i og med at holdningene til bostedet blir dannet før ut- og tilbakeflyttingen selv om de kanskje ikke blir manifeste før i fraværstiden.

b) Blant de ulike typer flyttere og ikke-flyttere ser vi et interessant mønster: Det er nærmest ingen forskjell mellom dem som har oppvekstkommune på Østlandet. Dessuten er andelen av disse som føler seg sterkest knyttet til en kommune i denne landsdelen opp mot 100 prosent.

Blant sørlendinger, vestlendinger og trøndere som ikke er tilbakeflyttere, er det en omtrent like stor andel som føler seg sterkest knyttet til en kommune i oppvekstlandsdelen, men nivået er signifikant lavere enn for østlendingene.

Nordlendingene som ikke er tilbakeflyttere er langt mindre knyttet til landsdelen de er vokst opp i enn østlendingene, sørlendingene, vestlendingene og trønderne.

Mønsteret som er beskrevet i a) og b) gjelder selv om vi kontrollerer for alder (ikke vist i disse tabellene).

Hvordan kan så dette forklares? Vi har ingen mulighet til å gå i dybden her, men et par viktige momenter skal nevnes. For det første kan det være slik at østlendinger oftere flytter innen sin egen landsdel enn andre. Stedene i deres "place-utility"-matrise er altså steder på Østlandet. Flyttemotivundersøkelsen 1972 ble foretatt like etter de store brutto- (og netto-) strømmene av flyttere fra Nord-Norge og særlig til Østlandet. Mange av de som ble intervjuet og som hadde vokst opp i Nord-Norge bodde på Østlandet på intervjuetidspunktet og hadde allerede slått "røtter" der. Videre kan østlendingenes mentale kart ha en høyere "topp" over oppvekstlandsdelen enn de andres over sine oppvekstlandsdeler. Vi kjenner alle "nord-for-Sinsen"-holdningen hos Oslo-folk. Det mentale kartbildet har selvsagt sammenheng med tidligere boerfaring, men også de alternative måter å skaffe seg informasjon om steder på. Massemedia som ved å framstille deler av Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge som typiske utkantområder med fraflytting og forgubbing, bidrar til å gi et kanskje for positivt inntrykk av Østlandet hvor det nasjonale sentrum ligger. Sentrum kan jo bare oppfattes og forstås i relasjon til periferien, dets motsetning. Som et tredje punkt kan nevnes det sosiolingvistiske eller etniske problem. Nordlendinger

i Oslo er lettkjennelig (som andre fra andre landsdeler) på sin dialekt. Nordlendinger har i mange miljøer hatt problemer med å bli akseptert på lik linje med f.eks. "Oslo-borgere". Dette framheves her fordi flyttere fra Nord-Norge til Oslo, vel har merket dette problemet sterkere enn mange andre. Dette kan igjen ha bidratt til å skape en avstandsfølelse overfor landsdelen en er oppvokst i og påskyndet assimileringprosessen på tilflyttingsstedet slik at en mer eller mindre bevisst har "følt seg knyttet til" andre bosteder utenfor den landsdelen hvor ens opprinnelige røtter lå.

Tabell 3.6 er tatt med som en illustrasjon til tabell 3.5 og flere kommentarer er vel unødvendige.

Tabell 3.6. Tilbakeflyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel¹⁾ for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall

Landsdel for oppvekstkommune	Landsdel for kommune en føler seg sterkest knyttet til						Alle
	Andre ²⁾	Øst-landet	Sør-landet	Vest-landet	Trøndelag	Nord-Norge	
Østlandet		233	1	1	0	2	237
Sørlandet		0	78	2	0	1	81
Vestlandet	1	0	0	143	0	0	144
Trøndelag		1	0	0	55	0	56
Nord-Norge		0	0	0	0	80	80
Alle	1	234	79	146	55	83	598

1) Landsdeler som i tabell 3.5. 2) Utlandet, uoppgitt.

Hvilke regioner føler en seg sterkest knyttet til om det ikke er oppvekstregionen? Tabell 3.7 og 3.8 gir svar på dette for hele flytter- og ikke-flytterutvalget 1971. Noe som ikke kommer fram i de to tabellene er at vi har en "randeffekt" i de fleste landsdeler. Kommuner i fylker som grenser til oppvekstlandsdelen blir i noen tilfeller oppgitt som den en føler seg sterkest knyttet til. Ellers ser vi at det er kommuner på Østlandet som rangeres som nummer to m.h.p. bostedstilknytning etter landsdel for oppvekstkommunen. For flytterne som helhet (tab. 3.7) er det 64 personer (15 prosent) av de med oppvekstkommune i Nord-Norge som sier de føler seg sterkest knyttet til en kommune på Østlandet. Dette er omtrent to ganger så stor andel som for Trøndelags, Vestlandets og Sørlandets vedkommende. Forholdet Trøndelag/Sørlandet er interessant. Er en vokst opp i en av disse landsdelene, vil en med stor sannsynlighet ikke være knyttet til en kommune i den andre.

Tallene i tabell 3.7 og 3.8 kan tas som et uttrykk for at få trøndere/sørlandinger har boerfaring fra den andre landsdelen. Dette poenget kan gjøres gyldig for alle landsdeler: Tallene for kommunen en føler seg sterkest knyttet til, avspeiler i stor grad hvilke landsdeler en har bodd i og dermed hvilke steder en har informasjon om. Med de reservasjoner som er tatt ved bruk av "place-utility"-matriser, ser det altså ut som om en slik tankegang kan brukes med fornuft for å finne delforklaringer til migrasjonsatferd.

Tabell 3.7. Flyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel¹⁾ for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall

Landsdel for oppvekstkommune	Landsdel for kommune en føler seg sterkest knyttet til						Alle
	Andre ²⁾	Øst-landet	Sør-landet	Vest-landet	Trøndelag	Nord-Norge	
Østlandet	3	977	16	7	9	13	1 025
Sørlandet	4	23	267	15	1	2	312
Vestlandet	1	35	17	420	10	4	487
Trøndelag	2	22	5	5	201	8	243
Nord-Norge	18	64	8	19	21	295	425
Alle	28	1 121	313	466	242	322	2 492

1) Landsdeler som i tabell 3.5. 2) Som i tabell 3.6.

Tabell 3.8. Ikke-flyttere 1971 i ulike landsdeler for oppvekstkommune etter landsdel¹⁾ for kommune de føler seg sterkest knyttet til. Absolutte tall

Landsdel for oppvekstkommune	Landsdel for kommune en føler seg sterkest knyttet til						Alle
	Andre ²⁾	Øst-landet	Sør-landet	Vest-landet	Trøndelag	Nord-Norge	
Østlandet	2	508	4	6	4	8	532
Sørlandet	2	11	147	1	0	1	162
Vestlandet	1	25	6	204	3	1	240
Trøndelag	0	8	0	3	102	6	119
Nord-Norge	8	27	6	8	7	141	197
Alle	13	579	163	222	116	157	1 250

1) Landsdeler som i tabell 3.5. 2) Som i tabell 3.6.

3.5. Sluttkommentar

Formålet med dette kapitlet kan deles i tre:

- 1) Å undersøke i hvilken grad spørsmålet om hvilket bosted en alt i alt føler seg sterkest knyttet til kan tas som uttrykk for ens holdning til oppvekstkommunen.
- 2) Å undersøke om klassifiseringen av flyttere i tilbakeflyttere, tilbakevendere og videreflyttere i noen forstand kan sies å være "fornuftig" eller fruktbar for analyseformål.
- 3) Å gi en oversikt over hvordan bostedstilknypning varierer blant de forskjellige flyttertypene etter individuelle kjennetegn og regionalt etter landsdel for oppvekstkommune.

Vi har ikke hatt mulighet til ut fra spørreskjemaet direkte å analysere holdning til tilbakeflytting. Men hovedkonklusjonen her blir at den indikator som er brukt, følelse av tilknytning til bosted, kan tolkes som om oppvekstkommunen vil skåre høyt ved en rangering av steder en kan tenke seg å bo på. Oppvekstkommunen oppfattes altså som å ha stor stedsnytte i en persons "place-utility"-matrise pga. boerfaring og informasjonsmengde og kvalitet om dette stedet. Det er de påvirkninger en blir utsatt for i oppveksten som i stor grad genererer de behov for og krav til fysiske og sosiale omgivelser en senere setter ved vurdering av mulige bosteder.

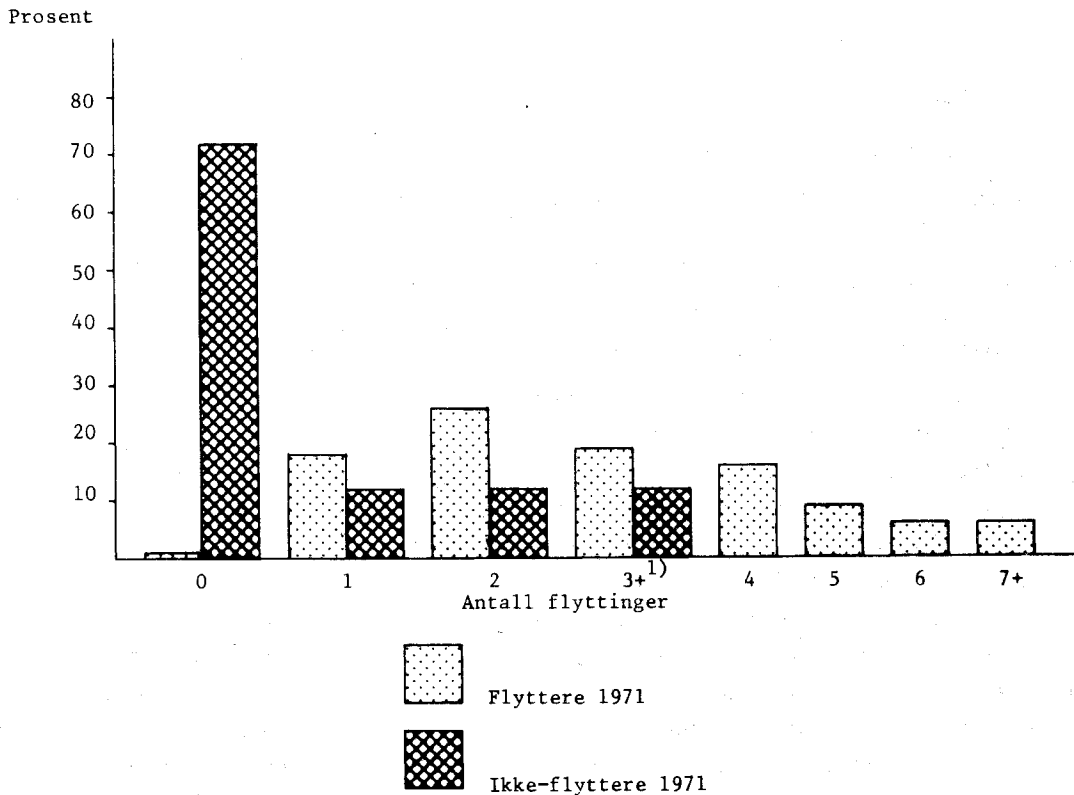
Vi har sett at blant tilbakeflytterne ved intervjuflyttingen er det en svært stor andel som sier å være sterkest knyttet til "nåværende bosted" som altså er oppvekstkommunen. Dette gjelder selv om vi kontrollerer for individuelle kjennetegn og region for oppvekstkommune. Det er altså grunn til å tro at det å flytte tilbake eller det å fortsette å bo i oppvekstkommunen, av svært mange anses som et stort velferdsgode. Å bo på oppvekststedet eller i oppvekstkommunen er et viktig kjennetegn ved en person, og klassifiseringen av flyttere i tilbakeflyttere, tilbakevendere og videreflyttere ser ut til å være fruktbar i en analyse av flyttinger og flyttere.

4. FLYTTING 1964 - 1978

4.1. Antall flyttere totalt

I og med at hele flytterutvalget har flyttet minst en gang i 1971, skulle 100 prosent av flytterne ha flyttet minst en gang i hele perioden 1/10 1964 - 1/7 1978. På grunn av at vi her benytter den standardiserte kommuneinndelingen pr. 1/1 1974, vil vi allikevel få noen "ikke-flyttere" blant flytterne.

Figur 4.1. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter antall flyttinger 1964 - 1978. Prosent

1) Gjelder bare ikke-flyttere 1971

Disse har flyttet mellom kommuner som senere er slått sammen. Eksempel på dette er sammenslåingen av Bergen, Fana, Laksvåg, Arna og Åsane fra 1/1 1972. En flytting fra Bergen til Arna før 1972 blir altså "intrakommunal" pga. vår kommuneinndeling. I alt er det 39 personer i flytterutvalget som blir "ikke-flyttere" for perioden 1964 - 1978 (figur 4.1). Blant flytterne er det en topp med to flyttinger (26 prosent). Seks prosent har sju eller flere flyttinger. Rekner vi med flyttingen i 1971, har flytterutvalget gjennomsnittlig flyttet 3.13 ganger i perioden. Dersom vi holder den ene flyttingen utenom blir gjennomsnittstallet 2.13.

342 (26 prosent) av ikke-flytterne har skiftet bostedskommune. Det er størst andel med en flytting - 12 prosent av hele ikke-flytterutvalget. Bare 38 personer, som utgjør 3 prosent av ikke-flytterne, har hatt 4 eller fler skifter av bostedskommune i 14-års perioden. For flytterne er tilsvarende andel 37 prosent. Det gjennomsnittlige antall flyttinger for ikke-flytterne 1971 er 0.52.

Vår definisjon av tilbakeflytting og tilbakevending forutsetter vanligvis at en har en forutgående videreflytting. Det er altså blant disse flergangsflytterne vi vil finne de som flytter til tidligere bosteder. Våre tall viser at også innen en gitt tidsramme har flyttere og ikke-flyttere et bestemt år ulikt mobilitetsnivå. Flytterne er ikke bare mer mobile i det år de ble valgt ut, men også for hele perioden under ett. Det er altså større sannsynlighet for at en flytter et gitt år har flyttet tidligere eller vil komme til å flytte innen en viss tidsramme enn det er for en ikke-flytter samme år. Dette gjelder selv om vi kontrollerer for alder.

4.2. Kombinasjoner av ulike flyttinger

I kapittel 3 ble det pekt på noen problemer ved våre definisjoner av flyttertyster, bl.a. at de fleste tilbakeflyttere har andre flyttinger i perioden enn de(n) som var hovedgrunnlaget for klassifiseringen. Summerer vi i figur 4.2 finner vi at hele 48 prosent av flyttere 1971 har foretatt en eller flere tilbakeflyttinger i perioden 1964 - 1978. Annenhver flytter i utvalget blir altså klassifisert som tilbakeflytter.

15 prosent av utvalget er tilbakevendere. Det vil si at om lag 2/3 av alle flyttere 1971 har flyttet til et eller flere tidligere bosteder i perioden 1/10 1964 - 1/7 1978. 35 prosent av flytterutvalget er videreflyttere.

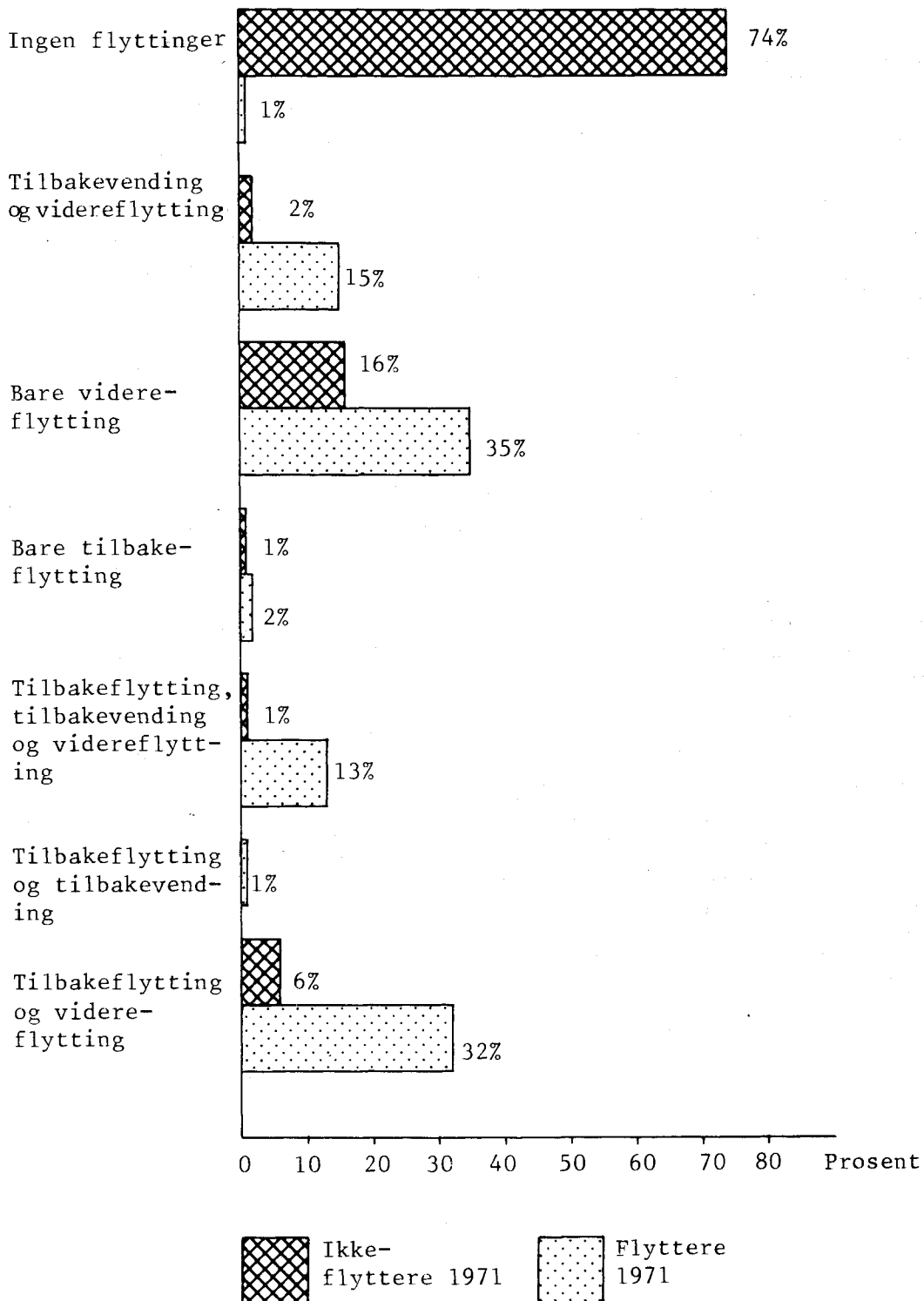
Blant tilbakeflytterne er den mest vanlige kombinasjonen tilbakeflytting og videreflytting - 32 prosent av utvalget. 13 prosent har både foretatt en tilbakeflytting, tilbakevending og videreflytting, mens 2 prosent bare har tilbakeflytting. Ideelt sett skulle slike flyttinger ikke forekomme ut fra de definisjoner vi har brukt, men andelen forklares med at vi har registrert bare en begrenset flyttehistorie for mange flyttere. Vi har ikke registrert den første utflyttingen fra oppvekstkommunen for alle, og derfor er det mulig å ha bare tilbakeflytting. Ut fra liknende resonnement som ovenfor, skulle det også være få som bare hadde tilbakevendingsflyttinger. Det er da heller ingen av utvalget som har slike. Kombinasjonen tilbakeflytting/tilbakevending skulle også være svært sjeldent forekommende. Den finner vi for 25 personer eller 1 prosent av flytterne 1971.

Bare 26 prosent av ikke-flytterne 1971 har skiftet bostedskommune 1/10 1964 - 1/7 1978. Av hele utvalget utgjør tilbakeflytterne 8 prosent, tilbakevenderne 2 prosent og videreflytterne 16 prosent.

Andelen tilbakeflyttere blant flytterutvalget var ved intervjuflyttingen 23 prosent. Vår andel er altså dobbelt så stor. Enda vet vi at vi har dekket bare en begrenset del av utvalgets flyttehistorie. F.eks. var de yngste respondentene 23 år i 1978. De hadde altså flere mobile år foran seg ved slutten av vår registreringsperiode. I løpet av årene fra 1978 er det mulig noen flere har flyttet eller vil flytte tilbake til oppvekstkommunen sin. M.a.o. vil sannsynligvis tilbakeflyttingsandelen i løpet av en fullstendig flyttehistorie være større enn 50 prosent.

Figur 4.2. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter type flytting 1964-1978. Prosent

4.3. Antall tilbakeflyttinger

Det er noen personer som foretar flere tilbakeflyttinger, men svært få har flyttet tilbake flere enn tre ganger (tabell 4.1). Dette betyr at i alle fall ikke første tilbakeflytting fører til bostabilitet eller bofasthet. I kapittel 9 foretar vi en analyse av "bofasthet" blant tilbakeflytterne.

Tabell 4.1. Flyttere 1971 og ikke-flyttere 1971 etter antall tilbakeflyttinger 1964 - 1978. Prosent

	Antall tilbakeflyttinger					n
	0	1	2	3+	I alt	
Flyttere 1971	52	37	9	2	100	2 893
Ikke-flyttere 1971	92	7	1	-	100	1 314

Det store omfanget av tilbakeflytting som her er dokumentert, gir en god beskrivelse av viktige elementer i "motstrømmene" til et gitt geografisk område. Dessuten gir dette grunnlag for ytterligere anstrengelser fra planleggeres og politikeres side for å flytte på kapital og arbeidsplasser framfor mennesker.

5. GEOGRAFISK REKRUTTERING AV FLYTTERE

5.1. Innledning

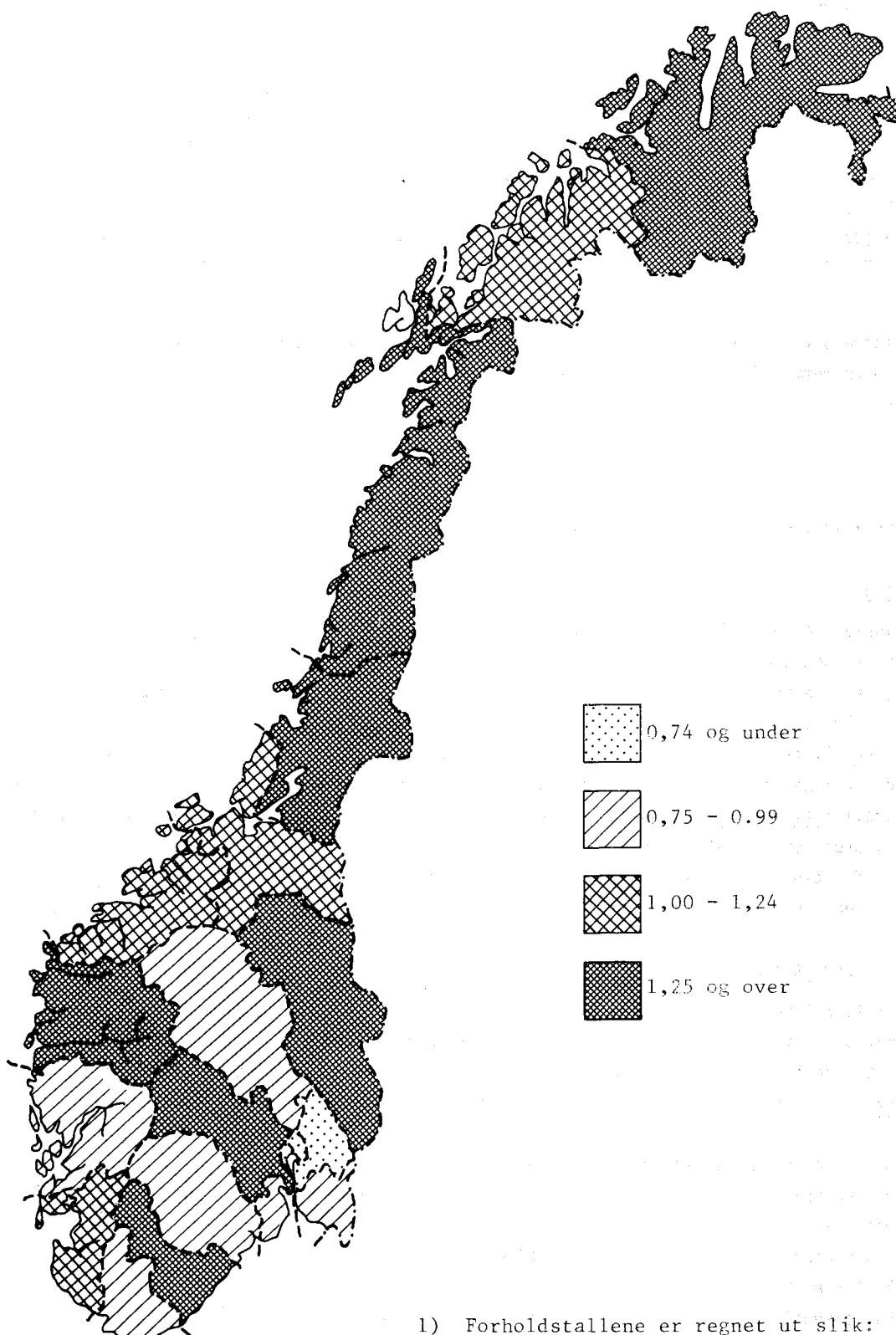
Ved analyse av den offisielle flyttestatistikken, og ved spesialundersøkelser som Flyttemotivundersøkelsen, er det brakt fram kunnskap om hvem det er som flytter (f.eks. Østby 1975a). Alder, utdanningsnivå, yrke, ekteskapelig status er alle individuelle kjennetegn som virker som seleksjonsmekanismer for flytting. Derimot vet vi lite om den geografiske rekruttering av flyttere i Norge: Hvor i landet er flytterne oppvokst og er enkelte regioner over- eller underrepresentert blant flytterne i forhold til hele befolkningen? Fra den offisielle statistikken over flyttinger, kan vi analysere bruttostrømmer til og fra regioner på ulike geografiske nivå. Men vi vet ikke hvor mange og hvem av flytterne i bruttostrømmene som er vokst opp i fraflyttings-/tilflyttingsregionen. Med samme definisjon av tilbakeflytting som den vi bruker, blir altså tilbakeflytterpotensialet en del av bruttostrømmene fra ulike regioner.

5.2. Regional rekruttering - hvor i landet er flytterne vokst opp?

I avsnitt 5.2 har vi valgt å se på hvor i landet, hvilke regioner flytterne har sin oppvekstkommune. Administrative inndelinger som fylker er viktige enheter for politisk-økonomisk styring og planlegging. Videre er slike enheter en vanlig geografisk referanse ved statistikkproduksjon. Som vi har understreket i kapittel 2, må fylkesfordelinger tolkes svært forsiktig pga. premisene i Byråets utvalgsplan.¹⁾

Gruppering av kommunene etter sentralitet f.eks., gir mulighet for å se flytting i et sentrum-periferi eller senter-utkant-perspektiv som ofte er interessant (avsnitt 4.3). Vi konsentrerer oss om flytterutvalget 1971. Dette er gjort pga. de få flytterne 1964 - 1978 vi finner blant ikke-flytterutvalget 1971. Dessuten er de som er døde innen 1/7-78 ikke tatt med. Dette gjelder 34 av flytterne og 56 av ikke-flytterne 1971. Definisjonen av ulike flyttere er den som gjelder for Oppfølgingsundersøkelsen. Ved sammenlikning av andel flyttere og andel av befolkningen i ulike regioner/kommunegrupper, burde vi hatt data for den regionale fordeling av hele befolkningens oppvekstkommune, men den type data

1) I tillegg til problemer med representativiteten på fylkesnivået ut fra utvalgsplanen, kommer usikkerheten ved beregningsmåten i figur 5.1.: Telleren er utvalgstill og nemneren populasjonstill pr. 1/1 1971. Bosatte i fylke x pr. 1/1 1971 er ikke nødvendigvis oppvokst der. Konklusjonene i kapittel 5 må leses med dette for øye. Data på mesonivået bør i vår sammenheng tas som uttrykk for at det antakelig er regionale ulikheter, men at de eksakte differansene fremdeles er ukjent.

Figur 5.1. Rekruttering av flyttere. Forholdstall.¹⁾

1) Forholdstallene er regnet ut slik:

$$\frac{\text{Andel av flytterutvalget med oppvekst i fylke X}}{\text{Andel av rikets befolkning bosatt i fylke X 1/1-71}}$$

finnes ikke. Vi anvender befolkningsfordelingen pr. 1/1 1971 da dette er utvalgsåret.

Vår hypotese er at det er regionale variasjoner i rekrutteringen av flyttere. Sentralisering og urbanisering tenker vi vanligvis på som resultat av nettoflytting fra periferi til sentrum. Derfor antar vi at periferien er overrepresentert i forhold til sentrum blant flytterne. Figur 5.1 viser at det særlig er Oslo/Akershus-regionen som har stort misforhold mellom andel flyttere og andel av befolkningen.

"Periferi"-fylker som Finnmark, Nordland, Nord-Trøndelag og Sogn og Fjordane er blant de overrepresenterte regionene. Det ser altså ut som om vi ikke får falsifisert vår hypotese om variasjoner i den geografiske rekruttering.

Den overrepresentasjon av flyttere vi har funnet for fylker som Nordland, kan ses på bakgrunn av de muligheter folk her har til å tilfredsstille sine ønsker og behov særlig av materiell karakter. Sentralisering av arbeidsplasser og utdanningsinstitusjoner (på landsdelsnivå) gjør det ofte nødvendig å flytte for å opprettholde eller skaffe seg det velferdsnivå en ønsker seg.

I Oslo/Akershus derimot er tilbudet av slike tjenester for de fleste tilfredsstillende og disse utgjør derfor i mindre grad en flyttegrunn enn for folk med oppvekst i andre regioner. Derimot vil skifte av bolig være et viktig flyttemotiv i det mest sentrale Norge, og mange av disse flyttingene vil være av intrakommunal karakter og derfor ikke bli registrert i flyttestatistikken. Flytting fra Oslo til forstadskommunene i Akershus blir selvsagt definert som flytting i vår forstand.

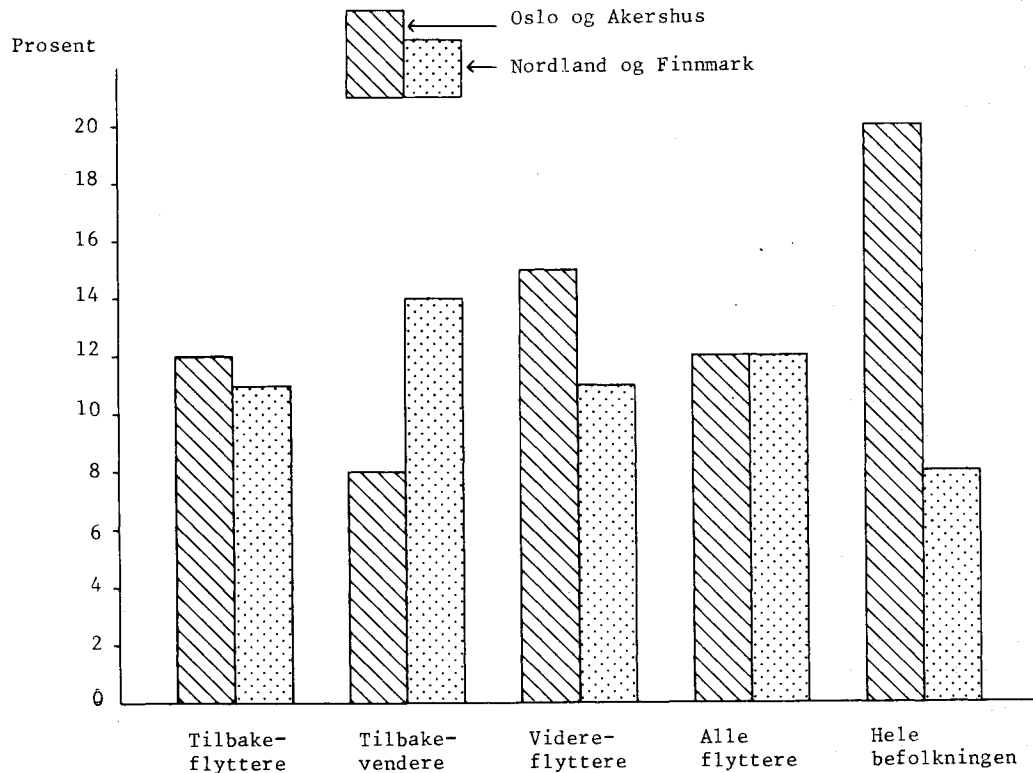
5.3. Rekruttering av ulike typer flyttere

For å se på rekrutteringen av tilbakeflyttere, tilbakevendere og videreflyttere har vi valgt ut to regioner til en nærmere analyse. Det er de to fylkespar som er henholdsvis mest overrepresentert, Nordland/Finnmark, og mest underrepresentert, Oslo/Akershus.

Andelen av tilbakeflytterne i perioden 1964 - 1978 var omtrent den samme for begge fylkesparene og lik andelen av alle flytterne, henholdsvis 12 prosent for Oslo/Akershus og 11 prosent for Nordland/Finnmark. Vi ser altså tilbakeflytting ikke bare er knyttet til "periferi"-fylker, men også til de sentrale.

Den største forskjellen mellom Oslo/Akershus og Nordland/Finnmark finner vi for tilbakevenderens vedkommende. 8 prosent av alle tilbakevenderne i perioden 1964 - 1978 var vokst opp i Oslo/Akershus og hele 14 prosent i Nordland/Finnmark (figur 5.2). Ut fra denne figuren vet vi ikke til hvilke fylker tilbakevendene har skjedd. Men tallene kan tolkes som at nordlendinger og finnmarkinger lettere slår nye røtter etter at de har flyttet ut fra oppvekstkommunen sin enn flyttere fra Oslo og Akershus. Andre tidligere bosteder enn oppvekststedet blir foretrukket pga. et bedre tilbud av tjenester og arbeid. Stedsnyttens av slike bosteder blir vurdert høyere enn oppvekststedets.

Figur 5.2. Andel av tilbakeflytterne 1964 - 1978, tilbakevenderne 1964 - 1978, videreflytterne 1964 - 1978 og av hele flytterutvalget 1971 og ikke-flytterutvalget 1971 med oppvekststed i Oslo/Akershus og Nordland/Finmark. Andel av befolkningen bosatt i de to fylkesparene pr. 1/1 1971. Prosent

Blant de flytterne som skifter til ny bostedskommune ved hver flytting, har Oslo/Akershus en større andel enn Nordland/Finmark. Dette kan avspeile at flyttere fra den første region flytter kortere og dermed til steder de har mer informasjon om slik at usikkerheten ved skifte av bosted er mindre. Det kan også avspeile at flyttere med oppvekst i Oslo/Akershus har et høyere utdanningsnivå og større informasjonsfelt enn flyttere fra Nordland/Finmark slik at de har informasjon om flere steder i sin stedsnytte-matrise. Informasjon om steder er tilegnet ved andre måter enn ved boerfaring. Det kan videre være slik at flyttere oppvokst i Oslo/Akershus foretar færre flyttinger enn de fra den andre regionen. Da vil det være større sannsynlighet for at de blir klassifisert som videreflyttere (de fleste har foretatt minst en videreflytting før eventuelle tilbakeflyttinger og/eller tilbakevendinger).

5.4. Rekruttering etter kommunegrupper

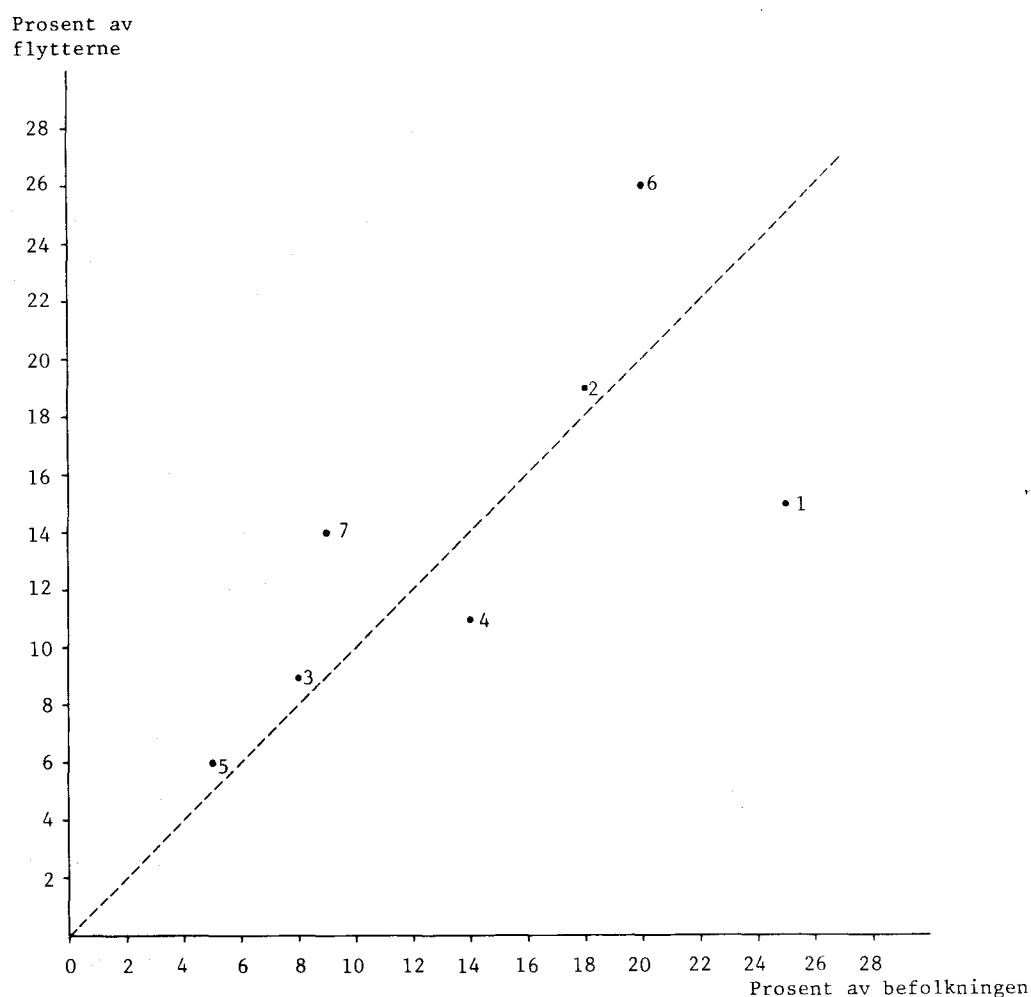
I avsnitt 5.4 bruker vi Stordahls kommunegruppering (Stordahl 1976) for å si noe mer om forholdet sentrum/periferi og rekruttering av flyttere. Utgangspunktet for analysen er en av Ravensteins "flyttelover":

"Migrants are more likely to have rural than urban origins". (White & Woods 1980, 34).

Det må presiseres at vi ikke foretar noen direkte test av denne hypotesen i vårt materiale. For det første kan nok "origin" hos Ravenstein bety noe annet enn oppvekststed. Det kan være fødested eller også et annet sted en flytter fra ved en gitt flytting. Videre har vi ikke klassifisert kommunene etter urbaniseringsgrad. I flyttstudier er sentralitet et viktigere kjennemerke ved en kommune.

I figur 5.3 går det tydelig fram at landsdelssentrene i kommunegruppe 1 (Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim) er klart underrepresentert blant flytterne i forhold til befolkningsandelen. Det er 15 prosent av flytterutvalget som er vokst opp i denne kommunegruppen, men den har 25 prosent av befolkningen. Noe underrepresentert er også kommunegruppe 4 som er omegnskommuner til landsdels- og regionsentrer (regionsentra er kommunegruppe 2). Som vi hadde ventet, er kommunegruppe 6 og 7, som er ikke-sentrale kommuner, klart overrepresentert blant flytterne m.h.p. oppvekststed.

Figur 5.3. Flytterutvalget 1971 etter kommunegruppe¹⁾ for oppvekstkommune og befolkningen²⁾ etter kommunegruppe¹⁾ for bosted 1971. Prosent

1) Stordahls kommunegrupper. 2) Befolkningen pr. 1/1 1971.

Stordahls kommunegrupper (Stordahl 1976, vedlegg 3):

- 1: Landsdelssentra
- 2: Regionsentra
- 3: Lokalsenterkommuner
- 4: Omegnskommuner for landsdels- og regionsentra
- 5: Sentrale industrikommuner og sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner
- 6: Ikke-sentrale kommuner, godt utbygde
- 7: Ikke-sentrale kommuner, svakt utbygde.

Tolkningen av disse tallene blir som i avsnitt 5.2. Det er geografiske variasjoner i tilbudet av viktige levekårskomponenter som må tillegges størst vekt ved en forklaring. Det tenkes her på utkantkommunenes mangel på arbeidsplasser og private og offentlige tjenester av forskjellig slag.

5.5. Sluttkommentar

Foran har vi påvist at:

- 1) Det er en regional skjev rekruttering av flyttere
- 2) Rekrutteringen varierer etter sentralitet for oppvekstkommunene
- 3) Tilbakeflytting er ikke bare et utkantfenomen, det foregår flytting tilbake til sentrale kommuner også.

Alle disse tre punktene kunne vi ha analysert nærmere. Det lar seg ikke gjøre innenfor rammen av denne undersøkelsen. Spesielt vil vi understreke punkt tre ovenfor; det er så altfor vanlig å tro at tilbakeflytting er et bygdefenomen. At det for "bygdene" her ligger et større potensiale enn for "byene" for vedlikehold av lokalsamfunnet, er en annen side ved tilbakeflytting som ikke er tatt opp i dette kapitlet.

6. HVEM FLYTTER TILBAKE?

For å besvare spørsmålene "Hvem flytter tilbake? Hvem vender tilbake?" kan en enten

- 1) se på ulike grupper innen tilbakeflytter-/tilbakevendergruppene

eller

- 2) se på tilbakeflytter-/tilbakevendergruppene i relasjon til andre typer flyttere.

Både "innen-" og "mellom-gruppe"-metoden er brukt. Hovedvekten er her lagt på "mellom-gruppe"-metoden. På grunn av utvalgets størrelse, konsentrerer vi oss om flytterutvalgets flyttertyster. I omtalen her tar vi bare med noen hovedpunkter om hvem som flytter tilbake (jfr. Alstad 1981 og Reisz 1976).

Tilbakeflytterne utgjør omlag halvparten av alle flyttere i vårt analysemateriale. Det er derfor rimelig at de ikke vil skille seg ekstremt ut m.h.p. personkjennetegn fra hele flyttermassen. Men ved å sammenlikne med ikke-tilbakeflytterne har vi funnet noen interessante personkarakteristika ved tilbakeflytterne. I og med at data om personlige kjennetegn er fastlagt på ett tidspunkt og vår klassifisering av flytterne er gjort ut fra flytteeatferden i en 14-årsperiode, egner de uavhengige variable seg bedre til å beskrive flytterne ved enn til å teste årsakssammenhenger. Vi har derfor valgt å gi summariske beskrivelser av flytterne etter noen hovedkjennetegn i dette kapitlet. Den korte framstillingen her må også sees på bakgrunn av at vi ønsker å vektlegge andre sider ved tilbakeflytting enn hvem disse flytterne er. Våre funn er i samsvar med Reisz (1976) så langt det er mulig å kontrollere.

Vi kan oppsummere slik:

- 1) Det er omtrent en like stor andel kvinner blant tilbakeflytterne som blant andre flyttere.
- 2) Tilbakeflyttere er jevnt over yngre enn tilbakevendere og videreflyttere. Omlag 55 prosent av kvinnene som flyttet tilbake var yngre enn 25 år ved tilbakeflytting. Omlag 30 prosent av kvinnene som vendte tilbake var i samme aldersgruppe.
- 3) Det er en større andel ugifte og før gifte blant tilbakeflyttere og tilbakevendere enn blant videreflyttere.
- 4) Relativt flere tilbakeflyttere enn tilbakevendere og videreflyttere har lavere utdanning.
- 5) Det er en mindre andel yrkesaktive i 1971 blant tilbakeflytterne enn blant de to andre flyttergruppene og relativt flere sysselsatt i tertiære næringer i 1971.
- 6) Det er en større andel ikke-tilbakeflyttere enn tilbakeflyttere som har høy sosioøkonomisk yrkesstatus.

7. REGIONALE VARIASJONER I TILBAKEFLYTTING

7.1. Innledning

I kapittel 5 så vi på den geografiske rekruttering av flyttere og fant at enkelte regioner i Norge var overrepresentert og andre underrepresentert i forhold til folketallet. I kapittel 7 vil vi finne svar på om det er noen regionale variasjoner i tilbakeflytting. Kvalitativt kan vi også si noe om avstand ved tilbakeflytting ved å se på andelene av tilbakeflyttere som hadde sin siste bostedskommune i h.h.v. samme fylke som og i annet fylke enn oppvekstkommunen.

Vår generelle hypotese her er at det er regionale forskjeller i tilbakeflytting.

Dessuten skal vi teste en hypotese om flytteretning: Tilbakeflyttere til Nord-Norge vil oftere enn tilbakeflyttere til andre fylker ha sitt siste bosted i Oslo-/Akershusregionen når vi ser bort fra tilbakeflytting for Oslo og Akershus. Denne hypotesen er interessant å belyse bl.a. ut fra Myklebosts (Myklebost 1978a, 67) hypotese om tilbakeflytting til Nord-Norge. Desverre er det av utvalgstekniske grunner begrenset hvor detaljerte analyser vi kan gjøre på fylkesnivå. Som i kapittel 5 må tall på dette nivå derfor tolkes med stor forsiktighet.

7.2. Intra- og interregional tilbakeflytting

Ravensteins strøm-motstrøm hypotese (Ravenstein 1885) setter fenomenet tilbakeflytting i en bestemt sammenheng; nemlig at bruttostrømmene inn til en region over tid vil inneholde en betydelig andel tilbakeflyttere. Særlig med tanke på muligheten for å bedre flyttebalansen for tradisjonelle nettoutflyttingsregioner, vil det være av interesse å vite hvor stor andel av tidligere utflyttere som flytter tilbake og hvem dette er for eventuelt å kunne forsøke å stimulere til (økt) tilbakeflytting i tillegg til stimuli for å hindre utflytting.

I Norge er særlig den negative flyttebalansen for de nord-norske fylker som har opptatt politikere og planleggere. Denne nettoutflyttingen fra Nord-Norge er en funksjon av særlig stor utflytting og for liten innflytting. Disse fakta i tillegg til kunnskap om den skjeve romlige fordeling av utdanningsinstitusjoner og arbeidsplasser, til Nord-Norges ugunst, kunne få en til å tro at tilbakeflyttingen til landsdelen er mindre enn tilbakeflytting til andre landsdeler. Ut over i 70-åra har bedre kommunikasjoner gjort nær- og fjernpendling lettere - flyttetvungen er mindre enn før. Brox (1980) mener at bosettingsmønstret i Nord-Norge er i ferd med å konsolideres ut fra at pendling har erstattet flytting og at trykkesystemet gjør det mulig for flere enn før ikke å flytte ut.

48 prosent av hele flytterutvalget er tilbakeflyttere (kap. 4). I figur 7.1 er tilbakeflyttingsandelen framstilt på fylkesnivå. Andelene må studeres med de nødvendige forbehold. Ser vi først på andelen tilbakeflyttere for hvert fylke uten å ta hensyn til hvor flytterne kom fra, finner vi en variasjonsbredde på 27 hvor 66 prosent av alle flytterne oppvokst i Møre og Romsdal har flyttet tilbake til oppvekstkommunen sin, mens det tilsvarende tallet for Vestfold er 39 prosent. Disse to fylkene utgjør altså ekstremene. Med forbehold om statistiske tilfældigheter¹⁾, kan vi si at variasjonsbredden er relativt liten. Tilbakeflytting er et fenomen som kan observeres over hele landet.

Vestfolds lave andel kan forklares med at kommunene i fylket er arealmessig små. Dette fører til korte avstander, og en kan derfor gjerne bo i Horten og være oppvokst i Våle uten å ha følelse av å bo fjernt fra "oppvekstmiljøet".

Hvis tilbakeflyttingsfrekvensen virkelig er størst i Møre og Romsdal, er ikke vi i stand til å gi noen fornuftig forklaring på det. Dette måtte eventuelt undersøkes nærmere ved mer intensive undersøkelser.

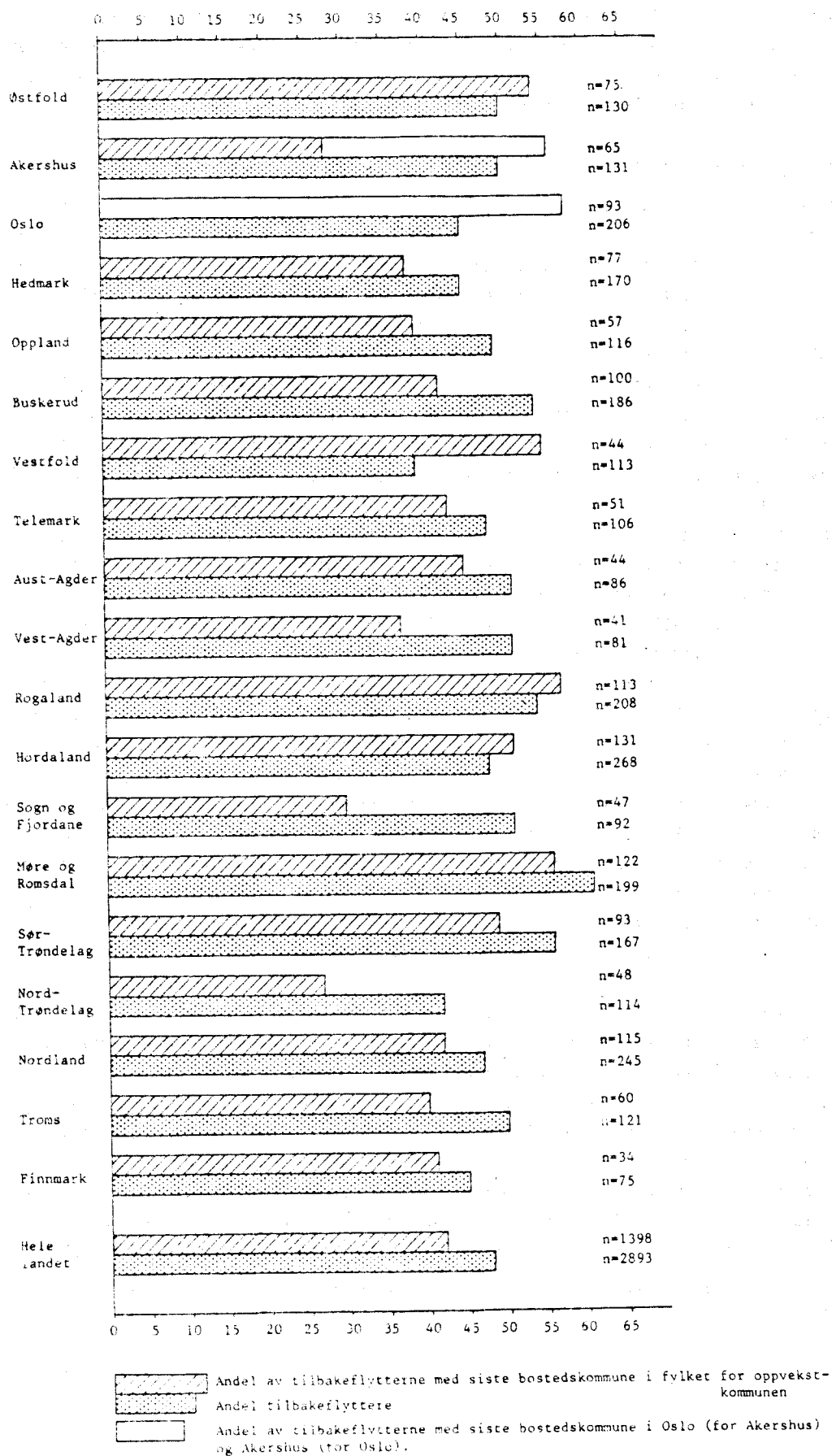
Verdt å merke seg er Oslos andel: Som kjent avtar Oslos befolkning år for år. Ikke minst er det vanlig å flytte ut til forstadskommunene i Akershus. En kunne således vente at relativt få av flyttere med oppvekst i Oslo ville flytte tilbake til hovedstaden, men heller bosette seg like utenfor kommunegrensen. Vårt materiale viser at tilbakeflyttingsandelen for Oslo bare ligger tre prosentpoeng under landets. De andre storbyfylkene - Hordaland og Sør-Trøndelag - har også tilbakeflyttingsandeler på eller over gjennomsnittet for landet.

De nord-norske fylkene skiller seg heller ikke ut i forhold til landet som helhet. Størst andel finner vi for Troms og minst for Finnmark. For øvrig er andelen like stor for Finnmark som for Oslo. Troms' andel harmonerer bra med det vi ovenfor har sett for andre fylker med "primate" byer.

1) Variasjoner mellom fylker må alltid sees i sammenheng med fylkesgrenenes noe tilfældige avgrensninger og Byråets utvalgsplan her spesielt.

Figur 7.1. Andel tilbakeflyttere 1964-1978 i fylkene, og andel av tilbakeflytterne med siste bostedskommune før tilbakeflytting i samme fylke som oppvekstkommunen. Prosent

Tromsø med universitetsutdannings- og arbeidstilbud, bidrar til at tidligere utflyttede tromsøværingene finner veiene tilbake til byen på tross av et stramt boligmarked.

På landsdelsnivå (aggregert) varierer tilbakeflyttingsandelen svært lite: Størst andel har Sørlandet (Agder & Rogaland) med 53 prosent og minst andel Trøndelag, Nord-Norge og Vestlandet med 47 prosent (ikke vist her).

Det vil være interessant å se på hvor tilbakeflytterne i de ulike fylkene hadde sitt siste bosted før tilbakeflytting - var det innenfor eller utenfor fylke for oppvekstkommunen?

Vi kan ut fra denne oppstillingen også gi et kvalitativt anslag på avstand ved tilbakeflytting hvis vi ser bort bort fra at flyttinger over fylkesgrenser kan være kortere enn flyttinger innenfor fylket, f.eks. fra Oslo til Lørenskog i forhold til Hurdal til Lørenskog. Videre er det jo de lengre tilbakeflyttingene vi tenker oss som de mest dramatiske med større kostnader og forandringer for flytteenheten, og med betydning for den regionale omfordeling av befolkningen.

Fordi Oslos kommune- og fylkesgrense er sammenfallende, vil nødvendigvis all tilbakeflytting til den administrative enhet Oslo komme fra andre fylker. I figur 7.1 ser vi at 58 prosent av tilbakeflytterne i hovedstaden hadde siste bostedskommune i nabofylket Akershus. Den velkjente sterke interaksjonen mellom Oslo og Akershus vises ytterligere ved at om lag 1/4 av tilbakeflytterne til Akershus kom fra Oslo - om lag en like stor andel som intrafylke-flyttingene utgjorde. På landsbasis ser vi at om lag 2/5 av alle tilbakeflytterne hadde sin siste bostedskommune før tilbakeflytting i fylket for oppvekstkommune. Om lag 3/5 bodde altså i et annet fylke. Minst andel fra andre fylker var det for de fem fylkene Vestfold, Rogaland og Møre og Romsdal, Østfold og Hordaland hvor under halvparten av tilbakeflytterne kom fra andre fylker (tabell 7.1 og figur 7.1).

Tabell 7.1. Antall fylker i forskjellige grupper for tilbakeflyttingsandel 1964-1978 fra andre fylker enn fylke for oppvekstkommunen

Tilbakeflyttingsandel fra andre fylker	Antall fylker
- 50	5
51 - 59	6
60 - 69	4
70 -	4
Sum	19

Bortsett fra Oslo og Akershus som er i en særstilling m.h.p. flytting, var det spesielt Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag hvor en stor andel av tilbakeflytterne flyttet inn fra andre fylker. Vi ser at de tre nord-norske fylkene ligger omtrent på gjennomsnittet for hele landet.

Den påviste regionale variasjon m.h.p. intra- og interregional tilbakeflytting må sees i sammenheng med hvorfor og til hvor første gangs utflytting kommer i stand. I storbyområder er bolig- og bostedsmiljøforhold en viktigere utflyttingsgrunn enn i andre strøk. Slike boligflyttinger foregår enten innenfor kommunen eller til en nabokommune; det er altså korte flyttinger. Eksempel kan være utflytting fra Trondheim eller Hamar til omegnskommunene. En skifter altså ikke bostedsfylke og kan derfor ikke bli en interregional tilbakeflytter. Er en oppvokst i Sogn og Fjordane eller Nord-Trøndelag f.eks., vil første gangs utflytting i større grad skje i sammenheng med påbegynnelse av høyere utdanning eller jobbsøking. Slike flyttinger må sees som mer dramatiske enn en tilpasingsflytting til et boligmarked. I den grad en ønsker og greier å realisere ønsket om tilbakeflytting, vil dette bli som interregional flytter. Denne og liknende forklaringer kan passe bra for fylker som Hedmark, Oppland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og de nord-norske fylkene. Ikke uventet er andelen tilbakeflyttere fra samme fylke relativt stor i fylker som Østfold, Vestfold, Hordaland og Sør-Trøndelag.

Rogaland og kanskje særlig Møre og Romsdal har en større andel intraregionale tilbakeflyttere enn det en kunne forvente ut fra det som er sagt ovenfor. Særlig kunne en tro at Stavanger som oljeby ville trekke flere rogalendinger i "utlendighet" til seg og til fylket enn det våre tall synes å vise.

I tabell 7.2 ser vi hvor stor andel av tilbakeflytterne innfor hver landsdel som bodde i Oslo/Akershus før tilbakeflytting. 16 prosent av tilbakeflytterne til Nord-Norge flyttet fra hovedstadsregionene og hjem. Denne andelen var noe større enn for de andre landsdelene bortsett fra Østlandet uten Oslo/Akershus. Hit kom 1/4 av alle tilbakeflytterne fra hovedstadsregionen. Vi får altså ikke støtte for at det blant tilbakeflyttere til Nordland, Troms og Finnmark er spesielt stor andel med siste bosted i Oslo/Akershus i forhold til strømmene til andre landsdeler.

Tabell 7.2. Andel av tilbakeflytterne 1964-1978 til ulike landsdeler med siste bosted i Oslo/Akershus. Prosent

Til	Fra Oslo/Akershus
Østlandet ¹⁾	25
Sørlandet ²⁾	11
Vestlandet ³⁾	12
Trøndelag	11
Nord-Norge	16

1) Fylkene: 01, 04, 05, 06, 07 og 08. 02 og 03 er ikke med. 2) Fylkene: 09, 10 og 11. 3) Fylkene: 12, 14 og 15.

7.3. Er tilbakeflytting sentraliserende eller desentraliserende?

I en distriktpolitisk kontekst er det viktig å vurdere i hvilken grad tilbakeflytting kan bidra til å opprettholde bosettingsmønstret og dermed tilbakeføre utkanten eller periferien menneskelige ressurser. Et viktig spørsmål i denne sammenheng er hvor tilbakeflytterne flytter fra ved tilbakeflytting. Her skal vi se på flytteretning ut fra sentralitet og urbaniseringsgrad for oppvekstkommune og siste bostedskommune for tilbakeflytting. Urbaniseringsgrad er definert som andel bosatte i tettbygde strøk i kommunen pr. 1/11-70, variabelen er en av grunnkodene i Ridengs kommunetyper. Problemet med denne variabelen er at f.eks. Nordkapp og Oslo kommer i samme gruppe. Men i og med at vi opererer med et landsrepresentativt utvalg, vil antall respondenter i slike fiskeværskommuner med sterk romlig konsentrasjon av befolkningen, være lite. De vil ikke innvirke på hovedtendensene i materialet vårt. Vi bruker en aggregering av Stordahls kommunegrupper som sentralitetsmål. Ut fra generell kunnskap om "den grønne bølge" stiller vi opp følgende hypotese: Tilbakeflytting har en desentraliserende/deurbaniserende effekt på den måten at en større andel av tilbakeflytterne bodde i sentrale eller høyt urbaniserte kommuner før tilbakeflytting enn etter.

Figur 7.2 gir klar støtte for denne hypotesen. Det var en langt mindre andel av tilbakeflytterne som bodde i kommuner med urbaniseringsgrad på 90 prosent eller høyere etter tilbakeflyttingen enn før - 25 prosent mot 38 prosent. I kommuner med urbaniseringsgrad på 50-89 prosent var det omtrent like stor andel bosatt på begge tidspunkt. En større andel av tilbakeflytterne er vokst opp i kommuner med mindre enn 50 prosent bosettingstetthet enn den andel som bodde i slike mindre urbaniserte kommuner før tilbakeflytting.

Blant flyttinger fra høyurbaniserte til mindre urbaniserte kommuner, er det nok mange som er av "Oslo-Enebakk"-typen. Med dette forstår vi flytting ut fra sentrumskommune til forstadskommune - den første med høy bosettingstetthet, den andre med lavere. Slike er typiske boligflyttinger. En bedrer sin boligsituasjon mot å bli belastet med lengre arbeidsreise forutsatt at arbeidsstedet er i sentrum før og etter tilbakeflyttingen. Vanligvis vil vi ikke si at slike flyttinger har noen distriktpolitisk betydning, det er først når en flytter tilbake fra Oslo til Karlsøy f.eks. at dette perspektivet blir særlig fruktbart. Da er det en reell deurbanisering. Nå skal vi heller ikke se bort fra den betydning en Oslo-Enebakk flytting har (fra kommune med nesten 100 prosent av befolkningen bosatt i tettsted til mellom 20 og 30 prosent) for den enkelte tilbakeflytter og for fra- og tilflyttingskommunen.

For flytteren innebærer i de aller fleste tilfeller flytting en levekårsgevinst. For fraflyttingskommunen innebærer det tapt skatteobjekt og det motsatte for oppvekstkommunen. Dessuten kan

slike tilbakeflyttinger ha en generell stimulerende virkning for ens lokalsamfunn m.h.p. nærmiljø og muligheter til å skaffe arbeidsplasser til kommunen. For typiske utkantkommuner som Karlsøy og Bjarkøy f.eks., vil tilbakeflytting styrke troen på egne muligheter. De av innbyggerne som ikke har flyttet ut selv, ser at andre som har gjort det, kommer tilbake. En kan altså få forståelsen av at de høyurbaniserte kommuner allikevel ikke har "mer å tilby" enn utkantkommunene når det gjelder fundamentale ting som velvære og trivsel. Ellers er det opplagt at nettverksrelasjoner lettere kan styrkes og opprettholdes mellom folk som er vokst opp i samme miljø, på samme sted.

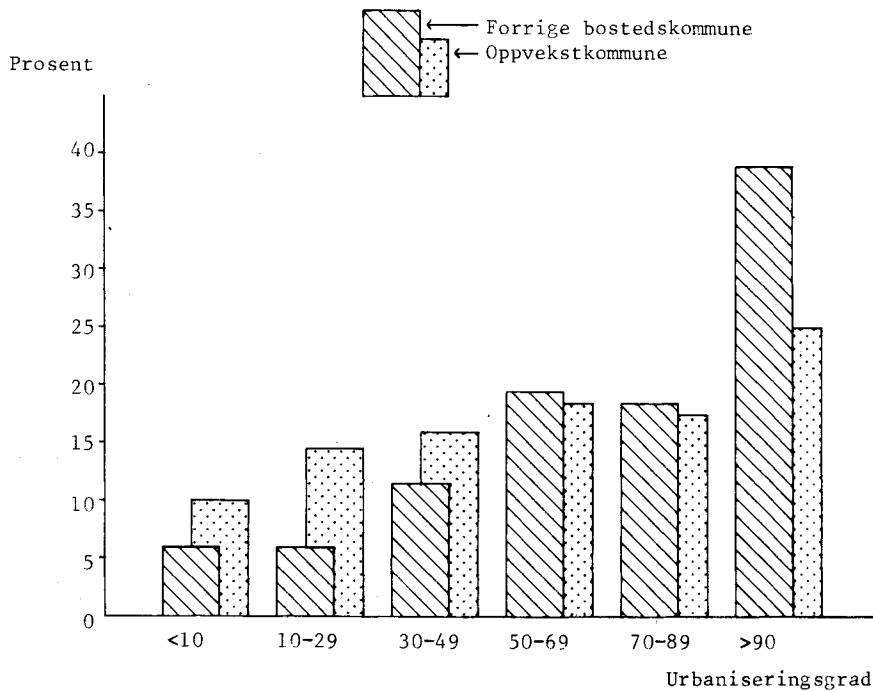
Men vi vil også peke på noen problemer med denne "klassiske" tilbakeflyttingen. For det første kan det være slik at en i "utlegd" har stilt større forventninger til oppvekststedets kvaliteter enn det som viser å være realistisk. Dette vil særlig kunne gjelde når en har vært lenge borte. Som en konsekvens av dette, kan en ønske å flytte ut på nytt. Videre kan en som innovatør forsøke å etterlikne ting en har funnet positive på fraflyttingsstedet. Hovedpoenget er at en identifiserer seg mer med sentrum eller fraflyttingssted enn med sitt eget oppvekststed uten at en er klar over det. I tabell 7.3 ser vi på bosted før og etter tilbakeflytting etter sentralitet. Ved bruk av denne variabelen unngår vi å gruppere sammen kommuner som f.eks. Oslo og Nordkapp. Vi finner at tendensen i materialet er den samme som vi har drøftet ovenfor: det er større andel av tilbakeflytterne som bor i kommuner med lav sentralitet etter enn før tilbakeflytting. Om lag 1/5 av tilbakeflytterne til landsdelssentra kommer fra ikke-sentrale kommuner. Omvendt er det 1/4 av de som flytter tilbake til ikke-sentrale kommuner som sist bodde i et landsdelssenter.

Tabell 7.3. Tilbakeflyttere 1964-1978 i grupper for bostedskommune etter tilbakeflytting etter bostedskommune før tilbakeflytting. Prosent

Kommunegruppe etter tilbakeflytting	Kommunegruppe for forrige bosted						I alt	N
	Landsdel-sentra	Region-sentra	Lokalsenter-kom.	Omegnskommune	Sentrale ind., og sentr. og bl.ind. og landb.k.	Ikke sentrale kom-muner/andre		
Landselsentra	14	15	4	42	4	21	100	202
Regionsentra	22	15	9	27	5	22	100	278
Lokalsenterkommuner	28	17	8	14	7	26	100	123
Omegnskommuner	31	24	6	25	4	10	100	159
Sentrale industrikommuner, og sentrale blandede landbruks- og industrikommuner .	25	18	17	17	8	15	100	72
Ikke sentrale kommuner og andre	24	12	10	11	3	40	100	564
Alle	23	18	9	21	5	24	100	1 398
Kommunegruppe for oppvekst-kommune	15	19	9	11	6	40	100	1 398

1) Aggregering av Stordahls kommunegrupper (Stordahl 1976). 2) Omfatter også udefinert og utlandet. Disse utgjør i gjennomsnitt ca. 1 prosent av alle tilbakeflyttere.

Figur 7.2. Tilbakeflyttere 1964-1978 etter urbaniseringsgrad for bostedskommune før og etter tilbakeflytting. Prosent

8. FRAVÆRSTID

8.1. Innledning

Det er grunn til å tro at forskjellige utflyttere har forskjellig fraværsintervall før tilbakeflytting. Med fraværsintervall forstår vi tid i antall år mellom flytting fra oppvekstkommunen og første flytting tilbake igjen.

Ikke bare vil fraværsintervallet kunne variere med kjennetegn ved personer, men også etter kjennetegn ved oppvekststed og andre bosteder.

Hvorfor er det viktig å få kunnskap om fraværsintervallets lengde? Da vi redegjorde for de migrasjonsteoretiske betraktninger som ligger til grunn for denne undersøkelsen (Alstad 1981), la vi stor vekt på den individuelle beslutningsprosess.

I den stedsnyttetrise vi skisserte, la vi videre vekt på informasjon om steder og evne til å nyttiggjøre seg slik kunnskap. Vi antok at alle utflyttere har god informasjon om det sted de flytter fra og særlig der hvor de er vokst opp. Denne informasjonen og vurderingen av den endres, og sterkere jo lengre tid en bor borte fra oppvekststedet og i særlig grad om den sosiale og romlige avstand er stor. Med økende fraværsintervall vil en kunne samle informasjon om andre steder enn oppvekststedet. Dette vil kunne føre til endret oppfatning av steders bokvaliteter. Dessuten forandrer en person seg selvover tid over tid m.h.p. utdanning, arbeidserfaring, ekteskapelig status. En knytter kontakter som virker som føringer på valg av bosted. Generelt antar vi at jo lengre en er borte fra oppvekststedet, jo mindre sannsynlig er det at en noen gang vil flytte tilbake.

8.2. Noen problemer ved måling av fraværsintervall

I norsk litteratur har vi ikke funnet noen eksempler på måling av fraværsintervall. Internasjonalt er det særlig Ginsberg (1979) som har arbeidet med dette spørsmålet ut fra et matematisk-statistisk synspunkt. Hans arbeid er noe vanskelig tilgjengelig, og vil ikke bli forsøkt drøftet her. Noen av de punktene vi anfører nedenfor, har Ginsberg riktig nok diskutert mer utførlig.

1) Bare utsnitt av de totale flyttheistorier

I oppfølgingsundersøkelsen er bare en del av individenes totale flyttheistorie representert. Fraværstiden er målt i forhold til to vilkårlige tidspunkt - 1/10 1964 og 1/7 1978. Dette impliserer bl.a. at andre undersøkelser med andre avgrensninger av personers flyttheistorie vil kunne gi avvikende resultater fra våre.

2) Bosatt/ikke bosatt i oppvekstkommunen 1/10 1964

Vi vet at 901 av flytterne (31 prosent) var bosatt utenfor oppvekstkommunen pr. 1/10 1964. Vi er altså helt sikre på at deres flyttheistorie har startet før vår registreringsperiode tar til. Av dem som bor i oppvekstkommunen pr. 1/10 1964 kan flere ha flyttet ut og tilbake før denne datoen.

3) Alle flyttet i 1971

Flytterne har det til felles at alle flyttet minst en gang i 1971. Denne flyttingen vil selvsagt påvirke fraværsintervallet som vist i tabell 8.1 f.eks.

4) Etterslep i melding av flytting

Vi vet at det kan gå kortere eller lengre tid mellom faktisk skifte av bostedskommune og til melding om dette blir gitt. Dette vil selvsagt virke inn på datas reliabilitet. Vi regner imidlertid med at betydningen av dette blir neddempet ved at vi måler antall år mellom innkomne meldinger. Det er ingen grunn til å tro at melding om flytting fra oppvekstkommunen gis raskere eller senere enn melding om flytting til samme kommune.

Innholdet i punkt 1) - 4) får følgende betydning for dette kapittel: For det første må tabeller og figurer tolkes med ekstra stor forsiktighet. For det andre vil vi stort sett begrense oss til å vise enkel bivarierte fordelinger mellom fraværstid og noen andre variable.

I kapittel 8 har vi stort sett valgt å bruke hele flyttermassen som prosentueringsbasis. På den måten kan vi si at X prosent av alle flytterne flyttet tilbake etter Y år, Z prosent har ikke flyttet tilbake (ennå).

På tross av de problemer måling og tolking av fraværstid medfører, forsvares dette kapittel ut fra datas egenart. Det er sjelden det gis muligheter til å si noe om fraværsintervall i det hele tatt. Dessuten vil vi jo her som i andre deler av undersøkelsen, i det minste kunne si noe om vårt utvalgs flytteeatferd med hensyn på hvor lang tid de "er borte". I hvilken grad vårt utvalg er representativt i denne sammenheng i forhold til utvalg trukket i andre år, er umulig å svare på her.

Fraværstid og fraværsintervall er brukt synonymt.

8.3. Fraværstid for ikke-tilbakeflyttere

Fraværstiden for ikke-tilbakeflyttere definerer vi som antall år fra utflytting fra oppvekstkommunen og fram til 1/7 1978. Hele denne gruppen er potensielle tilbakeflyttere. Derfor ser vi innledningsvis også på fraværstid for disse. Blant flytterne er det 598 personer (21 prosent) som overhodet ikke har bodd i oppvekstkommunen i vår registreringsperiode. De har med andre ord et fraværsintervall på 14 år eller mer. 897 av ikke-tilbakeflytterne (31 prosent av alle flytterne) bodde i oppvekstkommunen 1/10 1964. En stor andel av disse flyttet ikke ut av oppvekstkommunen før intervju-flyttingen. Derfor ser vi av tabell 8.1 at 58 prosent av disse har et fraværsintervall på 7 år (1971-1964). Ingen kan ha mindre enn 7 år da de var nødt til å få registrert flytting fra oppvekstkommunen senest i 1971.

Tabell 8.1. Ikke-tilbakeflyttere 1964-1978 bosatt i oppvekstkommunen 1964 etter fraværstid før første tilbakeflytting. Prosent

	Antall år								I alt	N
	7	8	9	10	11	12	13	14		
Prosent	58	8	8	7	6	6	5	1	100	897

Hvis vi antar at sannsynligheten for tilbakeflytting avtar med økende fraværstid, kan vi altså vente eventuelle tilbakeflyttere først og fremst blant dem som flyttet ut i 1971. I hvilken grad noen av disse vil gjennomføre en slik flytting, er det mulig å kontrollere ved en eventuell ny oppfølgingsundersøkelse.

8.4. Fraværstid for tilbakeflyttere 1964-1978

8.4.1. Innledning

Som i andre deler av denne undersøkelsen, legger vi her vekt på variasjoner mellom kjønn, aldersgrupper og grupper med forskjellig utdanningsnivå og sosioøkonomiske status ved intervjuetidspunktet. Av naturlige grunner benytter vi bare "innengruppe" metoden for å sammenlikne undergrupper av tilbakeflyttere. Likeledes er vi interessert i regionale variasjoner i fraværsintervall.

8.4.2. De fleste flytter tilbake etter kort tid

Om lag 1/3 av alle flytterne flyttet tilbake innen 2 år etter at de flyttet ut fra oppvekstkommunen (figur 8.1.). Det var flest som gjorde sin første tilbakeflytting alt ett år etter utflytting (15 prosent). Figur 8.1 har en sekundær topp på sju eller flere år. Dette er en "kunstig" topp. Av dem som ikke bodde i oppvekstkommunen 1/10 1964, men som har flyttet tilbake før 1/7 1978, var det en stor andel som fikk registrert denne flyttingen i 1971 (se punkt 3) foran). De kunne ha flyttet ut i 1963 eller også i 1930. 7+ er altså en restgruppe som virker til å neddempe andelen med kort fravær og øke andelen med langt fravær. Ved bare å se på fraværsintervall for tilbakeflyttere som bodde i oppvekstkommunen 1/10 1964, får vi et bilde som figur 8.2 viser. Selv om nivået er forskjellig fra figur 8.1, ser vi at mønsteret i figur 8.2 er det samme: Det er størst andel som flytter tilbake etter ett års fravær.

8.4.3. Kjønn og alder

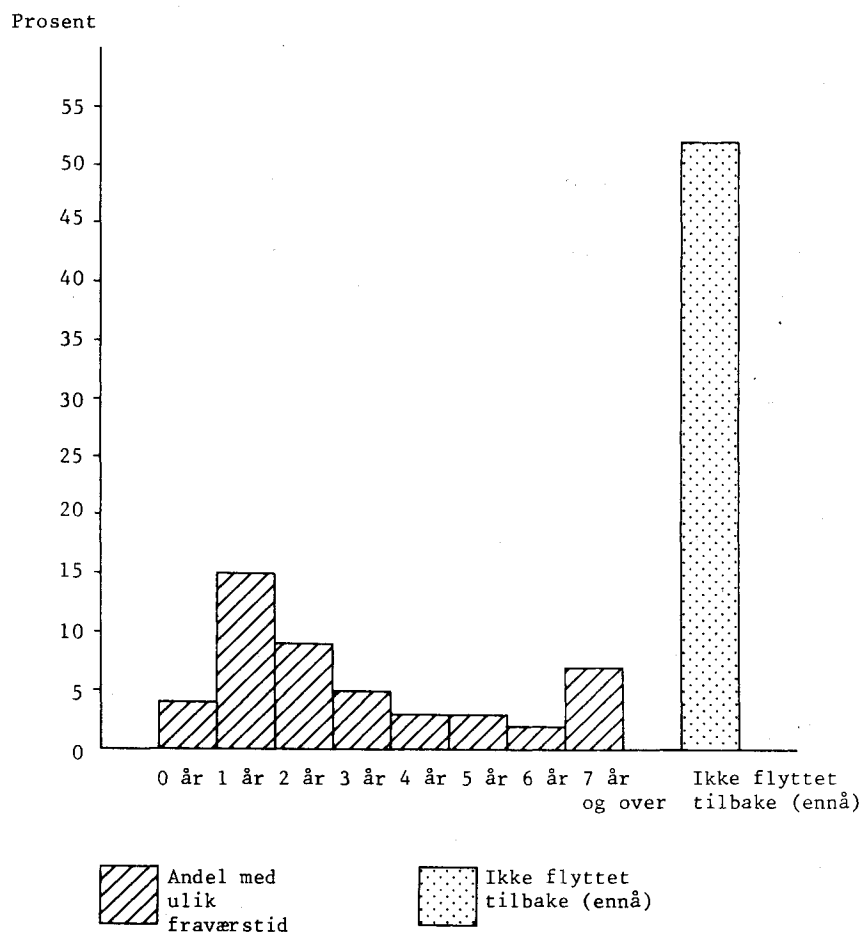
Vi finner ingen variasjon mellom kvinner og menn selv om det er relativt noen flere kvinner med 2 års fraværstid.

Tabell 8.2. Tilbakeflyttere 1964-1978 i ulike aldersgrupper etter fraværsintervall før første tilbakeflytting. Prosent

Alder ved tilbakeflytting	0 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5+ år	I alt	N
16-24 år	14	47	20	9	4	7	101	669
25-34 "	5	19	16	13	11	36	100	552
35+ år	3	17	31	6	7	36	100	177
Alle	9	32	20	10	7	22	100	1 398

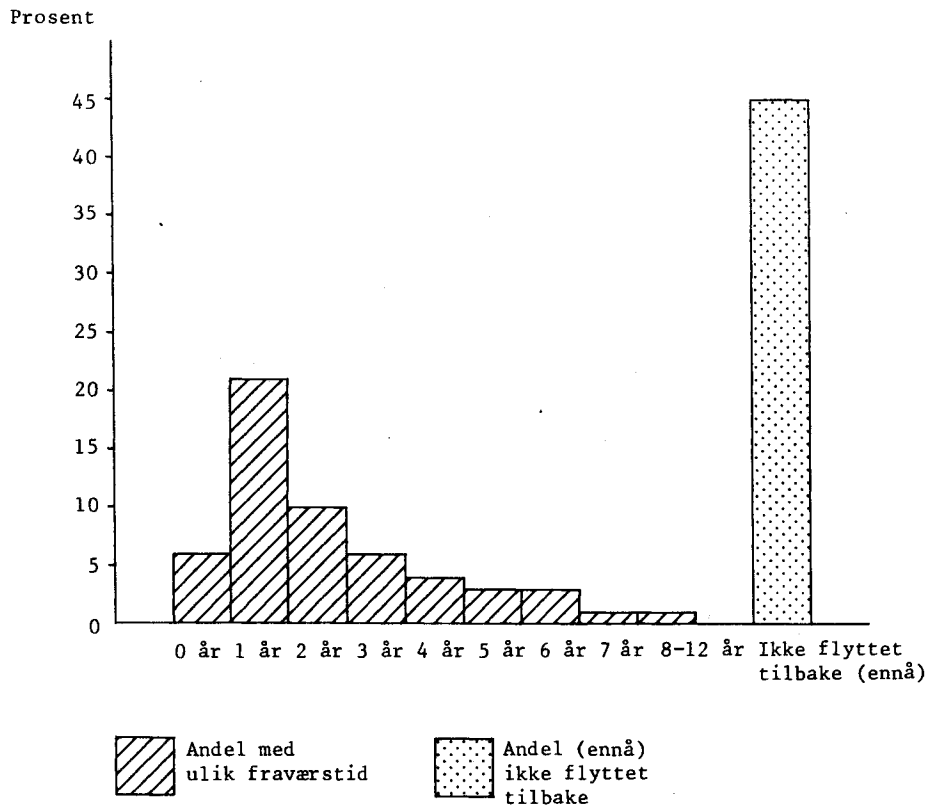
Det er rimeligvis en klar sammenheng mellom alder og fraværsintervall. De yngste tilbakeflytterne er kortere tid borte fra oppvekstkommunen enn de eldste. Om lag 60 prosent av aldersgruppen 16-24 år flyttet tilbake innen ett år etter utflytting. I aldersgruppen 35 år og over var tilsvarende andel 20 prosent.

Figur 8.1. Flyttere 1971 etter fraværstid før første tilbakeflytting 1964-1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7 1978. Prosent

Figur 8.2. Flyttere 1971 bosatt i oppvekstkommunen 1/10 1964 etter fraværstid før første tilbakeflytting 1964-1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7 1978. Prosent

De unge flytter ofte ut igjen for kanskje senere å foreta en mer permanent tilbakeflytting slik at samlet fraværstid også for denne gruppen blir større enn ett år.

8.4.4. Utdanningsnivå og sosioøkonomisk status

Fraværstidens lengde er avhengig av årsaken til eller hensikten med utflytting fra oppvekst-kommunen. Bl.a. vil forskjellige bosteders arbeidsmarked spille en viktig rolle, og fremdeles må mange flytte for å skaffe seg en bestemt utdanning. Varigheten av denne vil være bestemmende for fraværstidens lengde. Dessuten vil utdanningens art være av betydning for realisering av eventuelt ønske om å flytte tilbake. Utdanningsflytting vil for øvrig ofte ikke bli registrert i den offisielle flyttestatistikken (jfr. s. 67).

Forhold på det lokale arbeidsmarked kan direkte eller indirekte framtvinge flytting fra oppvekststedet. Dette skjer direkte ved at arbeidsplasser nedlegges eller at det overhodet ikke eksisterer relevante tilbud om arbeid. I andre tilfeller kan det være til stede arbeidsplasser, men som krever en viss type formell eller informell kompetanse. For å kvalifisere seg til slike jobber, kan det være nødvendig å flytte ut og skaffe seg faglig utdanning eller praksis. Mange av disse utflytterne vil være klar til å flytte tilbake når det oppstår vakanser på arbeids- og boligmarkedet på oppvekststedet. Fraværstidens lengde kan bli relativt kort eller langt. Dette avhenger i stor grad av hvor i "arbeidssøkerkøen" en befinner seg.

Nedleggelse av arbeidsplasser med tvangsflytting som konsekvens, vil kunne føre til endring av bostedspreferansene til slike flyttere. Oppvekststedet kan ses på som et sted uten muligheter, og et eventuelt opprinnelig ønske om alltid å bo der, eller flytte tilbake, kan endres til motvilje mot dette. Det er gjerne personer med lavere utdanning og lavere sosioøkonomisk status som først og fremst blir rammet av denne type tvangsflytting. Derfor er det ikke urimelig å vente at tilbakeflyttingsandelen for disse er relativt lav, og at fraværstiden også kan være relativt stort.

I tabell 8.3 og 8.4 har vi forsøkt å belyse noen av de problemstillinger og hypoteser som er nevnt ovenfor. Det er særlig flyttere med utdanning på realskolenivå som flytter tilbake og som gjør det raskt. Hele 40 prosent av denne gruppen er tilbakeflyttere innen tre år etter utflytting. Vi vet at flyttere med høy utdanning sjeldnere foretar tilbakeflytting. Om lag 1/4 av disse har allikevel flyttet tilbake tre år etter at de flyttet ut.

Størst andel med lang fraværstid finner vi blant flyttere med utdanning på folkeskole-/framhaldsskolenivå. Noe under 1/5 av disse var borte 4 år eller mer før de flyttet tilbake. Noe av forklaringen på dette finnes ved at de har måttet kvalifisere seg på arbeidsmarkedet (se ovenfor) før tilbakeflytting ble muliggjort.

Tabell 8.3. Flyttere 1971 med ulikt utdanningsnivå 1971 etter fraværstid før første tilbakeflytting 1964-1978 og om de har flyttet tilbake eller ikke innen 1/7 1978. Prosent

Utdanningsnivå 1971	Fraværstid				I alt	N
	0-1 år	2-3 år	4+ år	Ikke flyttet tilbake (ennå)		
Folkeskole/framhaldskolenivå	19	13	18	50	100	1 081
Realskolenivå	25	15	14	46	100	695
Artiumsnivå	19	15	13	53	100	636
Høyere nivå	14	9	16	61	100	442
Uoppgitt	21	13	8	58	100	39
Alle	20	13	15	52	100	2 893

I tabell 8.4. ser vi at det er større andel blant lavstatusgrupper som både har lengre og kortere fraværstid enn blant høystatusgrupper. Dette må selvsagt ses i sammenheng med at tilbakeflyttingsandelen er høyere blant grupper med lavere enn med høyere sosioøkonomisk status.

Tabell 8.4. Flyttere 1971 med forskjellig sosioøkonomisk status 1971 etter fraværsintervall før første tilbakeflytting 1964-1978 og om de har flyttet tilbake eller ikke innen 1/7 1978. Prosent

Sosioøkonomisk status 1971	Fraværsintervall				I alt	N
	0-1 år	2-3 år	4+ år	Ikke flyttet tilbake (ennå)		
Høy	14	10	13	63	100	534
Høy middels	16	14	16	54	100	443
Lav middels	21	15	18	46	100	580
Lav	21	17	14	48	100	201
Uoppgitt	23	13	16	48	100	1 135
Alle	20	13	15	52	100	2 893

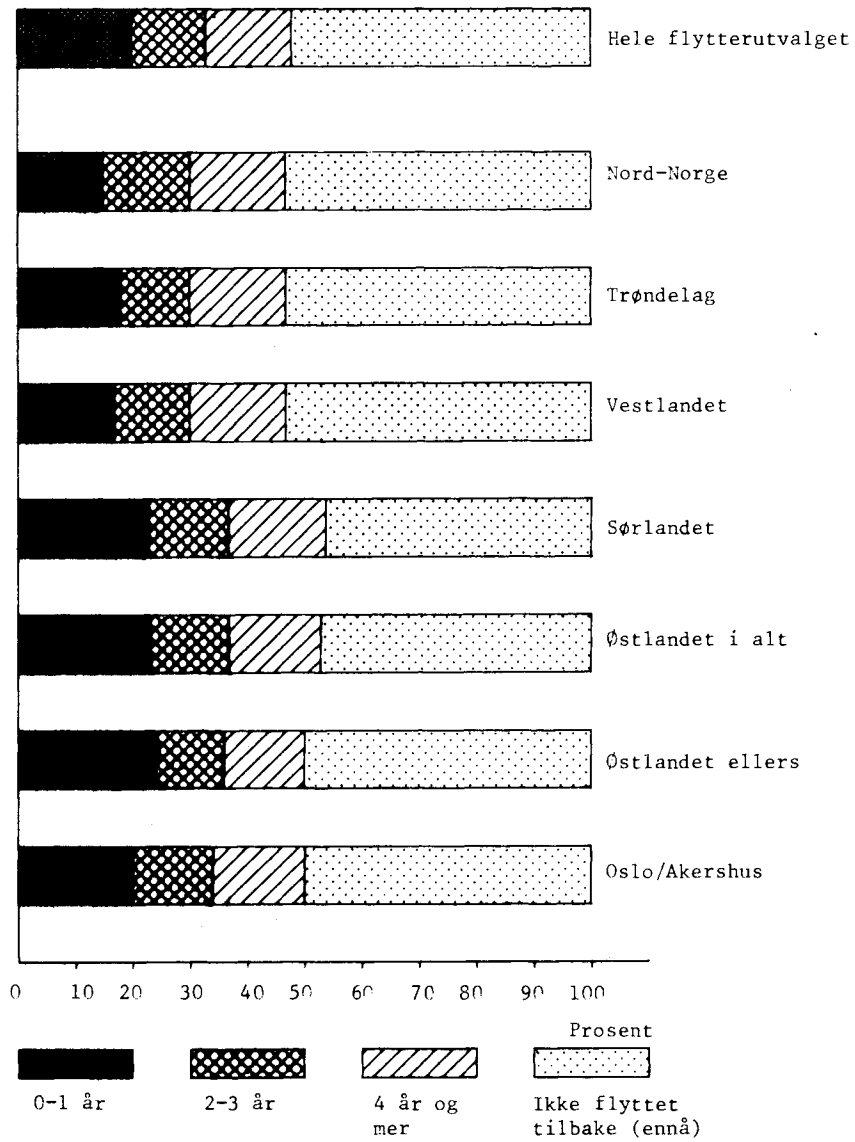
8.4.5. Det er små regionale forskjeller i fraværsintervall

Foran har vi påpekt at fraværsintervall rimeligvis varierer med alder og med utdanning. Generelt har vi også hevdet at en nødvendig om ikke tilstrekkelig forutsetning for tilbakeflytting er at det eksisterer jobbmuligheter i rimelig nærhet av bostedet. Fra det vi har vist tidligere, kan vi vente at tilbakeflyttere til Oslo/Akershus-kommuner har relativt lang fraværstid da de er eldre enn andre tilbakeflyttere. Av arbeidsmarkedsgrunner kan vi også vente at tilbakeflyttere til kommuner i Nord-Norge har lengre fraværstid enn andre. Denne hypotesen tester vi ved hjelp av figur 8.3. Hovedkonklusjonen ut fra denne figuren blir at det er relativt små makroregionale forskjeller i fraværsintervall. Størst variasjon er det m.h.p. andel som flytter tilbake innen ett år etter utflytting. Nord-Norge skiller seg ut fra de andre landsdelene ved en lavere andel tilbakeflyttere innen ett år etter utflytting fra oppvekstkommunen. Den lavere tilbakeflyttingsandelen forklarer noe av den lave andelen korttidsfraværende. For Oslo/Akershus' del er det også slik at om lag 1/4 av alle flytterne bodde utenfor oppvekstkommunen sin pr. 1/10 1964. Dette bidrar til å minske andelen korttidsfraværende.

Knapphet på boliger i hovedstadsregionen fører til høye markedspriser. Tilbakeflytting kan av denne grunn bli utsatt lengre i denne delen av landet enn i andre landsdeler. De som vil flytte tilbake må bli i stand til å betale den nødvendige "inngangsbillett" til enten det åpne eller lukkede boligmarked. For boligtildeling i det lukkede marked kreves det dessuten ansiennitet i form av medlemsskapstid. Dette er også faktorer som kan bidra til å forklare den lavere andel korttidsfraværende i Oslo/Akershus.

Vi finner også variasjon i fraværstid ved klassifisering av oppvekststedene etter tett-/spredtdimensjon eller i kommunetyper. Ved bruk av Stordahls kommunegruppering (Stordahl 1976) finner vi minst andel med fraværstid 0-2 år for flyttere oppvokst i landsdelssentra (Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim) og størst andel for ikke-sentrale kommuner. Det er henholdsvis 24 prosent og 30 prosent av de med oppvekst i "sentrum" og "periferi" som flytter tilbake innen 2 år etter utflytting. Igjen må det påpekes at tilbakeflyttingsandelen er forskjellig. Dette vil som nevnt "forklare" noe av denne variasjonen.

Figur 8.3. Flyttere 1971 med oppvekst i ulike landsdeler etter fraværstid 1964-1978. Andel ikke flyttet tilbake pr. 1/7 1978. Prosent

8.4.6. Fraværsintervall og ny utflytting

I kapittel 9 skal vi se nærmere på i hvilken grad tilbakeflyttere blir bofaste eller ikke. I avsnitt 8.4.6 konsentrerer vi oss om sammenhengen mellom fraværsintervall og bofasthet spesielt. Hypotesen vår er at bofastheten er minst for tilbakeflytterne med kort fraværstid. Begrunnelsen for dette er at disse er yngst (se kap. 9) og dermed i mer "mobil" alder enn tilbakeflyttere med lengre fraværstid.

Alternativt kunne vi anta at langt fraværsintervall har ført til mindre bundethet til oppvekststedet. Det har skjedd så store endringer i tilbakeflytters personlige egenskaper og ved oppvekststedet at en ikke finner seg til rette der og flytter ut på nytt.

I figur 8.4 har vi framstilt bofastheten etter fraværsintervall for tilbakeflyttere i ulike landsdeler.

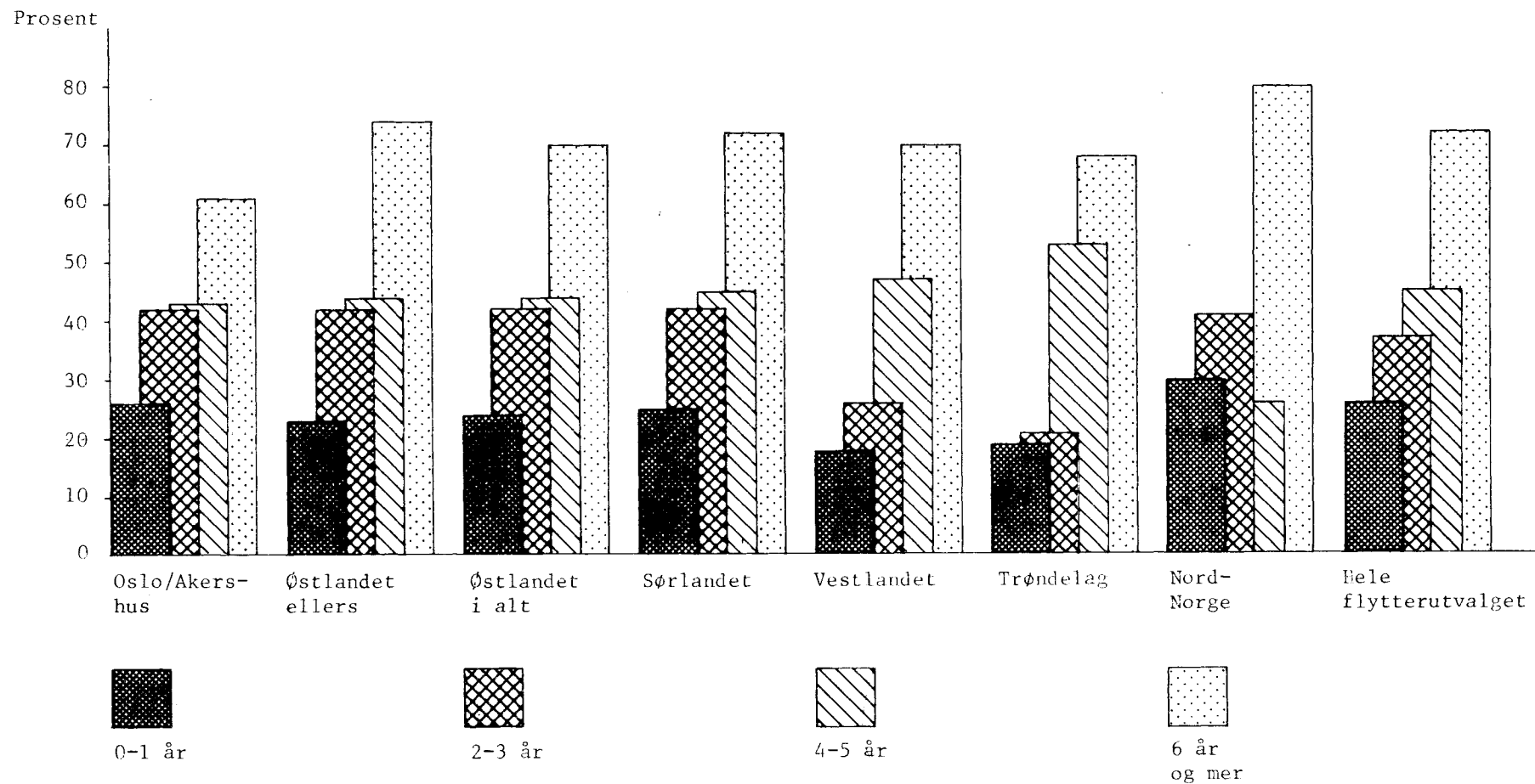
Hypotesen vår blir bekreftet. Om lag 1/4 av tilbakeflytterne med 0-1 års fraværsintervall blir bofaste, mot noe under 3/4 av dem med 6 eller flere års fravær. Bofastheten må selvfølgelig sees i sammenheng med når tilbakeflyttingen fant sted: De som flyttet tilbake like før vår registreringsperiode tar slutt, vil ofte ikke ha hatt tid til å flytte ut på nytt. Begrepet bofasthet diskuteres noe nærmere i kapittel 9.

Det samme mønsteret går igjen i alle landsdelene, men nivået varierer noe. Størst andel bofaste blant de korttidsfraværende finner vi i Nord-Norge og på Østlandet. Minst andel i Trøndelag og Vestlandet. Nord-Norge har også størst andel bofaste blant langtidsfraværende (6+ år), og her har Oslo/Akershus minst andel. Vi legger også merke til den relativt lave andel bofaste blant tilbakeflyttere i Nord-Norge med 4-5 års fraværstid. En nærmere forklaring på dette forutsetter en dyperegående analyse som vi ikke har mulighet for her.

Den relativt lave andelen bofaste i Oslo/Akershus selv etter 6+ års fraværstid, kan i stor grad forklares med at det foregår stadige tilpasningsflyttinger til boligmarkedet i denne regionen. Særlig gjelder det for tilbakeflyttere til Oslo.

Trøndelag og Vestlandet har generelt lavere bofasthet enn andre landsdeler (kap. 9). Dette gir seg særlig utslag blant dem med kort fraværstid. Flertallet av tilbakeflyttingene foretas jo etter 1-2 år borte fra oppvekstkommunen.

Figur 8.4. Andel av tilbakeflytterne som ikke flyttet ut igjen etter første tilbakeflytting i ulike grupper for fraværstid og landsdel for oppvekstkommune. Prosent.

8.5. Sluttkommentar

Måling av fraværstid for tilbakeflytting er beheftet med flere problemer. På grunn av dette har vi valgt å gjennomføre en svært enkel analyse i dette kapitlet. Formålet har vært å gi noen hovedtall for samvariasjon mellom fraværstid og noen viktige person- og geografiske variable. Med de nødvendige forbehold m.h.p. måling og tolkning av fraværstidens lengde kan vi summere opp:

- 1) De fleste flytter tilbake etter å ha vært relativt kort tid borte. 28 prosent av hele flytterutvalget har flyttet tilbake innen to år etter utflytting.
- 2) Det er særlig de yngste tilbakeflytterne som har kort fraværstid. Vi finner ingen forskjell mellom kvinner og menn.
- 3) Det er ingen entydig sammenheng mellom utdanningsnivå og fraværstid. Det er imidlertid en mindre andel høyt enn lavt utdannede som er korttidsfraværende.
- 4) De landsdelsmessige variasjoner er ikke store, men Oslo/Akershus og Nord-Norge har en mindre andel med kort fraværstid enn de andre landsdeler.
- 5) Bofastheten er størst blant tilbakeflyttere med lang fraværstid. Særlig gjelder dette for Nord-Norge hvor hele 4/5 av tilbakeflytterne med 6 eller flere års fravær forble bofaste.

9. BOFASTHET OG FRAMTIDIG FLYTTING

9.1. Innledning

Hvis det å flytte tilbake til oppvekstkommunen er et uttrykk for en reell bostedspreferanse, må vi anta at en blir bostedsstabil. For alle mottakersamfunn vil det være av stor betydning å kunne holde på tilbakeflytterne. Når Brox (1980) snakker om konsolideringsprosesser i det nordnorske bostettingsmønster, må nettopp tilbakeflytting være en ikke ubetydelig faktor å analysere. Det er ved å bli boende i oppvekstkommunen etter tilbakeflytting at de menneskelige ressurser kan bli brukt til fordel for dette samfunnet på de ulike arenaer. Vi vet riktig nok fra kapittel 4 at om lag 1/10 av flytterne har to eller flere tilbakeflyttinger, m.a.o. det er en viss andel som flytter ut fra oppvekstkommunen på nytt. Noen grunner til at dette skjer kan være følgende:

- 1) Mangel på samsvar mellom forventninger til eller forestillinger om oppvekstkommunen som bosted og de realiteter en møter. Dette kan særlig være aktuelt for tilbakeflyttere med langt fraværstid (se for øvrig kap. 8.)
- 2) I den grad tilbakeflytting er "desperasjonsflytting" eller "siste-utveis-flytting", tyder det på at en stadig er på leting etter annet bosted hvor en kan tilfredsstille sine levekårskrav.
- 3) Betingelsene for å bo i oppvekstkommunen kan endres slik at utflytting blir ansett som den beste tilpasning, selv om en egentlig gjerne skulle fortsette å bli boende. Oppløsning av ekteskap eller endringer på arbeidsmarkedet kan være eksempler på forhold som kan virke flyttebefordrende på ny. Vi kan si at slike flyttinger blir en form for "tvangsflytting".

Begrepet "bofasthet" må ikke oppfattes for bokstavelig i denne sammenheng. I oppfølgingsundersøkelsen betyr "bofast" at en tilbakeflytter f.eks. ikke har flyttet ut av oppvekstkommunen sin etter tilbakeflytting før 1/7 1978. Sannsynligheten for å bli bofast er selvfølgelig størst for dem som flyttet tilbake like før utløpet av vår registreringsperiode. Vi har ikke hatt mulighet til å kontrollere for dette. Dette problemet reduseres noe når vi vet at om lag 3/4 av tilbakeflytterne i perioden 1964-1978 foretok sin første tilbakeflytting i 1971 eller tidligere.

Vi har valgt å kalle en tilbakeflytter som flytter ut på nytt for ny-flytter.

I Flyttemotivundersøkelsen ble det stilt spørsmål om holdning til framtidig flytting til alle flyttere og ikke-flyttere 1971. I vår sammenheng er vi spesielt interessert i tilbakeflytterne, og data fra oppfølgingsundersøkelsen gir oss muligheter til å si noe om samsvar mellom alle flyttertypers holdning til framtidig flytting og registrert flytting. For å belyse denne problemstillingen skal vi i dette kapitlet foreta en spesialanalyse av ulike flyttertyster ved intervjuflyttingen og deres flytteeferd etter intervjuet og fram til 1/7 1978 da vår registreringsperiode slutter. Vi opererer i kapittel 9 med to definisjoner av tilbakeflyttere: Den geografiske spesifisering er den samme (tilbake til oppvekstkommunen), men den ene definisjonen dekker hele 14-års-perioden, og den andre bare den flyttingen personene ble intervjuet om i Flyttemotivundersøkelsen. Intervjuflyttingen som

klassifiseringsgrunnlag brukes bare ved sammenlikning mellom holdning og atferd. Våre hovedhypoteser blir:

- 1) Størsteparten av tilbakeflytterne har ikke flyttet på nytt etter første tilbakeflytting.
- 2) Tilbakeflyttere ved intervjuflyttingen har lavere "nyflyttingsfrekvens" enn andre flyttere.
- 3) Det er en mindre andel av tilbakeflytterne i 1971 enn andre flyttere som oppgir å ha planer om framtidig flytting.
- 4) Det er en mindre andel av tilbakeflytterne i 1971 enn andre flyttere som har fått registrert flytting etter intervjuutidspunktet.

Det er flere problemer av metodologisk art ved måling av samsvar mellom holdningsvariable og atferdsvariable. Foss (1974) diskuterer dette generelt. I avsnitt 9.5.2 diskuterer vi noen slike problemer i denne konkrete undersøkelsen.

9.2. Bofasthet for tilbakeflyttere 1964-1978

Ser vi på den totale tilbakeflyttermassen i Flyttemotivundersøkelsens utvalg, fordeler de seg på bofaste og ny-flyttere som vist i tabell 9.1.

Tabell 9.1. Bofaste og ny-flyttere blant tilbakeflytterne 1964-1978 etter første tilbakeflytting etter 1/10 1964 blant flyttere 1971 og blant ikke-flyttere 1971. Prosent

	Tilbakeflyttere blant flyttere 1971	Tilbakeflyttere blant ikke-flyttere 1971
Bofaste	39	60
Ny-flyttere	61	40
I alt	100	100
N	1 398	102

Vi må altså falsifisere vår hypotese 1): Et flertall av tilbakeflytterne blant flytterutvalget har blitt ny-flyttere. Innenfor ikke-flytterutvalget finner vi en motsatt fordeling, men det er flytterutvalget vi er interessert i i denne sammenheng.

Vi har ingen referanse som kan hjelpe oss til å si noe om andel bofaste etter tilbakeflytting er liten eller stor. Ut fra forestillingen om tilbakeflytting som en skjellsettende begivenhet i ens flytتهistorie, kan det virke overraskende at hele 6 av 10 tilbakeflyttere (blant flyttere 1971) flytter ut av oppvekstkommunen sin på nytt¹⁾. For å komme på sporet av forklaringer til ny-flytting, skal vi i det følgende se på noen personkjennetegn ved disse i forhold til de bofaste. Videre skal vi se på regionale variasjoner i bostabilitet og hvor de bofaste kommer fra før tilbakeflytting og hvor ny-flytterne flytter til.

9.3. Hvem flytter på nytt og hvem blir boende?

Som tidligere i undersøkelsen, vil vi her kontrollere for kjønn og alder i tillegg til utdanning og sosioøkonomisk status ved intervjuutidspunktet.

9.3.1. Kjønn og alder

Våre generelle kunnskaper om hvem det er som flytter, er bakgrunn for følgende hypoteser: Det er særlig de unge tilbakeflytterne som forlater oppvekstkommunen på nytt. Mobilitetsnivået varierer jo mellom ulike aldersgrupper. Videre er det grunn til å vente at det er et flertall kvinner blant nyflytterne. Dette har sammenheng med at kvinner er yngre enn menn ved tilbakeflytting.

1) Vi gjør oppmerksom på at en del av disse ny-flytterne flytter tilbake senere: Av ny-flytterne er det 40 prosent som har flyttet tilbake igjen etter ny-utflytting. Dessverre har det ikke vært mulig å undersøke i hvilken grad disse har blitt bofaste.

Tabell 9.2 viser et ventet mønster innen ulike aldersgrupper ved tilbakeflytting. Om lag 3/4 av alle tilbakeflyttere 24 år eller yngre, blir nyflyttere. 1/3 av tilbakeflytterne mellom 40 og 81 år flytter ut igjen. De unges søkén etter det optimale bosted gir klare utslag. Nå vet vi ikke hvor lange¹⁾ slik nyflyttinger er, i noen tilfeller kan de være en tilpasningsreaksjon til boligmarkedet. Dette vil gjelde spesielt for tilbakeflytting til større byer hvor omegnskommunene ofte kan tilby de ønskede boligforhold.

Vi viste i kapittel 8 at begge kjønn var like godt representert blant tilbakeflytterne som blant alle flyttere totalt. I tabell 9.2 ser vi at kvinnene utgjør 47 prosent av de bofaste tilbakeflytterne og 57 prosent av ny-flyttere.

Tabell 9.2. Andel bofaste og ny-flyttere i grupper for alder blant tilbakeflytterne 1964-1978. Kvinneandel blant bofaste og ny-flyttere. Prosent

Alder ved tilbakeflytting	Bofaste	Ny-flyttere	I alt	N	Andel kvinner	
					Bofaste	Ny-flyttere
-24 år	23	77	100	669	57	64
25-29 "	46	54	100	398	46	50
30-39 "	59	41	100	203	36	41
40-81 "	67	33	100	128	47	48
Alle	39	61	100	1 398	47	57

Tabell 9.2 gir ikke grunnlag til å falsifisere hypotesen om kvinners overrepresentativitet blant ny-flytterne. Om lag 2/3 av alle ny-flyttere under 24 år ved tilbakeflytting, er kvinner. Det er spesielt i aldersgruppen 30-39 år at kvinnene er underrepresentert både blant bofaste og ikke-bofaste tilbakeflyttere.

I en distriktpolitisk sammenheng er det bekymringsfullt at de unge tilbakeflytterne i så stor grad flytter ut igjen. Brox (1980) sin påstand om et konsolidert bosettingsmønster i Nord-Norge er blitt møtt med innvendinger som at flytterpotensialet er sterkt redusert, det er de gamle som blir igjen. Når de dør vil utkanten bli folketom (Brox, Larsen og Pedersen 1980, 252). Dersom tilbakeflytting skal være et virkemiddel til å holde oppe bosetting i utkantområder, er det særdeles viktig at de unge tilbakeflytterne forblir boende. Vi har før nevnt at flere av dem vi har klassifisert som ny-flyttere vil kunne foreta tilbakeflyttinger senere. Vi kan således ikke si at når hele 77 prosent av tilbakeflytterne yngre enn 24 år flytter igjen, er disse tapt for sitt lokalsamfunn for alltid.

9.3.2. Utdanningsnivå og sosioøkonomisk status

Flyttere med høyt utdanningsnivå skifter hyppigere bosted enn andre. Vi forventer derfor at tilbakeflyttere med høyt utdanningsnivå i mindre grad enn de med lavt utdanningsnivå blir bofaste etter første tilbakeflytting. I vårt materiale finner vi støtte for denne hypotesen (tabell 9.3). 66 prosent av alle tilbakeflytterne med høyere utdanning blir ny-flyttere mot 58 prosent av dem med lavere utdanning. Forskjellen på 8 prosentpoeng er ikke iøynefallende stor. Ny-utflyttingen av høyere utdannede innebærer allikevel et tap m.h.p. formelle menneskelige ressurser for oppvekstkommunen. Hvilke konsekvenser denne type ny-flytting kan ha for oppbyggingen og funksjonen av sosiale nettverk er vanskeligere å vurdere. Det avhenger av bl.a. hvilket utdanningsnivå alle innbyggerne i mottaker-samfunnet har. Dersom vi forutsetter at homogenitet m.h.p. personlige egenskaper er en bedre forutsetning enn heterogenitet for at forskjellige grupper mennesker skal fungere godt sammen, vil stor andel av tilbakeflyttere med lavere utdanningsnivå blant de bofaste i enkelte tilfeller være en større ressurs for at et lokalsamfunn skal kunne vedlikeholdes og utvikles sosialt.

1) 43 prosent flytter til en annen kommune i fylket for oppvekststed.

Når vi her kan påvise at 2/3 av dem med utdanning over gjennomsnittet flytter ut igjen etter tilbakeflytting er dette ut fra visse synspunkt bekymringsfullt. Organisasjonsaktivitet og entreprenørvirksomhet f.eks. er større blant ressurssterke (her: med høyere utdanning) mennesker enn andre. Typiske utkantområder mister slike personer ved førstegangsutflytting. Det er mulig at slike områder også mister individer med den type egenskaper blant tilbakeflytterne som blir ny-flyttere. I kapittel 9.4 ser vi for øvrig nærmere på variasjoner i bofasthet etter bostedstype for oppvekststedet.

Tabell 9.3. Bofaste og ny-flyttere blant tilbakeflytterne 1964-1978 med lavt¹⁾ og høyt²⁾ utdanningsnivå 1971. Prosent

	Bofaste	Ny-flyttere	I alt	N
Lavere utdanning	42	58	100	916
Høyere utdanning	34	66	100	482
Alle	39	61	100	1 398

1) Her definert som lavere enn artium pr. intervjudato. 2) Her definert som artium eller høyere pr. intervjudato.

Sammenlikner vi de bofaste og ikke-bofaste tilbakeflyttere med forskjellig utdanning og kontrollerer for kjønn, får vi en fordeling som i tabell 9.4. For det første er det en større andel menn enn kvinner med høyere utdanning både blant de bofaste og ikke-bofaste. Videre har 44 prosent av de mannlige ny-flytterne høyere utdanning mot 36 prosent av de mannlige bofaste, altså en prosentdifferanse på 8. Tilsvarende prosentdifferanse for kvinnene er 10. Selv når vi kontrollerer for kjønn er det altså en mindre andel med lav utdanning blant ny-flyttere enn blant bofaste.

Tabell 9.4. Utdanningsnivå på intervjudtidspunktet for bofaste og nyflyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978. Kvinner og menn. Prosent

	Bofaste				Ny-flyttere			
	Lav utdanning	Høy utdanning	I alt	N	Lav utdanning	Høy utdanning	I alt	N
Menn	64	36	100	288	56	44	100	363
Kvinner	77	23	100	256	67	33	100	491
Alle	70	30	100	544	63	37	100	854

Tabell 9.5 bestyrker innholdet i tabell 9.4 - det er en mindre andel "ressurssvake" blant ny-flyttere enn blant bofaste tilbakeflyttere. 33 prosent av alle bofaste ble klassifisert som å ha lav eller middels lav sosioøkonomisk status i 1971. Tilsvarende prosentandel for ny-flyttere var 28. Vi legger ellers merke til at det er relativt flere nyflyttere i kategorien uoppgitt - dvs. en større andel ikke-sysselsatt på intervjudtidspunktet.

Tabell 9.5. Bofaste og ny-flyttere blant tilbakeflytterne 1964 - 1978 i grupper for kjønn etter sosioøkonomisk status 1971. Prosent

Sosioøkonomisk status 1971	Bofaste			Ny-flyttere		
	Menn	Kvinner	Alle	Menn	Kvinner	Alle
Lav	12	5	9	8	5	6
Lav middels	37	9	24	31	15	22
Høy middels	20	15	17	14	11	12
Høy	17	7	12	21	10	15
Uoppgitt	14	64	38	26	58	44
I alt	100	100	100	100	99	99
N	288	256	544	363	491	854

Når vi kontrollerer for kjønn, finner vi både blant kvinner og menn en større andel med lave sosioøkonomisk status blant bofaste enn ny-flyttere. Vi må nok en gang minne om forsiktighet ved tolkning av variable som gjelder for ett tidspunkt (som sosioøkonomisk status eller utdanning) når vi sammenholder disse med hendelser innenfor en 14-årsperiode.

9.4. Bofasthet og type strøk for oppvekststed

Vi har i innledningen til dette kapitlet antydnet at ny-flytting blant tilbakeflyttere har distriktspolitiske og regionale implikasjoner: hvilke typer strøk mister en stor andel av sine førstegangs tilbakeflyttere? Vi er også interessert i å si noe om hvilke sosio geografiske miljø som lettere enn andre kan forårsake at ny-flytting kommer i stand. For å belyse det første problemet benytter vi en inndeling av oppvekststed etter befolkningstetthet - type strøk for oppvekststed. For å antyde noe om strukturelle årsaker til bofasthet eller ny-flytting, benytter vi i tillegg Byråets offisielle kommunetypeinndeling som analyseredskap.

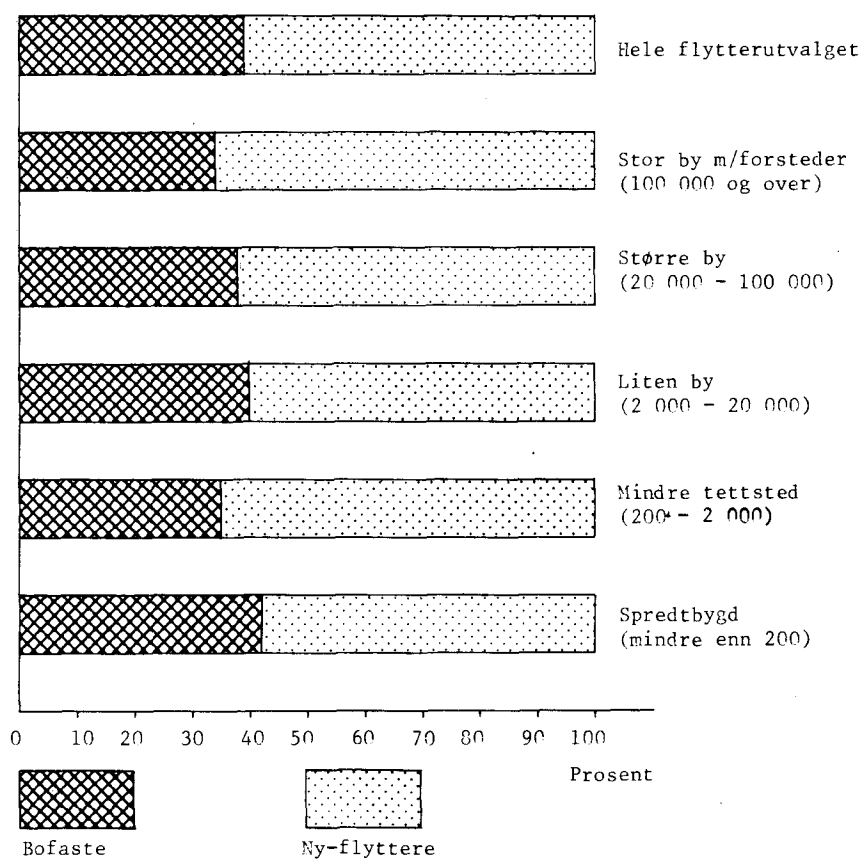
Figur 9.1 viser at andel bofaste og ikke-bofaste varierer lite mellom de forskjellige strøktypene for oppvekststed. Størst andel bofaste finner vi i spredtbygde strøk og minst i store byer - prosentandelene er henholdsvis 42 og 34. Vi kan altså hevde at de spredtbygde strøk tross alt bedre greier å holde på tilbakeflytterne enn andre bostedstyper. Selv om også over halvparten av tilbakeflytterne til spredtbygde områder flytter ut igjen, må tilbakeflytting kunne sees på som en vesentlig faktor for stabilisering og eventuelt økning av folketallet i tradisjonelle utkantområder i Norge.

Ny-flytterne fra stor by vil antakelig bosette seg i en omegnskommune til oppvekstkommunen. 56 prosent av ny-flytterne fra Oslo bosetter seg i en Akershuskommune. Dette betyr at avstand til oppvekstkommune og venner og slektninger ikke hindrer en i å holde kontakt med og omgås disse. Deresom en betrakter tilbakeflytting som den optimale løsning ved bostedsvalg, blir ny-flytting til omegns- eller forstadskommune en nest-beste-løsning, ut fra kontakt-/nettverkssynspunkt, men antakelig den beste hvis boforholdene velges som vurderingsgrunnlag.

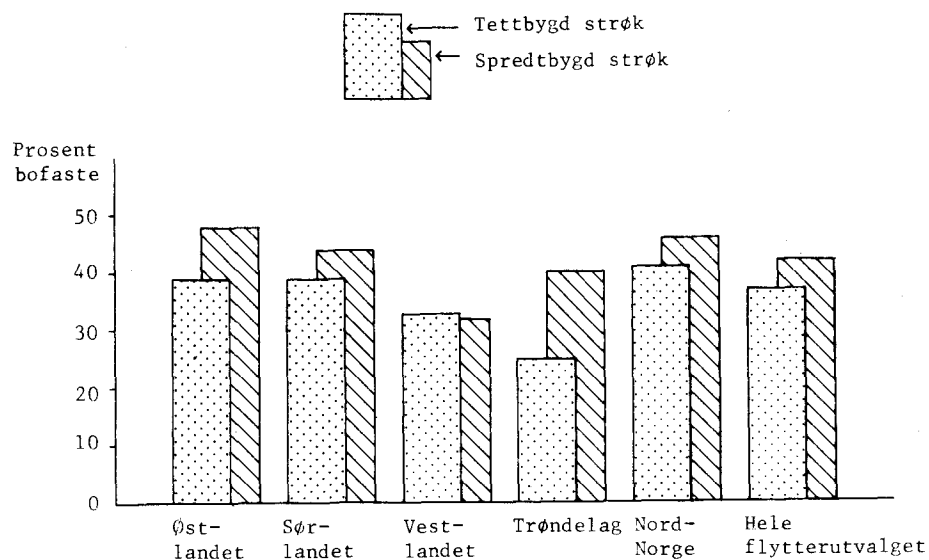
I figur 9.2 ser vi på andel bofaste tilbakeflyttere med oppvekst i tett- eller spredtbygde strøk i ulike landsdeler. Figuren viser at andelen bofaste varierer mellom 43 prosent for Nord-Norge og 32 prosent for Trøndelag. Østlandet og Sørlandet¹⁾ har omtrent samme andel bofaste blant tilbakeflytterne som Nord-Norge, mens Vestlandet er på samme nivå som Trøndelag med om lag 1/3 som ikke har flyttet ut igjen etter tilbakeflyttingen. Tilbakeflyttere til spredtbygde strøk er mer bofaste enn de til tettbygde strøk i alle landsdeler bortsett fra Vestlandet. Her er andelen ny-flyttere og bofaste om lag like stor. Størst forskjell i bofasthet etter type strøk for oppvekststed finner vi for trøndelagsfylkene: 40 prosent av tilbakeflytterne vokst opp i spredtbygde strøk blir bofaste mot 25 prosent av dem oppvokst i tettbygde strøk.

1) Fylkene 09, 10, 11.

Figur 9.1. Andel bofaste og ny-flyttere blant tilbakeflytterne 1964-1978 etter type strøk for oppvekststed. Prosent

Figur 9.2. Andel bofaste blant tilbakeflytterne 1964-1978 i gruppe for landsdel for oppvekststed og type strøk for oppvekststed. Prosent

Ved kontroll for alder (ikke vist her) finner vi at det ikke er noen forskjell m.h.p. bofasthet mellom de unge tilbakeflytterne i de forskjellige typer strøk for oppvekststed. Derimot er bofastheten størst i spredtbygde strøk i de to eldste aldersgruppene.

Type strøk for oppvekststed kan ses på som en indikator for noen strukturelle forhold som påvirker beslutninger om å flytte eller bli boende. Vi har tidligere i denne undersøkelsen diskutert hvordan f.eks. arbeids- og boligmarkedsforhold varierer mellom strøktyper og hvilken betydning slike forhold har for flytting generelt. Byråets offisielle kommunetyper er en annen gruppering som sier noe om forskjellige egenskaper ved kommunene som kan være nyttige i en flytteeanalyse (Rideng 1974). Kommunitypeinndelingen har både en sentralitets, bosettingstetthets og næringskode (op.cit.) basert på data fra folketellingen 1970.

I figur 9.3 har vi vist fordelingen av bofaste og ny-flyttere i kommunetyper før og etter tilbakeflytting og første bosted etter nyflytting. Som vi fant tidligere, har tilbakeflytting en klar desentraliserende eller dekonsentrerende effekt. Blant de bofaste var det 40 prosent som bodde i kommunetype 7 - særlig sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner før tilbakeflytting mot 22 prosent etter. Det har altså skjedd en halvering av andelen bosatte i slike kommuner ved tilbakeflytting. Ny-flytternes tilbakeflyttinger følger det samme mønster. Ved ny-utflytting øker prosentandelen igjen for type 7 slik at andelen bosatte i slike kommuner er omlag like stor etter ny-flytting som før tilbakeflytting. Det mønsteret som er beskrevet for særlig sentrale kommuner, må ses i sammenheng med endringer i andel bosatte i mindre sentrale kommuner - her definert som type 1, 2, 4 og 5 i Ridengs typifisering. De andre kommunetypers andel av tilbakeflytterne endres mindre ved de ulike flyttingene som figuren viser.

53 prosent av ny-flytterne med oppvekst i særlig sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner bodde i en kommune innenfor samme type etter ny utflytting. Eksempel på slike flyttinger kan være fra Oslo til Bærum eller andre forstads- eller omegnskommuner. Mellom 1/3 og halvparten av ny-flytterne fra de forskjellige kommunetyper havnet i type 7 ved ny-flytting, og mellom halvparten og 2/3 bodde i type 7 eller type 8. Ny-flytting til andre kommuner innen samme kommunetype er ikke videreutbredt bortsett fra for nettopp type 7 og delvis type 8. Av alle ny-flyttere var det bare 1/4 som skiftet til en bostedskommune av samme type som oppvekstkommunen (ikke vist her). Analysen hittil tyder altså på at mange flyttinger skjer langs en "sentrum/periferi"-akse. Dette er et moment som drøftes nærmere i kapittel 10.

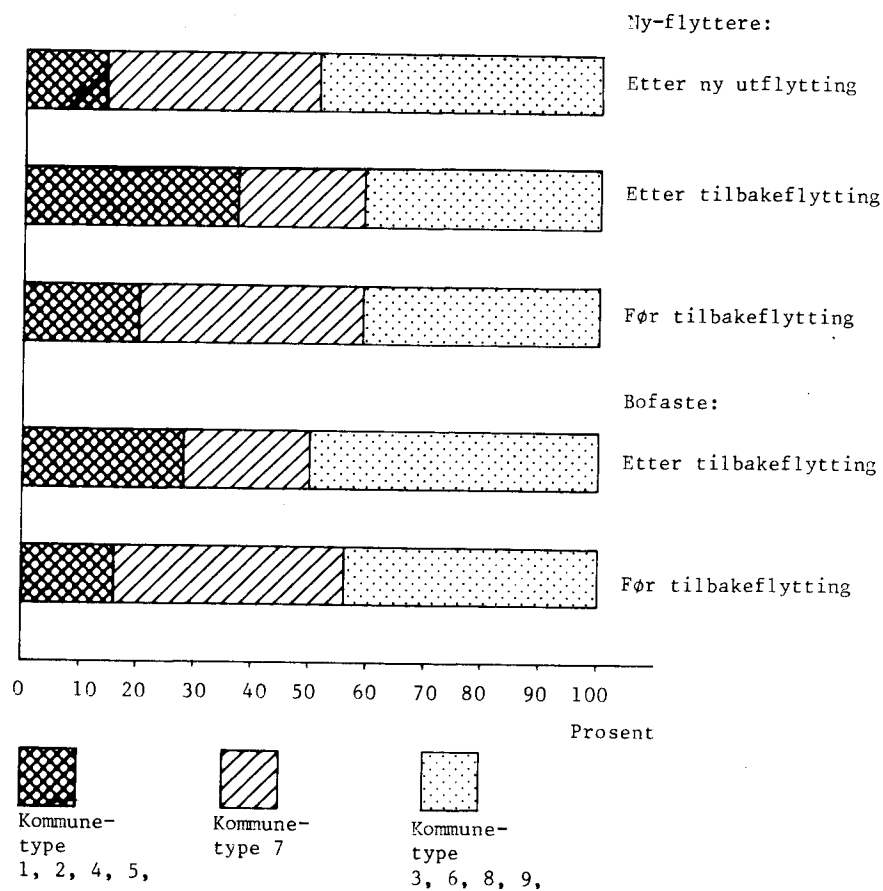
9.5. Holdning til og faktisk flytting

I resten av dette kapitlet benytter vi en annen definisjon av tilbakeflyttere og ikke-tilbakeflyttere enn ovenfor: Problemstillingen forutsetter at vi bruker klassifiseringen ved intervjuflyttingen og ikke for hele perioden 1/10 1964 - 1/7 1978.

Bortsett fra noen oversiktstabeller vil vi dikotomisere flyttere i tilbakeflyttere og ikke-tilbakeflyttere. I den siste gruppen inngår også de som på grunn av endringer i kommuneinndelingen er blitt "intrakommunale" flyttere.

Videreflyttere omfatter også de som ble klassifisert som førstegangsflyttere ved intervjuflyttingen. For å komplisere ytterligere: Her opererer vi med 621 tilbakeflyttere, 366 tilbakevendere og 1 825 videreflyttere når vi holder de "intrakommunale" flyttere utenfor. 81 personer faller i denne gruppen ved intervjuflyttingen når vi bruker den standardiserte kommuneinndelingen pr. 1/1 1974.

Figur 9.3. Nyflyttere og bofaste blant tilbakeflytterne 1964-1978 etter kommunetype¹⁾ for bosted før og etter tilbakeflytting. Nyflyttere etter kommunetype etter ny utflytting. Prosent

1) Ridengs kommunetyper - se vedlegg 3.

9.5.1. Noen grunner til mangel på samsvar mellom holdning og atferd

Her skal vi kort nevne noen grunner til eventuelle avvik mellom holdning og atferd m.h.p. framtidig flytting.

- 1) For det første hadde ikke respondentene ved intervju tidspunktet oversikt over hva som ville skje i framtida som kunne medvirke til flytting/ikke-flytting.
- 2) Registreringsperioden vår er på om lag 5½ år. Flere av flytterne vil ennå ikke ha avsluttet sin flytتهistorie. De vil kunne foreta flere flyttinger etter 1/7 1978 slik at den faktiske flyttetilbøyelighet vil kunne bli mer lik prognosen ved intervju tidspunktet.
- 3) Flytting i registreringsperioden er definert som skifte av bostedskommune. Spørsmålet som lå til grunn for respondentenes svar, gjaldt alle skifter av bosted - også intrakommunale. Dessuten er ikke flyttetidspunktet og registreringstidspunkt i Byrået sammenfallende. Etterslepet i tid fra en faktisk flytter og til dette registreres sentralt kan variere fra uker til år.

9.5.2. Framtidig flytting

Rossi (1955), Martinussen (1973), Flyttemotivundersøkelsen 1972 (Statistisk Sentralbyrå 1977) og Lian (1980) har undersøkt holdning til framtidig flytting. Rossi (op.cit.) og Martinussen (op.cit.) har også testet holdning til flytting i forhold til faktisk flytting. Begge forfatterne fant at det var godt samsvar mellom holdning og atferd. Her skal vi se på hvordan dette er for oppfølgingsundersøkelsens personer.

Forholdet mellom holdning og atferd er interessant i seg selv. Kunnskap om grad av realisering av flytteplaner kan også tenkes brukt i prognosesammenheng. De store metodologiske problemer dette reiser, tas ikke opp her (se Foss 1974).

På følgende spørsmål: "Tror De at De kommer til å flytte fra dette stedet?" fordelte svarene etter flytterttype seg som vist i tabell 9.6. For det første legger vi merke til at 56 prosent av alle flytterne og 23 prosent av ikke-flytterne svarte bekreftende på spørsmålet. Det var 26 prosent og 67 prosent av de to utvalgene som svarte benektende. Holdningen til framtidig flytting var altså klart forskjellig mellom flyttere og ikke-flyttere i 1971.

Ser vi nærmere på de ulike flyttertypene blant flytterutvalget, kommer et konsistent mønster til syne: Holdning til framtidig flytting varierer mellom de forskjellige typer av flyttere - det er minst andel av tilbakeflytterne som svarer bekreftende (48 prosent), noe større andel blant tilbakevenderne (54 prosent) og størst andel blant videreflytterne (59 prosent). Flytting tilbake til oppvekstkommunen innebærer sjeldnere enn flytting til andre steder planer om nytt skifte av bosted.

Dette funn kan tolkes som at tilbakeflyttinger oftere blir opplevd som mer vellykte enn tilbakevendinger og videreflyttinger. Ved tilbakeflytting er det flere som får realisert sine bostedspreferanser.

Tabell 9.6. Tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, videreflyttere 1971, hele flytterutvalget¹⁾ og ikke-flytterutvalget 1971 med utsagn om framtidig flytting på intervjutidspunktet. Prosent

Muligheter for framtidig flytting	Flyttertoper				
	Tilbakeflyttere	Tilbakevendere	Videreflyttere	Alle flyttere	Ikke-flyttere
Ja, helt sikkert	29	34	39	37	12
Ja, antakelig	19 48	20 54	20 59	19 56	11 23
Vet ikke	16	20	17	17	11
Nei, antakelig ikke	21	17	15	16	26
Nei, helt sikkert ikke	15 36	9 26	9 24	10 26	41 67
Uoppgitt	-	-	-	-	-
I alt	100	100	100	99	101
N	621	366	1 825	2 893	1 314

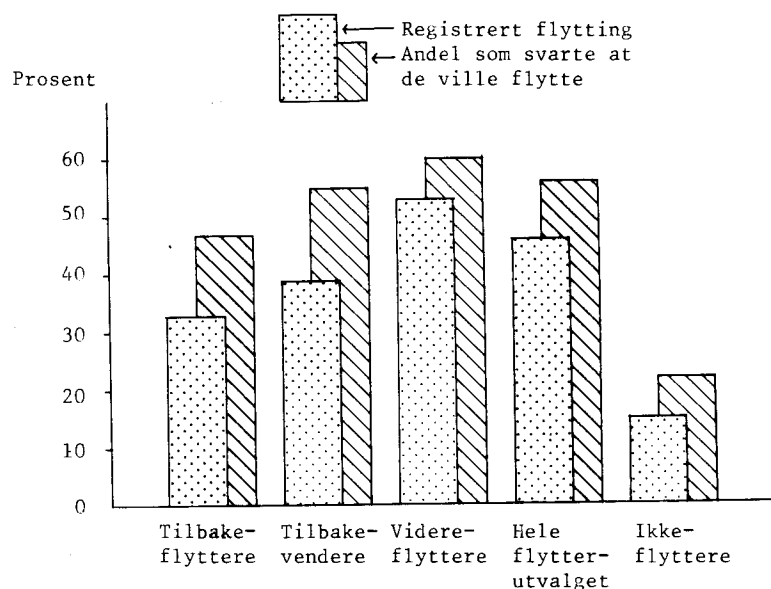
1) "Intrakommunale" flyttere er holdt utenfor som egen gruppe, men inngår i hele massen (2 893).

9.5.3. Holdning og atferd

Data fra oppfølgingsundersøkelsen gir oss mulighet for å sammenholde holdning til flytting og registrert flytting i en 5 års periode (fra intervjutidspunktet til 1/7 1978). Ved tolkningen av de data som presenteres i det følgende, må en ha i minne de reservasjoner som er tatt i kapittel 9.5.1.

Ut fra figur 9.4 kan vi se at det er en større andel tilbakevendere enn tilbakeflyttere og større andel videreflyttere enn tilbakevendere som har skiftet bostedskommune etter intervjutidspunktet. Tidligere i kapittel 9 har vi analysert bofasthet og ny-flytting for alle tilbakeflyttere 1964-1978 uten at det var mulig å sammenlikne med andre flyttertoper. I figur 9.4 finner vi støtte for vår hypotese om at ny-flytting er mer vanlig for ikke-tilbakeflyttere enn for tilbakeflyttere. Sannsynligheten for å bli bofast er m.a.o. større ved tilbakeflytting enn ved tilbakevending eller videreflytting.

Figur 9.4. Andel av de ulike flyttertypene 1971 og av ikke-flytterne i 1971 som svarte at de nok ville flytte i framtida og andelen som har fått registrert flytting innen 1/7 1978. Prosent

I perioden etter at intervjuet fant sted er det 46 prosent av flytterutvalget som har skiftet bostedskommune og 15 prosent av ikke-flytterutvalget, mens det var h.h.v. 56 prosent og 23 prosent som svarte at de nok ville flytte i framtida. Vi kan fastslå at det er godt samsvar også i vårt materiale mellom holdning til framtidig flytting og faktisk registrert flytting. Forskjellen mellom antatt og faktisk flytting er minst for videreflytterne hvor 60 prosent svarte at de ville flytte og 53 prosent har fått registrert flytting. Dette er ikke overraskende da vi vet at en stor del av videreflytterne har egenskaper som selekterer dem ut til flyttere. Vi tenker her på utdanningsnivå og ikke minst det faktum at de pr. definisjon ennå ikke har flyttet tilbake til oppvekstkommunen. Det siste vet vi nå øker sannsynligheten for minst en ny flytting i framtida.

Tabell 9.7. Tilbakeflyttere 1971, tilbakevendere 1971, videreflyttere 1971 og hele flytterutvalget¹⁾ og ikke-flytterutvalget 1971 i grupper for syn på framtidig flytting etter om de har/ikke har²⁾ flyttet etter intervju tidspunktet og innen 1/7 1978. Prosent

Muligheter for framtidig flytting	Registrert flytting																			
	Tilbakeflyttere				Tilbakevendere				Videreflyttere				Alle flyttere				Ikke-flyttere			
	0	1+	I alt	N	0	1+	I alt	N	0	1+	I alt	N	0	1+	I alt	N	0	1+	I alt	N
Ja, helt sikkert	41	59	100	177	39	61	100	125	25	75	100	718	31	69	100	1059	54	46	100	153
Ja, antakelig	59	41	100	116	64	36	100	73	41	59	100	358	49	51	100	564	69	31	100	142
Vet ikke	63	37	100	101	74	26	100	72	57	43	100	307	62	38	100	490	83	17	100	140
Nei, antakelig ikke	91	9	100	130	72	28	100	46	79	31	100	273	81	19	100	477	90	10	100	346
Nei, helt sikkert ikke	93	7	100	95	91	9	100	29	87	13	100	164	90	10	100	296	96	4	100	533
Uoppgitt	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	7	-	-	-	-
Alle	67	33	100	621	61	39	100	366	47	53	100	1825	54	46	100	2893	85	15	100	1314

1) "Intrakommunale" flyttere holdt utenfor som egen gruppe, men er med i massen (2893).

2) 0 = ingen flyttinger

1+ = en eller flere flyttinger.

I tabell 9.7 er vist hvor stor andel innen hver svarkategori som ikke har flyttet (0) og som har flyttet (1+: en eller flere flyttinger) etter intervjuutidspunktet. Generelt får vi dokumentert et godt samsvar mellom holdning og atferd. Vi finner allikevel noen interessante variasjoner mellom de forskjellige flyttertypene (tabellen er en utdyping av fordelingen vist i figur 9.4): Blant tilbakeflytterne som svarte "ja, helt sikkert" er det 59 prosent som har fått registrert flytting. For tilbakevenderne er det 61 prosent og 75 prosent for videreflytterne. Det er altså en markert større andel blant sistnevnte flyttergruppe enn blant de to første. Forskjellen mellom flyttertypene i svarkategorien "nei, helt sikkert ikke" er mindre, men fremdeles er det minst andel av tilbakeflytterne (7 prosent) som faktisk har flyttet. Vi legger ellers merke til at 90 prosent av alle flytterne og 96 prosent av ikke-flytterne i denne svarkategorien ikke har flyttet ut etter at intervjuet fant sted.

I Flyttemotivundersøkelsen ble det også stilt spørsmål om antall år før flytting. 3/4 av dem som sa at de skulle flytte innen et år etter intervjuet, har fått registrert flytting, mens 1/3 av dem som svarte 5 år eller mer har skiftet bostedskommune en eller flere ganger pr. 1/7 1978 (Stordahl & Sørensen 1980). Anslag på antall år før flytting og faktisk registrert flytting må også ses i sammenheng med merknadene 9.5.1. 61 prosent av tilbakeflytterne som svarte at de skulle flyttet innen et år, har gjort det. Tilsvarende prosentandel for tilbakevenderne er 69 og for videreflytterne er 82. I svarkategorien 5 år eller mer før neste flytting, er det 13 prosent av tilbakeflytterne, 22 prosent av tilbakevenderne og 39 prosent av videreflytterne som har fått registrert flytting (upubliserte tall). Som vi har påpekt ovenfor, varierer sannsynligheten for at planer om framtidig flytting blir realisert mellom forskjellige flytteryper. Det er minst samsvar mellom anslag på antall år før flytting og realisering av planer for tilbakeflytterne.

9.6. Noen samvariasjoner mellom bostedstype og framtidig flytting

Når vi nå har vist at forholdet mellom holdning til framtidig flytting og faktisk flytting varierer mellom de forskjellige flyttertypene, ville det være interessant å analysere hvilke personkjennetegn det er ved dem som har godt samsvar og ved dem som har mindre godt samsvar mellom holdning og atferd. I kapittel 9.6 skal vi imidlertid først og fremst konsentrere oss om bostedstype' og framtidig flytting. Vi vil riktig nok også se på samvariasjonen mellom bostedstype og framtidig flytting simultant med personkjennermerker.

Graden av bofasthet er størst for tilbakeflyttere til spredtbygde strøk (avsnitt 9.4). Vår hypotese er at det er størst andel som sier de ikke vil flytte i framtida blant tilbakeflyttere i spredtbygde strøk og minst andel som faktisk har flyttet. Vi antar altså at det er en økende andel av tilbakeflytterne som faktisk har flyttet etter intervjuutidspunktet når vi går fra spredtbygd til stor by. Tabell 9.8 viser et klart mønster: En dobbelt så stor andel blant dem med oppvekst i stor by som i spredtbygde strøk sier at de vil flytte i framtida.

Tabell 9.8. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for type strøk for bosted på intervjuutidspunktet etter holdning til framtidig flytting og registrert flytting innen 1/7 1978. Prosent

Type strøk for nåværende bosted	Tilbakeflyttere			Ikke-tilbakeflyttere		
	Planlagt	Registrert	N	Planlagt	Registrert	N
Spredtbygd	40	28	306	49	48	368
Mindre tettsted	52	34	134	53	50	741
Liten by	44	37	84	58	48	448
Større by	50	44	48	58	47	258
Stor by	81	48	48	76	52	444
Uoppgitt	-	-	1	-	-	13
Alle	47	33	621	58	50	2 272

I tabell 9.8 har vi valgt å sammenlikne tilbakeflyttere og ikke-tilbakeflyttere etter type sted for nåværende bosted. Det betyr at tilbakeflytterne bodde i oppvekstkommunen på intervjutidspunktet, mens de andre flytterne bodde i andre kommuner. Dette vil føre til at andelen ikke-tilbakeflyttere som har flytteplaner, vil være en annen fordelt på type strøk i vår tabell enn om vi hadde fordelt dem på type strøk for oppvekstkommune. Men i alle fall viser det seg at en større andel av ikke-tilbakeflytterne enn tilbakeflytterne har planer om å skifte bosted i framtida i alle bostedstyper bortsett fra de som bor i stor by. Enten vi nå ser på type strøk for oppvekststed eller bosted på intervjutidspunktet, kan vi slå dette fast. Vi har i kapittel 3 påpekt at preferansen for oppvekststedet som bosted ikke er almenyldig, for enkelte utflyttere er det ikke noe ønske om noen gang å bosette seg der de er vokst opp. Tabell 9.8 kan tolkes som om ikke-tilbakeflytterne til stor by i større grad enn tilbakeflytterne dit er mer fornøyd med denne bostedstypen.

Registrert flytting varierer også som antatt etter bostedstype i et konsistent mønster: Lavest andel for spredtbygd og størst for stor by. Differansen mellom prosentandel som svarer at de vil flytte og som har fått registrert skifte av bostedskommune, er minst for liten og større by og størst for stor by. Ser vi på andelen fra hver bostedstype som sier at de ikke vil flytte i framtida, er mønsteret rimeligvis omvendt av det beskrevet ovenfor.

Vi merker oss at den registrerte flyttefrekvens for ikke-tilbakeflytterne varierer mye mindre etter type strøk for bosted enn for tilbakeflytterne. Mens 28 prosent av tilbakeflytterne til spredtbygde strøk og 48 prosent av ikke-tilbakeflytterne til slike steder har fått registrert skifte av bostedskommune, er det henholdsvis 48 og 52 prosent av de to gruppene som bodde i stor by som har flyttet i vår registreringsperiode.

Flytteviljen eller flytteønsket er altså forskjellig for tilbakeflyttere og ikke-tilbakeflyttere i alle bostedstyper. Det samme er den registrerte flyttefrekvens. Samsvaret mellom holdning og atferd er generelt bedre for ikke-tilbakeflytterne. Dette kan tas som nok en indikasjon på at tilbakeflytting ofte er en måloplevelse, flere av dem som flytter til andre bosteder enn oppvekststedet flytter på nytt, antakelig tilbake dit de først flyttet fra, enn av tilbakeflytterne.

I tabell 9.9 kontrollerer vi for type strøk på intervjutidspunktet. Det generelle mønster som er pekt på tidligere, gjelder for alle bostedstyper for begge flyttergrupper: Det er langt færre av dem som ikke har planer om flytting som faktisk foretar en slik. Blant tilbakeflytterne er det

Tabell 9.9. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for holdning til framtidig flytting¹⁾ og om de har flyttet mellom intervjutidspunkt og 1/7 1978 etter type strøk for bosted på intervjutidspunktet. Prosent

Type strøk for bosted/ Holdning til flytting	Tilbakeflyttere				Ikke-tilbakeflyttere			
	Regi- strert	Ikke flyttet	I alt	N	Regi- strert	Ikke flyttet	I alt	N
Spredtbygd								
Vil flytte	48	52	100	123	70	30	100	181
Vil ikke flytte	7	93	100	132	17	83	100	128
Alle	28	72	100	306	53	47	100	368
Mindre tettsted/liten by								
Vil flytte	53	47	100	107	66	34	100	653
Vil ikke flytte	8	92	100	72	19	81	100	305
Alle	35	65	100	218	49	51	100	1 189
Større/Stor by								
Vil flytte	57	43	100	63	62	38	100	488
Vil ikke flytte	19	81	100	21	18	82	100	114
Alle	46	54	100	96	51	49	100	702

1) "Vet ikke" og uoppgitt holdt utenfor.

imidlertid slik at det er dobbelt så stor andel av dem som bodde i større eller store byer og som ikke hadde flytteplaner som har flyttet i forhold til de andre bostedstyper. Blant ikke-tilbakeflytterne er det ingen strøkmessige variasjoner for denne gruppen. Ellers ser vi at samsvar mellom ja-holdning til

flytting og registrert flytting er bedre for tilbakeflytterne i større eller store byer i forhold til dem i mindre tettsteder/liten by og spredtbygde strøk. Det omvendte mønster finner vi for ikke-tilbakeflytterne.

Vi oppfatter dette som uttrykk for at mindre steder ofte er ønsket bosted (jfr. Boforholdsundersøkelsen 1973). Tilbakeflyttere til større steder ønsker også i noen grad å finne et annet bosted enn det de bor på. Ikke-tilbakeflyttere til spredtbygde strøk bor riktignok ikke på oppvekststedet, men dette kan i noen grad kompenseres ved at de bor på et mindre sted med de bolig- og miljøkvaliteter dette innebærer.

Vi har vist tidligere at tilbakeflytting har en deurbaniserende og desentraliserende effekt. Vi har også vist at tilbakeflyttere til spredsbygde områder i mindre grad enn til andre strøk blir nyflyttere (avsnitt 9.4). Ut fra dette har vi nedenfor antatt at holdning til framtidig flytting også vil variere med urbaniseringsretning av flyttinger. Det er rimelig å tro at flytting til mindre urbaniserte strøk vil føre til lavere andel med framtidige flytteplaner enn flytting til mer utbaniserte strøk. Dette har vi belyst i tabell 9.10. "Mye mindre urbanisert" er fra større eller stor by til spredtbygd strøk. "Like urbanisert" kan omfatte flyttinger mellom storbyer eller mellom spredtbygde strøk f.eks. Tabellen gir klar støtte til vår hypotese når det gjelder tilbakeflytterne. 39 prosent av tilbakeflytterne til mye mindre urbanisert strøk har planer om å flytte mot 63 prosent til mye mer urbaniserte områder. Variasjoner blant ikke-tilbakeflytterne har et liknende mønster, men de er ikke så store som for tilbakeflytterne.

Når det gjelder registrert flytting er variasjonene etter urbaniseringsretning mindre for begge flyttegruppene. Faktisk er det tilbakeflyttere til mye mer urbaniserte strøk som har lavest registrert flyttefrekvens. For ikke-tilbakeflytterne er det tilsvarende for dem som flyttet til mye mindre urbaniserte områder.

Tabell 9.10. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for endring i bostedstype ved flyttingen i 1971 etter om de har planlagt å flytte og faktisk har flyttet mellom intervjuetidspunkt og 1/7 1978. Prosent

Endring i bostedstype	Tilbakeflyttere			Ikke-tilbakeflyttere		
	Planlagt	Registrert	N	Planlagt	Registrert	N
Mye mindre urbanisert	39	32	77	56	47	222
Litt mindre urbanisert	45	30	211	53	52	558
Like urbanisert	44	34	163	59	48	670
Litt mer urbanisert	55	39	121	61	49	595
Mye mer urbanisert	63	29	41	67	52	203
Uoppgitt	-	-	8	-	-	24
Alle	47	33	621	58	50	2 272

Flytting fra periferi til sentrum har sterkere preg av tvang enn andre flyttinger. En "må flytte" inn til sentrum for å få arbeid eller videre utdanning. Derfor er det rimelig at en senere ønsker å flytte bort derfra og gjerne tilbake til oppvekststedet sitt når mulighetene for det foreligger. Dette kan forklare den store andel som har flytteplaner av dem som gjennomførte en sterkt urbaniserende flytting. Tilpasningsvilje og -dyktighet i forhold til det nye bostedet kan føre til at planene ikke blir realisert. Videre kan mulighetene for en deurbaniserende flytting ennå ikke være til stede slik at den registrerte flyttefrekvens i tabell 9.10 er relativt lav for flyttere til mye mer urbaniserte strøk. Den spesielt lave andel tilbakeflyttere med sterkt urbaniserende flyttinger som har flyttet på nytt, kan være et utslag av vår definisjon av flytting. Det er mulig de har foretatt boligflyttinger innen kommunen som faller utenfor vår definisjon.

Både planlagt og registrert flytting varierer mellom landsdelene slik vi har definert dem (tabell 9.11). Blant tilbakeflytterne er det særlig Oslo/Akershus som skiller seg ut med høy andel som svarte at de nok ville flytte i framtida. Dette er selvsagt et utslag av de boligmarkedsflyttingene folk

i denne regionen må regne med og ofte ønsker. Denne tolkningen er rimelig også sett i forhold til den registrerte flyttefrekvens: Her ligger Oslo/Akershus også på topp, men på samme nivå som Trøndelag. Diskrepansen mellom andel med planlagt og registrert flytting er størst for hovedstadsregionen. Dette kan være et utslag av at tilbakeflyttere til Oslo/Akershus er "mindre å stole på" enn andre tilbakeflyttere når de uttaler seg om framtidig flytting. Vi mener imidlertid at denne diskrepansen først og fremst kan forklares ved at tilbakeflyttere til hovedstadsregionene oftere enn andre flytter intrakommunalt (boligskifter) enn interkommunalt. Slike bostedsskifter har ikke vi registrert. Dermed kan i og for seg samsvaret mellom holdning og atferd være like godt for tilbakeflyttere til Oslo/Akershus som for andre. I tabellen ser vi også at tilbakeflyttere til Nord-Norge minst hyppig har flyttet på nytt.

Tabell 9.11. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 med oppvekst i ulike landsdeler etter holdning til og registrert flytting mellom intervju tidspunkt og 1/7 1978. Prosent

Landsdel for oppvekststed	Tilbakeflyttere			Ikke-tilbakeflyttere		
	Planlagt	Registrert	N	Planlagt	Registrert	N
Oslo/Akershus	62	41	69	57	50	268
Østlandet ellers	44	32	184	56	49	637
Østlandet i alt	49	34	253	56	49	905
Sørlandet ¹⁾	47	29	90	59	53	285
Vestlandet ²⁾	43	37	122	62	47	437
Trøndelag	51	41	63	65	51	218
Nord-Norge	45	27	93	57	52	348
Utlandet	-	-	-	57	39	79
Alle	47	34	621	59	49	2 272

1) Fylkene 09, 10, 11. 2) Fylkene 12, 14, 15.

Ikke-tilbakeflytterne bodde pr. definisjon ikke i oppvekstkommunen da de ble intervjuet. Mange av dem bodde utenfor landsdelen sin også. Som vi har sett ovenfor, bevirker dette at godt over halvparten av dem mente at de ville flytte, og omtrent halvparten har faktisk gjort det. Den store andelen med flytteplaner i Trøndelag og Vestlandet kan vært et utslag av stor andel bosatt utenfor landsdelen for oppvekststed.

9.7. Holdning til og faktisk flytting etter noen personkjennetegn

Det er rimelig å anta at ikke bare registrert, men også holdning til flytting er forskjellig for personer i ulike utdanningskategorier. I tabell 9.12. ser vi at dette gjelder både for de som bodde og som ikke bodde i oppvekstkommunen da de ble intervjuet. Det er et klart skille mellom dem med utdanning på folkeskole-/framhaldsskolenivå og de andre. I tilbakeflyttergruppen er det blant personer med utdanning på artiumsnivå vi finner den største andelen som tror de vil flytte i framtida. Dette skyldes nok at mange av disse må flytte for å få høyere utdanning. Faktisk er det relativt langt færre med høyere utdanning som tror de kommer til å flytte. Dette har antakelig sammenheng med at de er flyttet tilbake etter endt utdanning og bor på et høyt preferert sted. Nødvendigheten av å flytte er mindre, men ønsket om en annen jobb eller eventuell ektefelles bostedspreferanse kan bidra til at allikevel halvparten har tro på flytting i framtida. Det er denne utdanningskategorien som har størst flyttefrekvens etter intervju tidspunktet og minst diskrepans mellom holdning og atferd. Deres prognoser om egen framtidig flytting er altså i større grad enn andres blitt virkeliggjort. Størst diskrepans mellom holdning og atferd finner vi for artiumgruppen, men dette har trolig sammenheng med registreringsprosedyren i Byrådet: Vanligvis vil ikke skifte av bosted for utdanningsformål bli registrert. Personene oppfattes som å ha foreldrenes bostedskommune som sin egen. Det er flere unntak fra denne regelen som vi ikke kan diskutere her.

Bortsett fra for personer med utdanning på artiums nivå er både positiv holdning til og registrert flytting større i alle kategoriene for ikke-tilbakeflytterne i forhold til tilbakeflytterne. Forskjellen mellom folkeskole-/framhaldsskolenivå og de andre nivåene er imidlertid mindre for ikke-tilbakeflytterne enn for de som bodde i oppvekstkommunen.

Tabell 9.12. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i forskjellige utdanningskategorier etter positiv holdning til og registrert flytting mellom intervju tidspunkt og 1/7 1978. Prosent

Utdanningsnivå	Tilbakeflyttere			Ikke-tilbakeflyttere		
	Positiv holdning ¹⁾	Registrert	N	Positiv holdning	Registrert	N
Folkeskole-/framhaldsskole-nivå	34	23	287	47	42	794
Realskolenivå	56	41	148	61	52	547
Artiums nivå	67	44	124	66	54	512
Høyere nivå	51	47	57	71	55	385
Uoppgitt	-	-	5	-	-	34
Alle	47	33	621	59	51	2 272

1) Synonymt med "Planlagt" brukt i andre tabeller i denne rapporten.

Som ventet kan vi konkludere med at vi finner en variasjon i tro på og faktisk gjennomføring av flytting i forskjellige utdanningsgrupper. Uansett utdanningsnivå er det stort sett en større andel ikke-tilbakeflyttere enn tilbakeflyttere som helt sikkert eller antakelig tror de kommer til å flytte og som faktisk gjør det. Dette gjelder også i forskjellig statusgrupper og selv med kontroll for alder (ikke vist her).

Vi ser i tabell 9.13 at kvinnene er mer tilbøyelig enn mennene til å mene at de vil komme til å flytte uansett bostedstype for tilbakeflytterne. Derimot er det omvendt tilfelle for ikke-tilbakeflytterne selv om differansene mellom kjønnene er små. Kvinner flytter også oftere enn menn spesielt fra spredtbygde strøk. I tettbygde strøk er det ingen forskjell mellom menn og kvinner m.h.p. registrert flyttefrekvens hverken for tilbake- eller ikke-tilbakeflytterne.

Forskjellene mellom kjønnene kan i noen grad tilskrives alder. Kvinnene er yngre enn menn både blant tilbakeflyttere og andre flyttertyster. Generelt vet vi at yngre er mer mobile enn eldre. Dette forklarer noe av forskjellen mellom kjønnene. Men bostedstype er også her en viktig forklaringsfaktor som vi har vist ovenfor.

Tabell 9.13. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for kjønn og type strøk for bosted på intervju tidspunktet etter holdning til og faktisk flytting mellom intervju tidspunktet og 1/7 1978. Prosent

Type strøk for bosted på intervju tidspunktet	Tilbakeflyttere						Ikke-tilbakeflyttere					
	Menn			Kvinner			Menn			Kvinner		
	Plan-lagt	Regi-strert	N	Plan-lagt	Regi-strert	N	Plan-lagt	Regi-strert	N	Plan-lagt	Regi-strert	N
Spredtbygd	35	26	162	46	31	144	51	45	159	49	49	209
Tettbygd	51	38	156	58	39	158	64	50	875	60	49	1 016
Alle	43	32	319	52	35	302	59	50	1 044	58	49	1 228

Selv om vi innfører kontrollvariable som utdanningsnivå og sosioøkonomisk status forandres ikke det generelle bildet: Flyttere i spredtbygde strøk har en lavere antatt og registrert flyttefrekvens enn de i tettbygde. Differansen mellom andel som antar at de vil flytte og som faktisk får registrert skifter av bostedskommune, er mindre for ikke-tilbakeflytterne enn for tilbakeflytterne.

9.8. Endring i levekår ved intervjuflyttingen og framtidig flytting

Flyttemotivundersøkelsen (Statistisk Sentralbyrå 1974, tabell 58) viste at et flertall av flytterne fikk forbedret sine levekår (58 prosent), noe over 1/3 opplevde ingen særlig endring i forbindelse med flyttingen (36 prosent) og bare 5 prosent oppga å ha fått dårligere levekår ved flyttingen. Et av hovedformålene ved skifte av bostedskommune må være å oppnå bedre levekår totalt, eller i det minste en forbedring av en eller flere levekårskomponenter. Tilbakeflytternes stedsnyttematrise er slik at de nødvendigvis har god kunnskap om oppvekststedet. Vi må gå ut fra at ingen flytter til steder hvor de er sikker på at levekåra endres i negativ retning. Derfor er det grunn til å tro at tilbakeflytterne i enda større grad enn andre oppnår bedre levekår ved bostedsskifte. Videre vil antakelig den planlagte og registrerte flytteandel være størst blant dem som har opplevd forverring i sine levekår.

Tabell 9.14. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 etter endring i levekår ved intervjuflyttingen. Prosent

Endring i levekår	Tilbakeflyttere	Ikke-tilbakeflyttere
Bedre	62	57
Omtrent som før	33	38
Dårligere	4	5
I alt	99	100
N	621	2 272

Resultatene i tabell 9.14 viser oss riktig nok at en større andel av tilbakeflytterne enn de andre opplevde bedring i levekåra sine. Derimot finner vi at omtrent samme andel av begge flyttergruppene mente at levekårene hadde blitt forverra. Bare første del av vår hypotese kan sies å bli støttet i dette materialet.

Selv om de fleste av alle flytterne bedrer sine levekår ved flytting, er det en stor andel av disse som mener de vil komme til å flytte i framtida. Over halvparten av ikke-tilbakeflytterne med bedre levekår etter enn før flytting sier at de nok vil flytte igjen. Blant tilbakeflytterne er det 43 prosent som svarer det samme i samme gruppe. Dette kan altså tyde på at gode erfaringer ved en flytting får en til å håpe på ytterligere levekårsforbedring ved nytt bostedsskifte. Oppfattes en flytting som vellykket, kan dette være et insitamant til å prøve "lykken" en gang til (tabell 9.15). Vi ser videre at selv om det blant tilbake- og ikke-tilbakeflyttere er størst andel som tror de vil flytte blant dem med forverra levekår, er det flere ikke-tilbakeflyttere enn tilbakeflyttere som mener dette. Også denne tabellen kan tyde på at flytting til kjente steder og miljøer i noen grad kompensere for negative endringer i ens totale levekår. I denne sammenheng må det selvsagt tas forbehold om at levekårsbegrepet ikke er entydig definert og at ulike respondenter har forskjellig oppfatning av hva begrepet dekker.

Tabell 9.15. Tilbakeflyttere 1971 og ikke-tilbakeflyttere 1971 i grupper for endring i levekår etter holdning til og faktisk flytting mellom intervju tidspunkt og 1/7 1978. Prosent

Endring i levekår	Tilbakeflyttere			Ikke-tilbakeflyttere		
	Planlagt	Registrert	N	Planlagt	Registrert	N
Bedre	43	35	387	55	47	1 284
Omtrent som før	54	30	204	62	52	854
Dårligere	64	36	25	75	64	117
Alle	47	33	621	58	50	2 272

Den registrerte flytting i observasjonsperioden varierer slik vi kan vente for ikke-tilbakeflytterne: Om lag 2/3 blant dem som fikk dårligere levekår, har skiftet bostedskommune, mot noe under halvparten blant dem som kom heldigst ut av intervju flyttingen m.h.p. levekårsendring. Blant tilbakeflyttere derimot er den registrerte flyttefrekvens minst for dem som ikke opplevde vesentlige endringer, og omtrent like stor for de to andre kategoriene. Om lag 1/3 i hver levekårskategori har flyttet. Det er størst differanse mellom andel planlagt og registrert flytting blant tilbakeflyttere med endring av levekåra til det verre ved intervju flyttingen. Igjen ser det ut som om tilbakeflyttingen i seg selv kompenserer på lengre sikt for de ulemper en opplever på kort sikt. Det er antakelig slik at tilbakeflytterne generelt har lettere for å tilpasse seg på tilflyttingsstedet fordi de er kjent der. Dette synes også å gjelde den gruppen som opplever tilbakeflytting som "mislykket" slik tabell 9.15 kan tyde på.

9.9. Hovedpunkter i kapittel 9

Både for målet om å bevare bosettingsmønsteret, og som uttrykk for i hvilken grad tilbakeflytting til oppvekstkommunen kan sies å bli oppfattet som i vellykket, er det nødvendig å analysere bofasthet eller bostabilitet for tilbakeflytterne. Vi har her underestimert denne ved å se på bofasthet ved første tilbakeflytting i vår 14-års observasjonsperiode. Det fører til at noen senere tilbakeflyttere blir klassifisert som ny-flyttere i dette kapitlet. I avsnitt 9.2 - 9.4 er alle tilbakeflytterne mellom 1/10 1964 og 1/7 1978 analysert m.h.p. bostabilitet. I avsnitt 9.5 - 9.8 er det tilbakeflyttere og ikke-tilbakeflyttere ved intervju flyttingen. Disse ble spurt om holdning til framtidig flytting i Flyttemotivundersøkelsen, og gjennom oppfølgingsundersøkelsen har vi hatt mulighet til i en viss utstrekning å sammenholde holdning med faktisk registrert atferd. I avsnitt 9.5.1 drøftes noen problemer ved en slik sammenlikning. Vi fant at 39 prosent av tilbakeflytterne blant flytterutvalget i 1971 ikke har skiftet bostedskommune etter første tilbakeflytting. Hele 60 prosent av tilbakeflytterne blant ikke-flytterutvalget 1971 forble bofaste. Ved å analysere hvem som blir bofast og hvem som flytter ut igjen, har vi både villet beskrive disse gruppene samt komme på sporet av forklaringer til det observerte mønster. Dessuten har vi villet antyde konsekvenser av tilbakeflytting. Samme formål har vi hatt ved å se på regionale variasjoner i bofasthet. Vi har benyttet flere inndelinger, type strøk for oppvekststed, landsdelsinndeling og Byråets offisielle kommunetyper.

Vi fant at det særlig er blant de unge tilbakeflytterne ny-flytterne befinner seg: 3/4 av tilbakeflytterne yngre enn 24 år flytter ut igjen. Kvinnene er overrepresentert blant ny-flytterne i forhold til alle tilbakeflytterne; de utgjorde 57 prosent av ny-flytterne mot 52 prosent av alle tilbakeflyttere. Som ventet varierer graden av bofasthet også etter utdanningsnivå: 2/3 av tilbakeflytterne med høyere utdanning flytter ut igjen mot 58 prosent av dem med lavere utdanningsnivå pr. 1971. I samsvar med dette finner vi at det er relativt flere med lav sosioøkonomisk status blant bofaste enn blant ikke-bofaste. Dette gjelder i større grad for menn enn for kvinner.

Variasjonene etter type strøk for oppvekststed er ikke dramatisk store: størst andel bofaste finner vi blant dem som flytter tilbake til spredtbygd strøk - her er andelen 42 prosent. Tilbakeflytterne til store byer flytter hyppigst ut igjen - 34 prosent av dem blir boende.

På landsdelsnivået er det særlig vestlendinger og trøndere som forlater oppvekstkommunen sin igjen. Dette gjelder for noe over 2/3 av tilbakeflytterne i disse to landsdelene. For de andre landsdelene er tilsvarende andel noe under 60 prosent. 46 prosent av ny-flytterne finner seg et bosted i samme fylke som oppvekstkommunen. Det er særlig tilbakeflyttere til kommuner som klassifiseres som mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner og mindre sentrale industrikommuner som flytter ut igjen. Størst grad av bofasthet finner vi innenfor gruppen sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner.

Et meget interessant mønster finner vi når vi sammenlikner kommunetype for bostedskommune før tilbakeflytting, etter tilbakeflytting og etter ny-flytting. Mens tilbakeflytting er klart desentraliserende og deurbaniserende, er ny-flytting klart sentraliserende, 39 prosent av ny-flytterne bodde i kommuner klassifisert som særlig sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner før tilbakeflytting, 22 prosent etter og 37 prosent etter ny utflytting. Dette viser tydelig at tilbakeflytting kan være en viktig faktor for å styrke ikke-sentrale områders befolkningstetthet om en klarer å hindre ny utflytting.

I siste halvdel av kapittel 9 dokumenterer vi at det er godt samsvar mellom utsagn om framtidig flytting og registrert skifte av bostedskommune. 69 prosent av alle flyttere som på intervjuetidspunktet helt sikkert trodde de ville flytte, har fått registrert flytting fram til 1/7 1978. Bare 10 prosent av dem som sa at de helt sikkert ikke ville flytte, har foretatt et skifte av bostedskommune i samme periode. Generelt må vi derfor kunne si at uttrykt holdning til framtidig flytting har sin prediksjonsverdi når vi tar de nødvendige forbehold av metodologisk og faktisk art. Generelt er det også slik at når vi kontrollerer for type strøk for oppvekststed, endring i levekår ved intervjuflyttingen, flyttemotiver eller individuelle kjennetegn som kjønn, er det en mindre andel tilbakeflyttere enn andre som sier de vil flytte og som faktisk har fått registrert flytting. Det er altså ingen tvil om at tilbakeflytting for mange er en realisering av en bostedspreferanse og at sannsynligheten for ny flytting er mindre for tilbakeflyttere i forhold til andre flyttere.

Variabelen type strøk for bosted er vektlagt fordi den sier noe om arbeidsmarkeds- og boligmarkedsforhold ved steder. Vi vet at disse to faktorene blir oppgitt som flyttemotiv av 2/3 av alle flytterne. Variabelen gir som ventet interessante utslag i vår sammenheng. Det har ikke vært mulig å gå i dybden for å finne forklaringer på de strøkmessige variasjoner.

10. GEOGRAFISK OMFORDELING OG EKSEMPLER PÅ FLYTTEHISTORIER

10.1. Innledning

Hittil har vi først og fremst analysert tilbakeflytting isolert fra resten av individenes flytتهistorier. I kapittel 10 utvider vi analysen til å omfatte hele flytتهistorien fra 1/10 1964 til 1/7 1978 selv om vi fremdeles legger hovedvekten på tilbakeflytting. Hovedsiktepunktet er å belyse mer av dynamikken ved flytting - hvordan mennesker omfordes geografisk fra et gitt startpunkt gjennom en gitt tidsperiode til et (foreløpig) endepunkt. Vi legger vekt på hvordan flyttere oppvokst i ulike regioner har forskjellig flyttemønster, og hvilke konsekvenser dette får for hvor de er bosatt gjennom flytتهistorien.

Også i kapittel 10 berøres flere temaer som hver for seg kunne fortjent en dyptgående analyse.

Fremdeles er det grunn til å tro at den lokale konsentrasjon finner sted selv om Brox (Brox 1980) også kan vise til motsatte tendenser. For oppfølgingsundersøkelsens utvalg har vi registrert hvert skifte av bostedskommune fra midten av 1960-åra til slutten av 1970-åra. Det betyr at våre utvalgs flytتهistorier er kartlagt både i tidsrom hvor nettoflyttetallene for populasjonen flyttere hadde en romslig konsentrerende effekt og i tidsrom hvor f.eks. storbyregionen Oslo/Akershus hadde nettoutflytting. På bakgrunn av dette er vi interessert i å analysere den geografiske fordeling av

flytterutvalget vårt i løpet av vår 14-årige observasjonsperiode. Er det mulig å se noen konsentrerende og/eller dekonsentrerende virkning av flyttingene foretatt av dette utvalget i perioden? I hvilken grad kan tilbakeflytting trekkes inn som en forklaringsvariabel på dette mønstret?

I tillegg til å sammenholde flytterutvalgets flytتهistorie med den geografiske omfordeling av hele befolkningen, kan vi også si noe om hvilken retning m.h.p. sentrum-periferi-dimensjonen flyttingene har i en 14-års periode for et tilfeldig flytterutvalg. Vi kan altså si noe om sammenhenger mellom bosted og fase i livssyklusen (her definert som alder). Pr. 1/10 1964 var personene i flytterutvalget mellom 9-67 år, pr. 1/7 1978 mellom 23 og 81 år gamle. Vi spør oss om vårt utvalg i yngre aldre har utført flyttinger hvis nettoeffekt kan sies å være konsentrerende og om de i høyere aldre har utført dekonsentrerende flyttinger (nettoeffekter). Vi har tidligere vist at tilbakeflyttingene virker desentraliserende eller dekonsentrerende. Vi vil understreke at vi tror at den geografiske omfordeling som har funnet sted for vårt utvalg, først og fremst er en funksjon av alderen - de har blitt 14 år eldre i 1978 enn i 1964. Det betyr at vi mener vårt utvalgs flytてatferd kan være representativ for flyttere generelt, men at endringene i landets bosettings- og flytтемønster på 60- og 70-tallet kan ha virket forsterkende i våre observasjoner i forhold til tenkte utvalg trukket på andre tidspunkt.

10.2. Geografisk nivå og data på bestemte tidspunkter

Begrepene konsentrasjon/dekonsentrasjon blir meningsløse før en spesifiserer det geografiske nivå. I kapittel 10.2 gjøres analysen på makro-nivå som landsdeler. En kan innvende at dette blir for grove geografiske inndelinger og at variasjonene innen hver landsdel er store: Selv om vi ikke finner at flyttingene til vårt utvalg omfordeler utvalget mellom landsdeler, kan de virke sterkt konsentrerende innen ulike landsdeler. Slike innvendinger har åpenbart noe for seg, men vi må også ta følgende med i betraktning:

- 1) Oversiktighet vinnes ved bruk av få (og dermed større) regioner.
- 2) Utvalgstekniske forhold virker begrensende på hvilket geografisk nivå vi kan benytte.
- 3) Definisjonen av flytting er som før: den omfatter alle skifter av bostedskommune både innenfor og mellom landsdelene.

Vi har funnet det rimelig i en flytてanalyse å skille ut Oslo/Akershus som egen region fra Østlandet ellers som omfatter fylkene Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark. Sørlandet utgjøres av Agderfylkene pluss Rogaland. Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal inngår i Vestlandet. Trøndelag og Nord-Norge er inndelt på tradisjonelt vis.

Bostedet på intervjutidspunktet er i figur 10.1 satt pr. 1973 og i figur 10.2 pr. 1972. Dette har ingen praktisk betydning da begge tidspunktene som nevnt representerer bosted på intervjutidspunktet.

10.3. Landsdel for bosted på noen utvalgte tidspunkter

Figur 10.1 viser andel bosatte i ulike landsdeler i forhold til andel bosatte under oppveksten. Andel bosatte under oppveksten er satt lik 100. Avstanden på tidsskalaen mellom oppvekst og 1/10 1964 er tilfeldig valgt.

Figuren anskueliggjør tydelig den sterke veksten for Oslo-/Akershusregionen fram til 1971. Dette året var det faktisk over 2 ganger så mange av flytterne som bodde der i forhold til under oppveksten. De andre landsdelene minsket sin andel av flytterne fram til 1971. Verst stilt var Trøndelag og Nord-Norge som i forhold til oppvekstandel hadde mistet 20 prosentpoeng. I forbindelse med at hele flytterutvalget skiftet bostedskommune i 1971, skjedde det noen dramatiske endringer landsdelene mellom: Andelen bosatt i Oslo/Akershus falt med over 20 prosentpoeng, men var fremdeles over 80 prosentpoeng større enn oppvekstandelen. Østlandet ellers hadde for første gang i perioden flere bosatte enn andel oppvekst der. Trøndelag lå fremdeles 10 prosentpoeng under denne andelen. Sørlandet forbedret også sin stilling noe ved intervjuflyttingen, mens Vestlandet erfarte en fortsatt svak negativ utvikling. Nord-Norges andel avtok med 8 prosentpoeng slik at andelen bosatte i vår nordligste landsdel var redusert med over 25 prosentpoeng i forhold til situasjonen under oppveksten for flytterutvalget. Etter at intervjuet fant sted og fram til 1/7 1978 har alle landsdeler bortsett fra Oslo/Akershus og Vestlandet fått økt

andel bosatte. Oslo/Akershus' stadig avtakende andel finner altså først og fremst sin komplementaritet i utviklingen for Østlandet ellers og Sørlandet. I og med at det på Østlandet ellers og Sørlandet i 1978 bodde flere enn de som hadde oppveksten sin der, kan tilbakeflytting bare forklare en del av denne utviklingen.

Som nevnt var de yngste i flytterutvalget 23 år i 1978. Det betyr at en stor andel av flytterne ikke hadde avsluttet sin mest mobile periode ennå. Vi vil altså kunne regne med ytterligere forskyvninger mellom landsdelene i de nærmeste åra. (43 prosent av flytterne var 31 år eller yngre i 1978.) En ny koplingsundersøkelse f.eks. i 1985 ville kunne vise at andelen bosatt i landsdel for oppvekststed har økt ytterligere; ved avsluttet flyttehistorie ville forskjellen mellom bosatte i ulike regioner bli redusert fra de tidspunkt våre registreringer stammer fra.

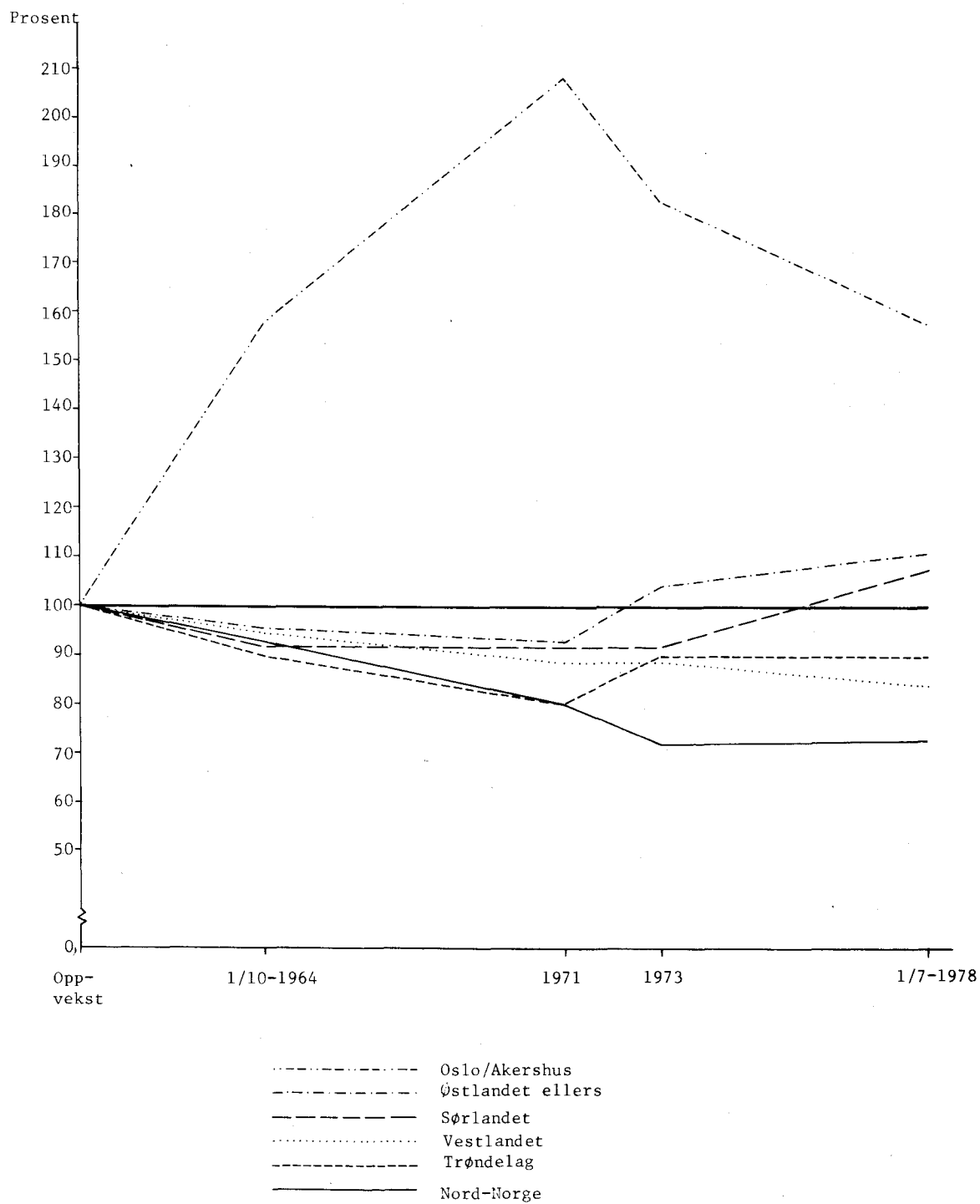
I figur 10.2 ser vi hvor stor andel av flytterne som bodde i landsdelen for oppvekstkommunen på ulike tidspunkt. For alle landsdelene har andelen vokst eller vært stabil fra 1972 (dvs. etter intervju-tidspunktet). Østlandet ellers og Sørlandet skiller seg klart ut som de landsdeler som best klarer å "holde" på flytterne med oppvekst i landsdelen. 3/4 av alle sørlendingene og østlendingene (Oslo og Akershus holdt utenfor) bodde i landsdelen sin pr. 1/7 1978. Lavest andel finner vi for Nord-Norge, Trøndelag og Oslo/Akershus, men utviklingen fra 1972 til 1978 har tross alt vært positiv for de nordligste landsdelene, mens det har vært stabilitet for hovedstadsregionen. Hovedtendensen i figur 10.2 må kunne leses som resultater av flytting tilbake til landsdelen, ikke nødvendigvis kommunen for oppvekststed.

I tillegg til at diskusjonen ovenfor er knyttet til konkrete regioner, mener vi det er grunnlag for å trekke følgende konklusjon: For en gitt masse av flyttere vil flyttingene tidlig i flyttehistorien være "periferi-sentrum" orientert. Senere i flyttehistorien skjer det nettoomfordeling fra "sentrum til periferi". Konklusjonen må selvsagt sees i sammenheng med at vi opererer med et utvalg av flyttere fra et bestemt år. Dette kan være bestemmende for den geografiske omfordeling vi her har kartlagt. Det er ikke sikkert at et tilfeldig utvalg av flyttere f.eks. fra 1981 ville oppføre seg på samme måte over en tilsvarende 14-års periode.

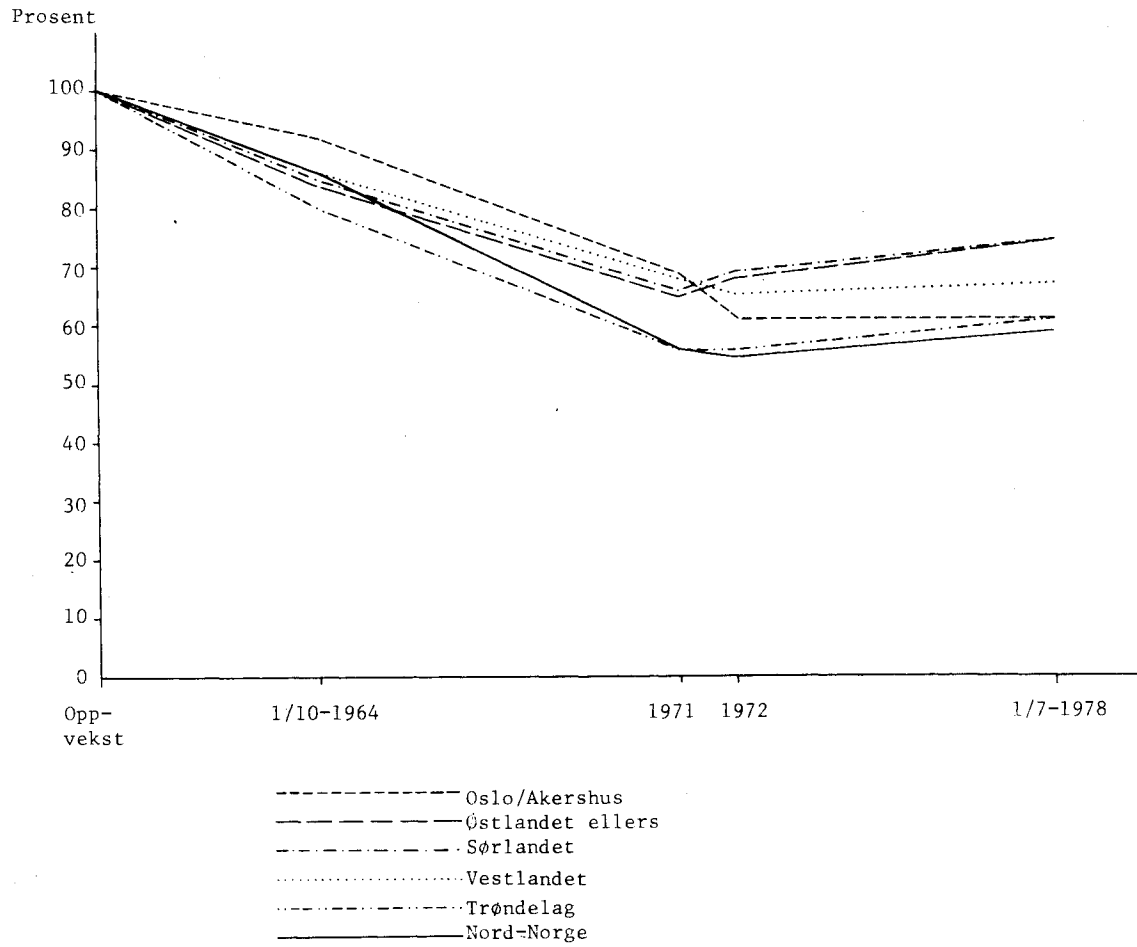
Figur 10.1 og 10.2 omfatter hele flyttermassen. Selv om vi kontrollerer for alder, vil kurvene få et liknende forløp. I aldersklassen 25-29 år i 1971 (18-22 år i 1964 og 31-36 år i 1978) var eksempelvis andelen bosatte i Oslo/Akershus og i Nord-Norge som følger:

Landsdel under oppveksten	I oppveksten	1/10 1964	1971	1972	1/7 1978
Oslo/Akershus	15	22	28	24	20
Nord-Norge	15	13	12	10	12
N	803	803	803	803	803

Figur 10.1. Andel av flytterutvalget 1971 bosatt i ulike landsdeler under oppveksten, 1/10 1964, før intervjuet (her: 1971), på intervjutidspunktet (her: 1973) og pr. 1/7 1978. Prosent. Oppvekstandel = 100.

Figur 10.2. Andel flyttere 1971 bosatt i samme landsdel som oppvekstkommunen pr. 1/10 1964, før intervjuet (her: 1971), på intervjutidspunktet (her: 1972) og pr. 1/7 1978. Prosent. Oppvekstandel = 100.

10.4. Flytتهistorier 1964-1978 for bosatte i oppvekstkommunen 1/10 1964 i Oslo/Akershus og Nord-Norge

10.4.1. Innledning

I avsnitt 10.3 har vi sett på den geografiske omfordeling og nettoeffekter av denne for hele massen av flyttere i vårt utvalg. Bak den grove flytتهistorie som er skissert i foregående avsnitt, skjuler seg mange forskjellige flytتهistorier for hvert individ hvor flytting tilbake til oppvekstkommunen er et sentralt kjennetegn for omtrent halvparten av flyttermassen. Det er grunn til å tro at det geografiske flyttemønster vil variere fra individ til individ, bl.a. etter hvor i landet en er vokst opp eller hvor fra en foretar sin første selvstendige utflytting. I og med at urbaniseringsprosessen stadig går videre, vil en økende andel av flyttingene foregå mellom byområder. Men selv i 1980 er det grunn til å tro at om lag 20-25 prosent av Norges befolkning lever i spredtbygde strøk slik at rural-urbane og urban-rurale flyttinger fremdeles utgjør en viktig del av alle flyttingene. En som er oppvokst i storbyområder (f.eks. Oslo/Akershus) vil foreta flere korte flyttinger som tilpasning til boligmarkedet - enn en som er vokst opp på landsbygda. For sistnevnte kategori vil flytتهistorien kunne gjenspeile arbeids- og utdanningsflyttinger til større eller mindre sentra før eventuelt tilbakeflytting kommer i stand. Vi kan også tenke oss at det foregår individuelt hierarkiske flyttinger. Det tenkes her på skifter til bosteder med høyere urbaniseringsgrad eller høyere sentralitet selv om slike flyttemønstre er tydeligst når vi analyserer masser av flyttere: Flytting fra mindre by til stor by fører til vakanser i den mindre byen som fylles opp av flyttere fra landsbygda. Det er ikke sikkert at flyttere fra landsbygda vil fortsette å flytte oppover i tettstedshierarkiet selv om vi finner at massen av flyttere har et slikt mønster.

Stikkord som "flytتهistorie" og "tilbakeflytting" åpner for mange interessante problemstillinger i migrasjonsforskningen. I likhet med analyser av tilbakeflytting setter flytتهistorier helt spesielle krav til data:

"The only way in which this issue can be resolved is by reference to longitudinal studies that trace all the movements of individual migrants. Such studies are rare.... Further comments on this particular aspect must wait until more research has been completed using longitudinal surveys on the continuous registration statistics which are available in some European countries" (White & Woods 1980, 36-37)

Slik omtaler to framstående engelske migrasjonsforskere mulige analyser av "step-wise and chain migration" i ei bok skrevet i 1980.

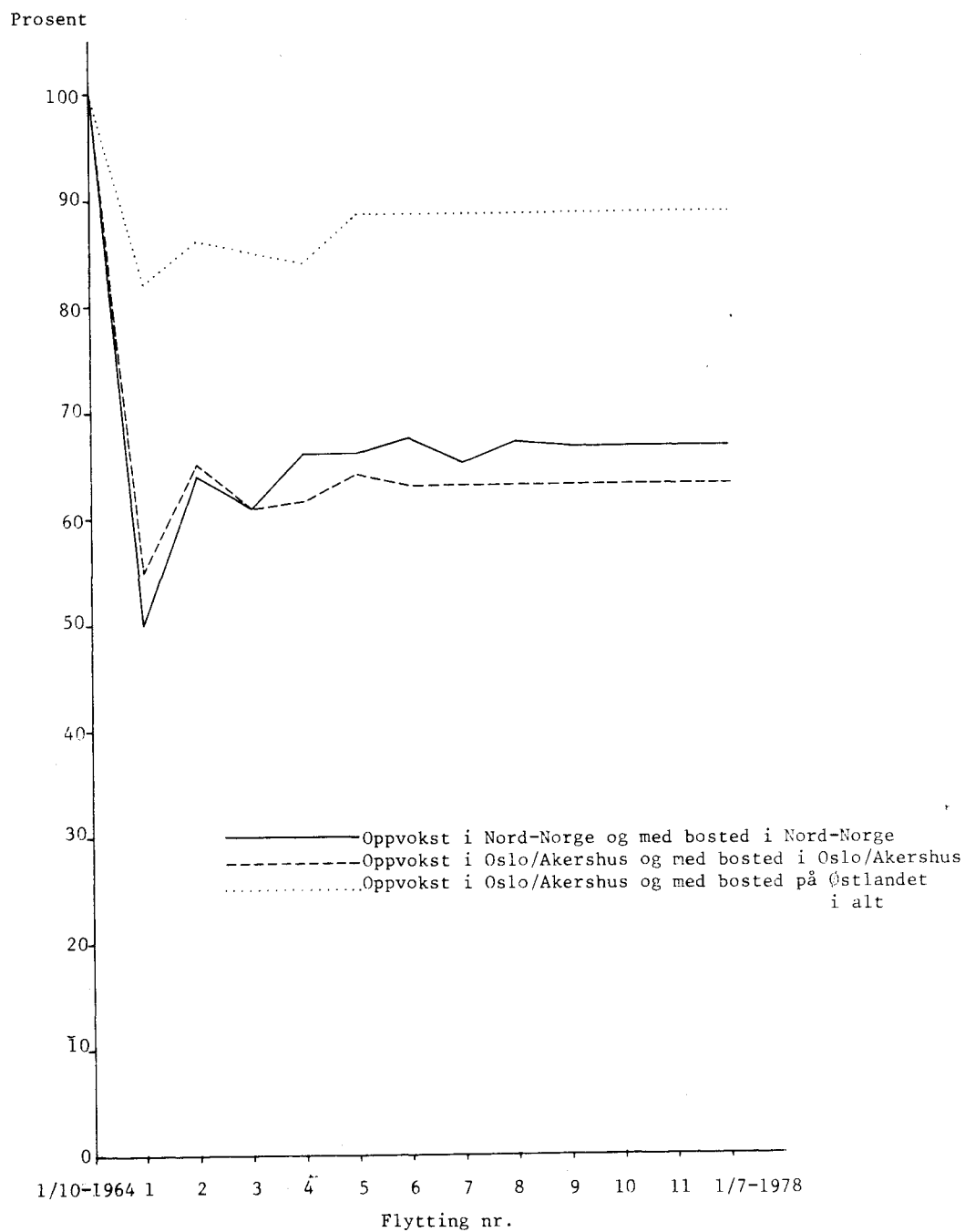
Flytتهistorieundersøkelser krever altså et opplegg som svært få forskere har hatt mulighet til å gjennomføre. Oppfølgingsundersøkelsens data derimot er av en slik art og på en slik form at det er mulig å foreta relativt grundige og for så vidt kompliserte flytتهistorieanalyser. Her skal vi begrense oss til å ta opp bare noen eksempler på flytتهistorier i håp om at disse kan bringe oss et lite skritt på veien til empirisk kartlegging av individuelle flyttemønstre.

10.4.2. Flytting til og fra kommuner i Oslo/Akershus og Nord-Norge

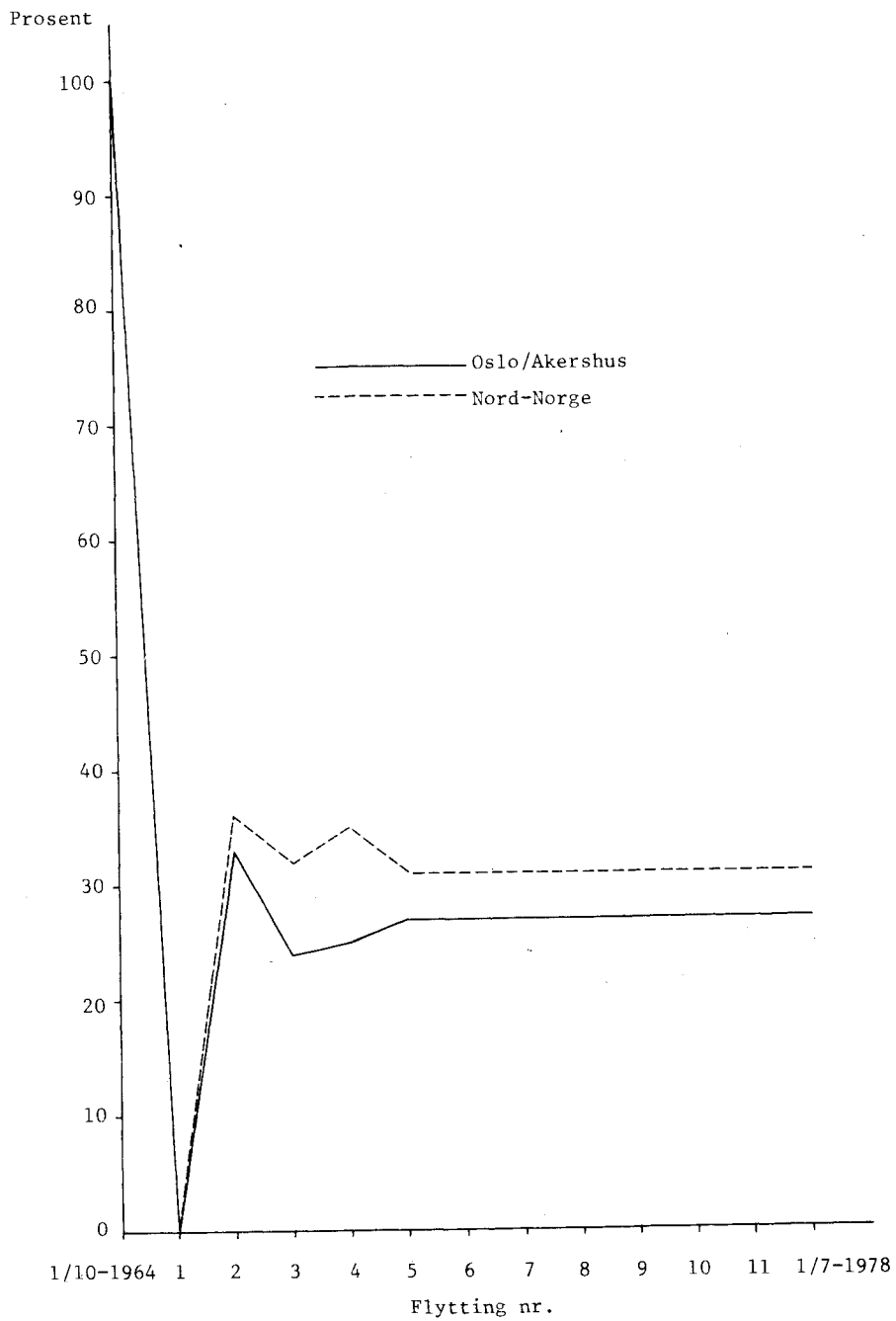
I tillegg til å se på bosted på et bestemt tidspunkt, har vi i figur 10.3 fordelt to delutvalg¹⁾ på bosted etter hver foretatt flytting etter 1/10 1964. Framstillingen er selvfølgelig avhengig av hvilken landsdelsinndeling vi bruker. Derfor er delutvalget fra Oslo/Akershus fordelt både etter om de var bosatt på Østlandet i alt (inkludert Oslo/Akershus) og andel bosatt innenfor hovedstadsregionen. Halvparten av nordlendingene flytter ut av landsdelen sin ved første flytting. I underkant av 1/5 av Oslo/Akershus-flytterne bor utenfor Østlandet etter første flytting, men 45 prosent bor utenfor hovedstadsregionen. Det er altså helt tydelig at flyttemønster og -avstand varierer etter hvor i landet en er vokst opp. Ved andre flytting øker andelen bosatt i landsdelen for oppvekstkommune. Dette skyldes i stor grad tilbakeflytting. For Nord-Norge øker andelen bosatt i landsdelen med 14 prosentpoeng i forhold til etter første flytting; andelen bosatt i hovedstadsregionen for Oslo/Akershus-flytterne øker fra 55 til 65 prosent. Ved tredje flytting skjer det en reduksjon i andelen bosatte i oppvekstlandsdelen, mens det ved fjerde og femte flytting er en ny økning (bortsett fra for Oslo/Akershus-flyttere bosatt på Østlandet i alt). Det er få personer som flytter flere enn 5 ganger og derfor blir fordelingen stabil etter femte flytting. Fordi nordlendingene har flere bostedsskifter totalt enn de fra

1) Delutvalg 1: Flyttere 1971 oppvokst i Oslo/Akershus.
Delutvalg 2: Flyttere 1971 oppvokst i Nord-Norge.

Figur 10.3. Flyttere 1971 med bosted i oppvekstkommunen 1/10 1964 oppvokst i Oslo/Akershus og i Nord-Norge. Landsdel for bosted etter hver flytting i perioden 1964-1978. Prosent

Figur 10.4. Andel flyttere 1971 bosatt i oppvekstkommunen etter hver flytting blant flyttere med bosted i oppvekstkommunen pr. 1/10 1964. Oslo/Akershus og Nord-Norge. Prosent

Oslo/Akershus, finner det sted små endringer til og med åttende flytting for vår nordligste landsdel. Pr. 1/7 1978 bodde 66 prosent av nordlendingene i landsdelen sin, 63 prosent av Oslo/Akershus-flytterne bodde i hovedstadsområdet og hele 88 prosent på Østlandet som helhet. Vi legger for øvrig merke til at en stor del av nordlendingene som ikke bor i landsdelen hvor de har vokst opp, finner vi igjen på Østlandet.

Mens det ved andre flytting er en stor andel tilbakeflyttere, skjer det ny utflytting ved tredje og tilbakeflytting igjen ved fjerde flytting. Dette kan indirekte leses ut av figur 10.3. I figur 10.4 har vi beregnet andelen bosatte i oppvekstkommunen etter hver flytting. Tilbakeflyttere er definert som bosatt i oppvekstkommunen ved flytting (n-1) pluss tilbakeflyttere ved flytting n.

Etter våre definisjoner vil alle forlate oppvekstkommunen ved første flytting. Men vi ser at om lag 1/3 av flytterne ved andre flytting er tilbakeflyttere. Andelen er noe større for Nord-Norge. Det er altså ikke slik at andelen som bor i oppvekstkommunen gradvis blir større ved suksessive flyttinger. Det kunne a priori tenkes at det var ved tredje eller fjerde skifte av bostedskommune at hoveddelen av tilbakeflytting fant sted.

Vi må selvfølgelig se andelen tilbakeflyttinger i forhold til totalt antall flyttinger. I hele flytterutvalget har 62 prosent flyttet færre enn fire ganger. Det vil altså si at hovedmengden av tilbakeflyttingene nødvendigvis vil måtte finne sted ved andre eller tredje flytting.

Faktisk reduseres andelen bosatte i oppvekstkommunen ved tredje flytting. Reduksjonen er større for Oslo/Akershus enn Nord-Norge. En ikke ubetydelig del av tilbakeflyttere blir "ny-flyttere". Ved fjerde flytting øker andelen bosatt i oppvekstkommunen både i "sentrum" og "periferien". Pr. 1/7 1978 bodde 27 prosent av Oslo/Akershus-flytterne i kommunen hvor de har vokst opp, og 31 prosent av nordlendingene. Landsgjennomsnittet var også 27 prosent bosatte i oppvekstkommunen (av hele flytterutvalget). Andelen har altså blitt vesentlig lavere enn pr. 1/10 1964, men noe høyere enn på intervju-tidspunktet (23 prosent).

10.5. Sluttkommentar

I oppfølgingsundersøkelsen er det mulig å følge et bestemt utvalgs flytte- og bostedshistorie i en 14-års periode. Etappeflytteteori postulerer at flytting skjer fra rurale mot urbane strøk. Vi har foretatt en grov test av en hypotese om at flyttinger går til det nasjonale sentrum og deretter ut fra dette sentrum igjen. Vår avgrensning av Norges nasjonale sentrum (hovedstadsregionen) er ikke et forsøk på en nøyaktig kartlegging av byregionen. For vårt formål er det imidlertid tilfredsstillende å la Oslo og Akershus utgjøre denne regionen.

Om Nord-Norge er en nasjonal periferi, er kanskje også diskutabelt. I dette tilfellet har vi imidlertid funnet det forsvarlig å bruke periferibegrepet på denne måten.

Våre hovedkonklusjoner i kap. 10 kan formuleres slik:

- 1) Det nasjonale sentrum er flyttemål for folk fra hele landet. Men dette flyttemålet er bare foreløpig. Etter en viss botid der, skjer det desentraliserende flyttinger hvorav mange tilbake til oppvekstkommunen eller i det minste til landsdelen for oppvekstkommunen.
- 2) Det er særlig Østlandet utenom Oslo/Akershus og Sørlandet som har greid å holde på flytterne som er vokst opp der. Om lag 3/4 av flytterne med oppvekst på Østlandet ellers eller Sørlandet bodde i landsdelen for oppvekstkommune pr. 1/7 1978. Lavest andel har Nord-Norge med 59 prosent pr. 1/7 1978.
- 3) Den longitudinelle analysen viser at bare halvparten av "nordlendingene" ble boende i landsdelen sin etter første flytting i vår registreringsperiode. 55 prosent av Oslo/Akershus flytterne bodde i hovedstadsregionen etter første flytting og hele 84 prosent bodde på Østlandet i alt. Ved andre flytting øker andelen bosatte i landsdelen med 14 prosentpoeng for Nord-Norge og 10 prosentpoeng for Oslo/Akershus. Dette skyldes at tilbakeflytting er svært vanlig ved andre gangs flytting.

UTDYPENDE KOMMENTARER OM KOPLINGEN AV FLYTTEMOTIVFILE OG BYRÆTS PERSONREGISTER

1. Teknisk gjennomføring

Flyttemotivundersøkelsen forelå som to filer, en for flyttere og en for ikke-flyttere (fig. 1). Fra disse filene ble det laget en liste over fødselsnumrene til de personer som var med i undersøkelsen. Noen personer har fått fødselsnummeret sitt korrigert, og har derfor hatt flere fødselsnummer. I alt ble det intervjuet 4 209 personer i Flyttemotivundersøkelsen. Ved koplinger til Personregisteret ble det avslørt en dublett og ett ikke-eksisterende fødselsnummer. Personene i Flyttemotivundersøkelsen har hatt 4 397 fødselsnummer.

2. Kjennemerker pr. 1/7 1978

Registerstatus pr. 1/7 1978 ble hentet fram fra personregisterets situasjonsfil ved hjelp av såkalte spørremeldinger.

Fra registersituasjonen ble følgende kjennemerker overført til flyttemotivfilen:

1) Reg.type, 2) Reg.type dato, 3) Bostedskommune pr. 1/7 1978, 4) Ekteskkelig status pr. 1/7 1978.

Reg.type og reg.type dato inneholder verdier for bosatt/ikke bosatt i Norge og for eventuelle dødsfall. Reg.type dato betyr dato for eventuelle utvandring og dødsfall og eventuelt sist registrert som bosatt.

Bostedskommune og ekteskkelig status pr. 1/7 1978

Ved tolkning av tabeller i figurer hvor disse kjennemerkene inngår, må en tenke på at disse bare gir uttrykk for situasjonen pr. 1/7 1978 for personer som er bosatt da. For de andre personene vil verdien på kjennemerkene gi uttrykk for situasjonen ved døds- eller utvandringstidspunktet.

Det kan være grunn til å minne om at kommuneinndelingen har endret seg mellom 1/10 1964 og 1/7 1978, og at de kommunekodene som står på meldingene er de som var gyldige på registreringstidspunktet. Vi har imidlertid lagt inn omkodete kommunenummer etter kommuneinndelingen pr. 1/1 1974 (vedlegg 2) som et avledet kjennemerke på filen. Det er de omkodete kommunenumrene som benyttes i oppfølgingsundersøkelsen. Nye kommuner som senere er oppstått ved kommuneinndeling eller tidligere kommuner som er slått sammen med andre, er tildelt kommunenummeret til den kommunen de var en del av pr. 1/1 1974.

Filen med registersituasjoner pr. 1/7 1978 ble slettet etter koplingen med flyttemotivfilen. Den komplette flyttemotivfilen inneholder to personer mindre enn den opprinnelige fil. En av personene som ble intervjuet, var oppført med et fødselsnummer som ikke eksisterer i personregisterets situasjonsfil. Antagelig skyldes dette registrerings- eller punchefeil. Siden vi ikke fant det riktige fødselsnummeret, har vi slettet recorden i den komplette filen. Den andre "personen" skyldes at flyttemotivfilen inneholdt en dublett som ble fjernet.

3. Meldinger fra perioden 1/10 1964 - 1/7 1978

Byråets personregister ble opprettet 1/10 1964. Derfor er dette satt som startpunkt for registeropplysningene i Oppfølgingsundersøkelsen. 1/7 1978 er endrepunktet valgt av praktiske hensyn.

Meldingene ble hentet ut fra den såkalte beredskapsfilen i personregistersystemet. Beredskapsfilen består av et sett av følgende delfiler:

- 1) Situasjonsfilen i personregistret pr. en gitt dato (dato x, i vårt tilfelle 1/7 1978).
- 2) Historieekstrakt fram til dato x. Fra før var historieekstraktet og dermed beredskapsfilen ajourført fram til 31/12 1977. Den videre ajourføringen fram til 1/7 1978 var en del av ajourføringen av beredskapsfilen.
- 3) Statistikk ekstrakt fram til dato x. Denne delen av beredskapsfilen var det ikke behov for i oppfølgingsundersøkelsen, fordi de kjennemerker som denne filen inneholder, ikke var aktuelle.
- 4) Historiske meldinger fram til dato x. Denne delen av beredskapsfilen ble heller ikke benyttet.

Situasjonsfilen inneholder de kjennemerkene som til enhver tid er definert i de såkalte "situasjonskatalogene", men filen blir løpende revidert slik at bare siste kjennemerkeverdi for det enkelte kjennemerke vil være registrert.

Historie- og statistikketraktene inneholder visse utvalgte kjennemerker fra henholdsvis personregistrets historie og statistikkfil.

Personregistrets statistikkfil inneholder godkjente meldinger fra folkeregistrene, dvs. de meldinger som blir brukt til oppdatering av situasjonsfilen. Data til befolkningsstatistikken (flyttinger, giftermål, dødsfall m.fl.) ekstraheres også fra statistikkfilen.

Historiefilen inneholder som navnet antyder, gamle kjennemerkeverdier som skyves ut av situasjonsfilen ved oppdatering. På denne filen finnes altså alle kjennemerker som noen gang er blitt registrert for den enkelte personen, samt tidspunktene for endring av kjennetegn.

Historiske meldinger er en relativt liten fil som inneholder meldinger som kom så forsinket inn i systemet at de ikke kunne følge den vanlige rutine for produksjon av statistikk- og historiedata. Disse meldingene finnes derfor ikke på noen av de andre filene i systemet.

5. NOEN ERFARINGER FRA GJENNOMFØRINGEN AV KOPLINGEN

5.1. Innholdet av registeret (beredskapsfilen)

Innholdet av beredskapsfilen er omtalt i avsnitt 3. For vårt formål skulle den, sammen med registersituasjonene pr. 1/7 1978, gi en fullstendig oversikt over flytte- og ekteskapshistorien i perioden 1/10 1964 - 1/7 1978 for de personene som ble intervjuet i Flyttemotivundersøkelsen. Beredskapsfilen er hittil lite brukt. Siden de to utvalgene tilsammen gir et tilfeldig utvalg av hele befolkningen, kan derfor undersøkelsen gi en viss test av innholdet i registeret.

5.2. Fraflyttingskommune for utvandrere

Ved innenlandsk flytting blir fraflyttingskommunen kodet inn på den meldingen som til slutt havner i beredskapsfilen (historieekstraktet). Ved utvandring skjer ikke dette, siden fraflyttingskommunen da kan finnes i registersituasjonen (som "bostedskommune").

Dersom en utvandrer seinere flytter tilbake til Norge, skal bostedskommunen før utvandring kodes inn på innvandringsmeldingen i beredskapsfilen. Her har det ved produksjonen av beredskapsfilen skjedd en forveksling av en av de aktuelle meldingstypene. For utvandrere som flytter tilbake igjen etter 1/11 1970 finner vi dermed ikke igjen fraflyttingskommunen ved utvandringen.

Dette er en feil som kan rettes på ved å hente inn de relevante opplysningene fra personregisterets historiefil. Vi har ikke gjort dette, siden feilen berører relativt få personer i vår undersøkelse.

I alt er det 70 personer som vi ikke finner fraflyttingskommunen for ved utvandring. Vi har valgt å forutsette at disse personene innvandrer til samme kommune som de utvandret fra. Denne forutsetningen vil være oppfylt for mange av personene, kanskje de fleste.

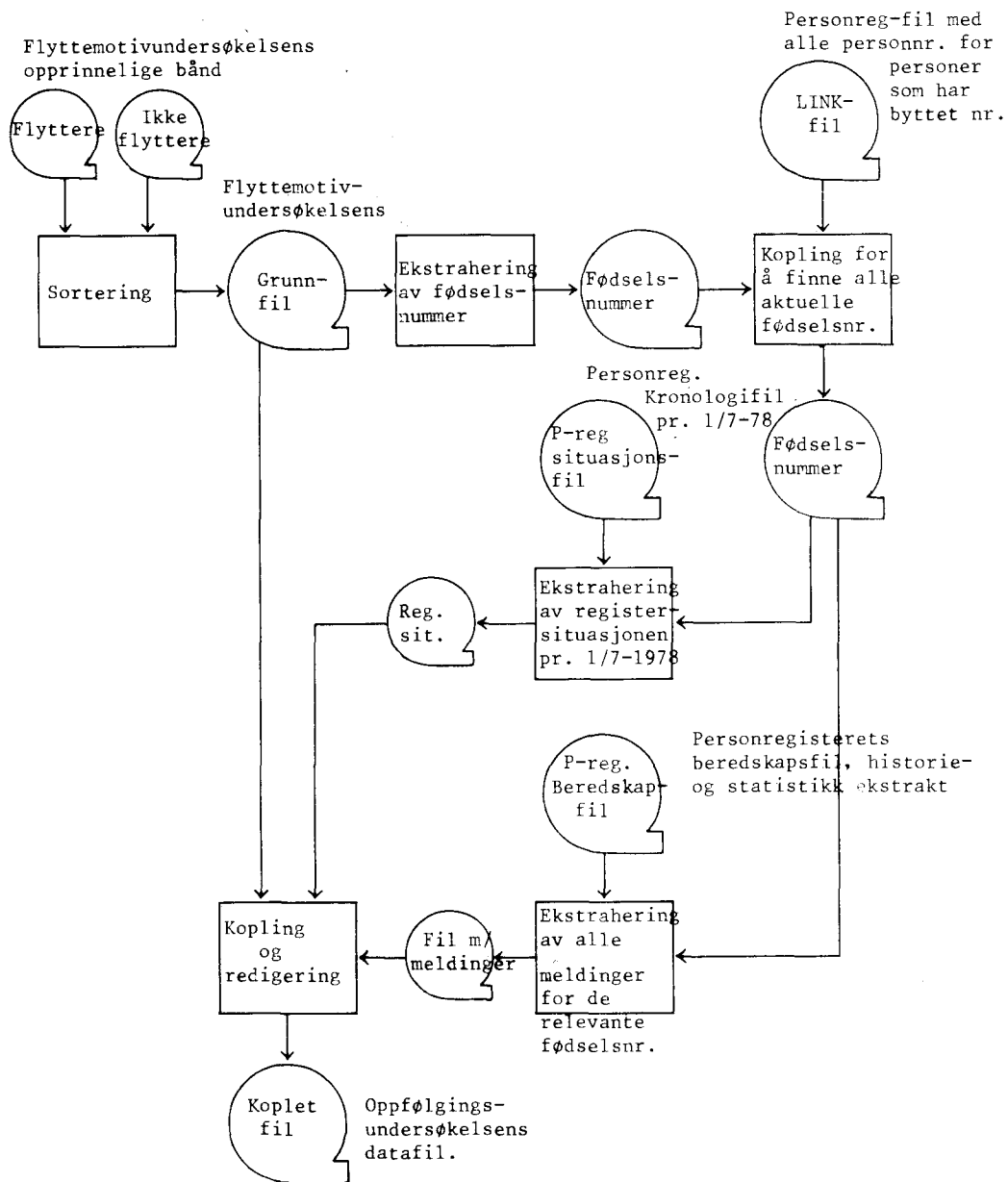
5.3. Sammenhenger mellom meldingene i flyttehistoriene

Når vi ser på en persons flyttehistorie, må vi være oppmerksom på at kommunesammenslåingene kan være årsak til ulogiske flyttesekvenser. Et eksempel: Sett at en person flytter fra kommune A til kommune B. Så blir de to kommunene slått sammen og den nye kommunen får kommunenummeret til den tidligere kommunen A. Hvis personen flytter videre, vil han/hun i vår versjon av flyttehistorien ble registrert med kommune A som fraflyttingskommune i to på hverandre følgende flyttinger.

I tillegg til at dette opptrer i de meldingene vi har hentet ut fra registeret, skjer det enda oftere når vi betrakter flyttinger der kommuneinndelingen er "oppdatert" til inndelingen pr. 1/1 1974. Slike flyttinger er skilt ut som "intrakommunale" og blir holdt utenfor ved test av om det er en tilbakeflytting, tilbakevending eller videreflytting.

Det var en del svakheter ved registeret den første tiden etter at det ble opprettet. Dette gjeldt særlig for ekteskapsmeldinger. I oppfølgingsundersøkelsen spiller ekteskapsmeldingene en underordnet rolle. Derfor påvirker ikke dette våre datas reliabilitet i foruroligende grad.

Figur 1. Flyttdiagram (utdrag) for koplinger i prosjektet Oppfølging av Flyttemotivundersøkelsen 1972

KATALOG OVER KOMMUNENUMMER FØR OG ETTER¹⁾ OMKODING

Kommunenummer før omkoding	Kommunenummer etter omkoding	Kommunenummer før omkoding	Kommunenummer etter omkoding
0116	0101	1150	1149
0117	0101	1152	1149
0222	0221	1105	1149
0223	0221	1105	1149
0224	0221	1155	1154
0431	0430	1156	1154
0433	0432	1157	1154
0436	0435	1158	1154
0440	0437	1212	1224
0441	0435	1213	1224
0516	0518	1225	1224
0519	0518	1226	1238
0605	0601	1231	1230
0612	0601	1232	1230
0704	0717	1248	1201
0724	0706	1249	1201
0923	0904	1250	1201
0924	0904	1255	1201
0932	0929	1301	1201
0933	0929	1442	1438
0934	0929	1444	1448
1011	1001	1447	1448
1012	1001	1449	1448
1013	1001	1504	1501
1039	1003	1523	1527
1040	1003	1526	1527
1041	1003	1529	1527
1042	1004	1530	1534
1043	1004	1531	1501
1044	1004	1558	1557
1045	1004	1565	1566
1115	1101	1568	1569
1116	1101	1570	1571
1123	1102	1645	1644
1125	1103	1656	1657
1126	1103	1658	1657
1128	1102	1817	1820
1113	1112	1821	1820
1131	1133	1843	1804
1132	1133	1855	1805
1136	1134	1859	1858
1137	1134	1874	1858
1138	1134	1812	1814
1139	1146	1813	1814
1140	1141	1920	1921
1143	1142	1923	1921
1147	1149		
1148	1149		

1) Kommunegrenser pr. 1/1 1974.

STORDAHL'S OG RIDENGS KOMMUNEGRUPPERINGER

I denne undersøkelsen er både Stordahls og Ridengs, dvs. Byråets, kommunegrupperinger benyttet.

Stordahls gruppering er definert i et arbeidsnotat i Byrådet (Stordahl 1976), og vi henviser til det for definisjonsgrunnlag og gruppeinndeling.

Ridengs typer antas å være kjent fra Rideng (1974). Her tas bare med hovedinndelingen som forklaring til figur 11.3:

Type

- 1 Landbrukskommuner
- 2 Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner
- 3 Sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner
- 4 Fiskerikommuner
- 5 Mindre sentrale industrikommuner
- 6 Sentrale industrikommuner
- 7 Særlig sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner
- 8 Øvrige blandede tjenesteytings- og industrikommuner
- 9 Andre kommuner

LITTERATUR¹⁾

- Abler, R., Adams, J.C., Gould, P. 1972. Spatial organization. London.
- Aftenposten. Artikkel 31/1 1980.
- Aksjonsplan for Nord-Norge. 1980. Vedlegg til forslag til Statsbudsjett 1981.
- Alstad, J.A. 1981. Oppfølging av Flyttemotivundersøkelsen 1972 - en studie av tilbakeflytting. Magistergradsavhandling i geografi. Universitetet i Oslo
- Arbeiderbladet 1979. Lederartikkel 6/9.
- Asheim, B.T. 1974a. En teoretisk modell for analyse av geografisk mobilitet på individnivå. Arbeidsnotat nr. 35. Levekårsundersøkelsen. Bergen.
- Asheim, B.T. 1974b. Bostedstyper og livsfaser - en foreløpig analyse med vekt på geografisk mobilitet. Arbeidsnotat nr. 57. Levekårsundersøkelsen. Bergen.
- Asheim, B.T. 1978. Regionale ulikheter i levekår. Levekårsundersøkelsen. NOU 1978:3.
- Aubert, V. og Karlsen, G. 1968. Flytting fra utkanten. Tidsskrift for samfunnsforskning. s.182-213. Oslo.
- Bacon, L. 1971. Poverty among intraregional rural-to-urban migrants. Rural Sociology 36, pp.125-140.
- Blalock, H. 1967. Towards a theory of Minority Group Relations. New York.
- Blau, P. 1968. Social Exchange. International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. 5. London.
- Borge, T. 1969. En rapport om norske flergangsflyttinger 1966. Arbeidsrapport 69/5. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Brown, L.A. og Longbrake, D.B. 1970a. Migration Flows in Intra-Urban Space: Place utility considerations. Annals of the Association of American Geographers 60, pp. 368-384.
- Brown, L.A. og Moore, E.G. 1970b. The Intra-Urban Migration Process: A Perspective. Geografiska Annaler, Serie B 25, pp. 368-381.
- Brox, O. 1971. Avfolkning og lokalsamfunnsutvikling i Nord-Norge. Sosialantropologisk Institutt. Universitetet i Bergen.
- Brox, O. 1980a. Mot et konsolidert busettingsmønster? Tidsskrift for samfunnsforskning, bind 21, s. 227-244.
- Brox, O., Larsen, H.O. og Pedersen, H. 1980b. Befolkningsutviklinga i spredtbygde områder i Nord-Norge. Tidsskrift for samfunnsforskning 1980, bind 21, s. 245-254.
- Dagbladet 1979. Lederartikkel 6/9.
- Davanso, J. og Morrison, P.A. 1978. Dynamics of return migration: Descriptive findings from a longitudinal study. Rand Corporation. California.
- Davanso, J. 1980. Repeat migration in the United states: Who moves back and who moves on? International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg.
- Dolven, A.S. 1968. Aurskog-Hølandinger i Oslo. Rapport 10. Norsk institutt for by- og regionforskning. Oslo.
- Dolven, A.S. 1974. Bostedspreferanser. Arbeidsrapport 4/74. Norsk institutt for by- og regionforskning. Oslo.
- Eisenstadt, S.W. 1954. The Absorption of Immigrants. London.
- Eriksson, R. 1971. Uppväxtförhållanden och social rörlighet. Kapittel 6 i Betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Stockholm.
- Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU). 1974. Statens offentliga utredningar 1974:2. Stockholm.
- Foss, O. 1974. Holdninger og atferd. Noen synspunkter på problemet med prediksjon av handlinger på grunnlag av utsagn. Metodehefte nr. 13. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Foss, O., Salomon, R., Stordahl, E. og Østby, L. 1974. Rapport nr. 2. Teori og metode. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Foss, O. 1975. Flytting og levekår. Rapport nr. 5. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Foss, O., Hansen, L. og Stordahl, E. 1978. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Dokumentert variabel-katalog. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Føllesdal, D. og Walløe, L. 1977. Argumentasjonsteori og vitenskapsfilosofi. Oslo.
- Førlandsås, K. 1979. Tinn kommune i flytteperspektiv. Hovedoppgave i geografi. Universitetet i Bergen.
- Galtung, J. 1967. Theory and methods of social research. Oslo.
- Geschwind, H. 1957. Inrikes omflytning 1951-1955. Statistisk Tidsskrift 6, s. 607-611.
- Ginsberg, R.B. 1979. Timing and duration effects in residence histories and other longitudinal data. Regional Science and Urban Economics 9, pp. 311-331.

1) Omfatter både henvisninger i dette notatet og en del annen litteratur av interesse for problemstillingene drøftet her.

- Goldstein, S. 1964. The extent of repeated Migration: An analysis based on the Danish Population Register. *Journal of the American Statistical Association*, vol. 59, s. 1121-1132.
- Gould, P. and White, R. 1974. *Mental Maps*. New York.
- Hannan, D.F. 1969. Migration Motives and migration Differentials among Irish Rural Youth. *Sociologica Ruralis*, 9, pp. 195-221.
- Hansen, J.C. 1969. Flyttinger i Norge 1967. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, bind 23, s. 91-102.
- Hansen, J.C. 1977. Befolkningsutviklingen i Norge 1950-2000. Norges handelshøyskole og Universitetet i Bergen.
- Hansen, J.C. 1979. Bosettingsmønster og regionalpolitikk - harmoni eller konflikt? *Plan og arbeid* nr. 2, s.62-74.
- Harvey, D. 1969. *Explanation in Geography*. London.
- Hellevik, O. 1971. *Forskingsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Hernes, G. 1979. Elfenbenstårn eller kommandotårn. Om disiplinforskning og forskning for samfunnsplanlegging. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bind 20, s.279-299.
- Hertzberg, L. 1969. Lyngdal. Forskyvninger i bosetningen og flyttinger. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, bind 23, s.77-90.
- Historisk Statistikk 1978. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Holt-Jensen, A. 1968. Fjellbygda Rauland. *Ad novas* nr. 6. Oslo.
- Homans, G.K. 1961. *Social Behaviour: Its Elementary Forms*. New York.
- Hägerstrand, T. 1964. Urbaniseringen som verdensproblem. *Ingeniørvetenskapsakademien. Meddelanden* nr. 139. Stockholm.
- Hägerstrand, T. 1969. On the Definition of Migration. *Year-book of Population Research in Finland* XI.
- Häggström, N. 1978. Migrationen mellom Finland och Sverige åren 1968-1974. Några flyttningsmodeller. Rapport 17:10. Umeå Universitet.
- Institutt for samfunnsforskning. 1979. Arbeidskraft og mobilitet. Rapport 5/79. Oslo.
- Jackson, J.A. (red.) 1969. *Migration*. Cambridge.
- Jamstillingskomiteens innstilling. 1951. Komiteen oppnevnt ved kongelig resolusjon av 7. juni 1946.
- King, R. 1978. Return migration: A neglected aspect of population geography. *Area*, vol. 10, nr. 3, s.175-182.
- Lee, A.S. 1974. Return migration in the United States. *International Migration Review*, vol. 8, pp. 283-300.
- Lee, E.S. 1969. A theory of Migration. S.282-297 i Jackson, J.A. (red.) *Migration*. Cambridge.
- Lian, J.L. 1980. Familieflytting i Oslo-regionen. Hovedoppgave i geografi. Universitetet i Oslo.
- Lycan, R. 1972. Interregional Migration in the United States and Canada. Paper presented at The Symposium on Internal Migration of the I.G.U. Commission on Population Geography. Edmonton. Canada.
- Lysgaard, S. 1967. *Arbeiderkollektivet*. Oslo.
- March, J. & Simon, H. 1966. *Organizations*. New York.
- Martinussen, W. 1973. Samsvaret mellom flytteønsker og flytting i befolkningen. *Institutt for samfunnsforskning*. Oslo.
- Moen, B., Reisz, B.A. og Strand, A. 1979. Flyttemønster i Oslo-regionene. NIBR-rapport 47/79. Oslo.
- Myklebost, H. 1968. Urbanization and regional concentration in Norway in 1950's and 1960's. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 22, s.227-244.
- Myklebost, H. 1978a. Bosetningsutviklingen i Norge 1950-1975. *Ad. novas* no. 14. Oslo.
- Myklebost, H. 1978b. Norges Tettsteder, Folketall og Næringsliv. *Ad. novas* no. 15. Oslo.
- Myklebost, H. 1979. Bosetningsutviklingen i Norge 1960-1970. Artikler 115. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Mörch, H. 1968. Fødesteds- og indflydningsfeltet for Grinsted by 1964. *Geografisk Tidsskrift* 67, s. 19-49. København.
- Nicholson, B. 1971. Tilbakeflytting til et utkantdistrikt. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bind 12, s.99-123.
- NOU 1979:19. Utflytting av statsinstitusjoner fra Oslo. Del III. Oslo.
- NOU 1979:35. Strukturproblemer og vekstmuligheter i norsk industri. ("Lied-innstillingen"). Oslo.
- NOU 1980:25. Muligheter og konsekvenser ved petroleumsfunn nord for 62^on. Oslo.
- NOU 1980:33. Sysselsetting og arbeidsmiljø i 80-årene. Oslo.
- Ramsøy, N.R. (red.) 1977. *Sosial mobilitet i Norge*. Tiden Norsk Forlag. Oslo.
- Rasmussen, T.F. 1966. Storbyutvikling og arbeidsreiser. En undersøkelse av pendling, befolkningsutvikling, næringsliv og urbanisering i Oslo-området. *Samfunnsøkonomiske Studier* 18. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.

- Ravenstein, E.G. 1885. The Laws of Migration. *Journal, Statistical Society*, 48, pp. 167-235.
- Ravenstein, E.G. 1889. The Laws of Migration. *Journal, Statistical Society*, 52, pp.214-301.
- Reisz, B.A. 1976. Flytting og levevilkår. NIBR arbeidsrapport 31/76. Oslo.
- Rideng, A. 1974. Klassifisering av kommunene i Norge 1974. Artikler nr. 67. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Rossi, P.H. 1955. Why families move. Illinois.
- Shaw, P. 1975. Migration theory and fact. Philadelphia.
- Shiang Yun Wang, C. & Sewell, W.H. 1980. Residence, Migration and Earnings. *Rural Sociology* 45 (2), pp.185-206.
- Skrede, K. 1971. Sosioøkonomisk klassifisering av yrker i Norge 1961. INAS-rapport nr. 71-1. Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå. 1968. Boforholdsundersøkelsen 1967. Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå. 1974a. Boforholdsundersøkelsen 1973. Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå. 1974b. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Tabellpublikasjon. Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå. 1977. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Samfunnsøkonomiske studier 33. Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå. 1978. Prosjektbeskrivelse OFo/Est/KØS/AMJ 26/5-1978.
- Stordahl, E. og Sørensen, K. 1980. Oppfølging av Flyttemotivundersøkelsen 1972. Foreløpig dokumentasjon. IN 80/10. Oslo.
- Stordahl, E. 1975. Flytting til og fra 121 Askim/Mysen Handelsdistrikt i 1971. Rapport nr. 4. Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Stordahl, E. 1976. Justerte Flytterelasjoner. Arbeidsrapport nr. 1. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- St.meld. nr. 85. 1951. Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge. Oslo.
- St.meld. nr. 87. 1966-1967. Om distriktsplanlegging. Oslo.
- St.meld. nr. 6. 1970-1971. Om arbeidet med prøvesentrene og utviklingsområdene. Oslo.
- St.meld. nr. 25. 1977-1978. Om regional planlegging og forvaltningen av naturressursene. Oslo.
- St.meld. nr. 54. 1980-1981. Industripolitiske retningslinjer for de nærmeste år fremover.
- St.meld. nr. 16. 1979-1980. Bedre nærmiljø.
- Sørensen, K. 1975. Inn- og utvandring for Norge 1958-1975. Statistiske Analyser. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Tamsfoss, S. 1970. Om bruk av stikkprøver ved Kontoret for intervjuundersøkelser. Artikler nr. 37. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Tannenbaum, E. 1980. Secondary Analysis, data banks and geography. *Area*, vol. 2, nr. 1, pp. 33-37.
- Vanderkamp, J. 1972. Return Migration: Its significance and behavior. *Economic Inquiry*, vol. 10, pp. 460-464.
- Wallander, J. 1948. Flykten frå skogsbygden. Stockholm.
- Wendel, B. 1953. A Migration Schema. Theories and Observations. *Lund Studies in Geography*, Ser. B, Human Geography no. 9. Lund.
- White, P. & Woods, R. (red.) 1980. The geographical Impact of Migration. London.
- Wilkinson, R. & Merry, D.M. 1965. A Statistical Analysis of Attitudes to Moving. *Urban Studies*, 2, pp. 1-14.
- Wolpert, J. 1965. Behavioral aspects of the decision to migrate. *Regional Science Association. Papers*, vol. 15.
- Zuichers, J.J. 1977. Mobility and preferences: A review. Paper presented at the Annual Meeting of the American Association for the Advancement of Science, Denver.
- Zuichers, J.J. & Rieger, J.H. 1978. Size of Place Preferences and Life Cycle Migration: A Cohort Comparison. *Rural Sociology*, 43 (4), pp. 618-633.
- Öberg, S. 1978. Flyttingsteori på 1700-talet. *Svensk Geografisk årbok*. Lund.
- Østby, L. 1970. Geografisk Mobilitet. Medd. fra Geografisk Institutt. Universitetet i Oslo.
- Østby, L. 1975a. Hvem flytter i Norge? Artikler nr. 73. Statistisk Sentralbyrå.
- Østby, L. 1975. Flyttingene i Norge 1971 og 1949-1973. Rapport nr. 3 fra Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistiske Analyser. Statistisk Sentralbyrå.
- Øverjordet, A.H. 1980. Persepsjon på makronivå: Informasjonsrom, kognitiverom, preferanserom hos norske skoleelever. Hovedoppgave i geografi, Universitetet i Oslo.
- Aase, A. og Dale, B. 1978. Levekår i storby. Levekårsundersøkelsen. NOU 1978:52. Oslo.
- Åberg, R. 1972. Geografisk rørlighet - Sociale och ekonomiska effekter. Rapport nr. 5. Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor. Umeå.
- Akerman, S. 1976. Theories and Methods of Migration Research. A History of the Migration.

Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP) - ISSN 0332-8422

Trykt 1981

- Nr. 81/1 Erling J. Fløttum: National Accounts of Norway System and Methods of Estimation
Sidetall 101 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1555-2
- 81/2 Referansearkiv for naturressurs- og forurensningsdata 2. utgave Sidetall 424
Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1233-2
- 81/3 Nils Håvard Lund: Byggekostnadsindeks for boliger Sidetall 127 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1232-4
- 81/4 Anne Lise Ellingsæter: Intervjuernes erfaringer fra arbeidskraftundersøkelsene
Rapport fra 99 intervjuere Field Work Experiences with the Labour Force Sample
Survey Reports from 99 Interviewers Sidetall 40 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1234-0
- 81/5 Bjørn Kjensli: Strukturundersøkelse for bygg og anlegg Vann- og kloakkanlegg
Sidetall 62 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1235-9
- 81/6 Erling Siring og Ib Thomsen: Metoder for estimering av tall for fylker ved hjelp av
utvalgsundersøkelser Sidetall 42 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1509-9
- 81/7 Arne Ljones og Hans Viggo Sæbø: Temperaturkorrigering av energiforbruket
Sidetall 43 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1507-2
- 81/8 Morten Reymert: En analyse av faktorinnsatsen i Norges utenrikshandel med utvik-
lingsland og industriland Sidetall 55 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1506-4
- 81/9 Petter Longva: A System of Natural Resource Accounts Eit rekneskapssystem for
naturressursar Sidetall 26 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1540-4
- 81/10 Stein Erland Brun: Tilgangen på arbeidskraft i fylkene for årene 1971 - 1979
Sidetall 72 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1514-5
- 81/11 Eva Ivås og Kjell Roland: MODIS IV Detaljerte virkningstabeller for 1979
Sidetall 264 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1515-3
- 81/12 Helge Brunborg, Jan Mønnesland og Randi Selmer: Framskrivning av folkemengden etter
ekteskapeleg status Sidetall 75 Pris kr 11,00 ISBN 82-537-1541-2
- 81/13 Adne Cappelen: Importinnhold i sluttleveringer Sidetall 20 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1545-5
- 81/14 MODIS IV Dokumentasjonsnotat nr. 16 Endringer i utgave 78-1 og 79-1 Sidetall 100
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1549-8
- 81/15 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Årene
1969 - 1981 Sidetall 74 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1554-4
- 81/16 Helgeturer 1978/79 Sidetall 23 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1560-9
- 81/17 Roy Østensen: Eie og bruk av personbil Foreløpige tall for 1979 og 1. kvartal 1980
Sidetall 42 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1566-8
- 81/18 Svein Homstvedt, Øyvind Lone og Tore Nesheim: Jordbruksareal ifølge jordregister og
utvalgstillinger. Metodiske forskjeller belyst med materiale fra Trøgstad kommune
Sidetall 62 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1598-6
- 81/19 Arne Faye: Holdninger til norsk utviklingshjelp 1980 Sidetall 62 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1562-5
- 81/20 Knut Fredrik Strøm: Konkurser i industri og varehandel Utvikling, hyppighet og
omfang Sidetall 31 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1569-2
- 81/21 Frank Foyn: Miljøverninvesteringer i industrien. Problemer ved kartlegging av
data Sidetall 34 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1591-9

Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP) - ISSN 0332-8422 (forts.)

Trykt 1981

- Nr. 81/22 Petter R. Koren: Etterspørsel etter energi i norsk industri Sidetall 27
Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1592-7
- 81/23 Harald Bergland og Adne Cappelen: Produktivitet og sysselsetting i industrien
Sidetall 75 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1600-1
  - 81/24 Levekårsundersøkelsen 1980 Dokumentasjon Del I Sidetall 67 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1612-5
  - 81/25 Tor Haldorsen: Norske ferieformer Sidetall 112 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1611-7
  - 81/26 Aktuelle skattetal 1981 Current Tax Data Sidetall 46 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1610-9
  - 81/27 Tiril Vogt: Planregnskap Ressursregnskap for fysisk planlegging Sidetall 70
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1614-1
  - 81/28 Figurer i publikasjoner Sidetall 115 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1628-1
  - 81/29 Tor Skoglund: Utprøving av modellen REGION mot fylkesfordelte nasjonalregnskapsdata
for perioden 1973 - 1976 Sidetall 42 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1626-5
  - 81/30 Adne Cappelen, Erik Garaas og Svein Longva: MODAG En modell for makroøkonomiske
analyser Sidetall 70 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1630-3
  - 81/31 Torstein Bye og Tor Eivind Høyland: Inntektsbegreper - Inntektsfordeling
Sidetall 43 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1639-7
  - 81/32 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1977 - 1980 Sidetall 39 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1634-6
  - 81/33 Erik Biørn: Estimating Seemingly Unrelated Regression Models from Incomplete
Cross-Section/Time-Series Data Sidetall 32 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1635-4
  - 81/34 Eva Ivås og Kjell Roland: MODIS IV Detaljerte virkningstabeller for 1980
Sidetall 272 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1636-2
  - 81/35 Sigurd Tveitereid og Jan Lædre: Markedsindikatorer for norsk eksport Sidetall 47
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1645-1

Trykt 1982

- Nr. 82/1 Tor Haldorsen og Gunvor Iversen: Praktiske eksempler på måling av latente variable:
Sammenhengen mellom subjektive og objektive indikatorer på arbeidsforhold
ISBN 82-537-1649-4 ISSN 0332-8422
- 82/2 Jan Mønnesland, Helge Brunborg og Randi Selmer: Inngåelse og oppløsning av ekteskap
etter alder og varighet Formation and Dissolution of Marriage by Age and Duration
Sidetall 77 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1650-8
  - 82/3 Ole K. Hovland og Håvard Røyne: En revidert versjon av skattemodellen LOTTE
Sidetall 63 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1648-6
  - 82/4 Gunvor Iversen: Arbeidsmiljø 1980 Noen hovedresultater Sidetall 79
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1715-6
  - 82/5 Naturressurser 1981 Sidetall 29 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1651-6
  - 82/6 Stein Erland Brun: Nettoflytting og arbeidsmarked i fylkene En foreløpig analyse av
sammenhengen Sidetall 68 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1718-0
  - 82/7 Øystein Engebretsen: Arealbruk i norske byer og tettsteder Sidetall 183
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1720-2
  - 82/8 Attitudes to Norwegian Development Assistance Sidetall 68 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1719-9
  - 82/9 Rolf Aaberge: Om måling av ulikskap Sidetall 73 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1721-0

Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP) - ISSN 0332-8422 (forts.)

Trykt 1982

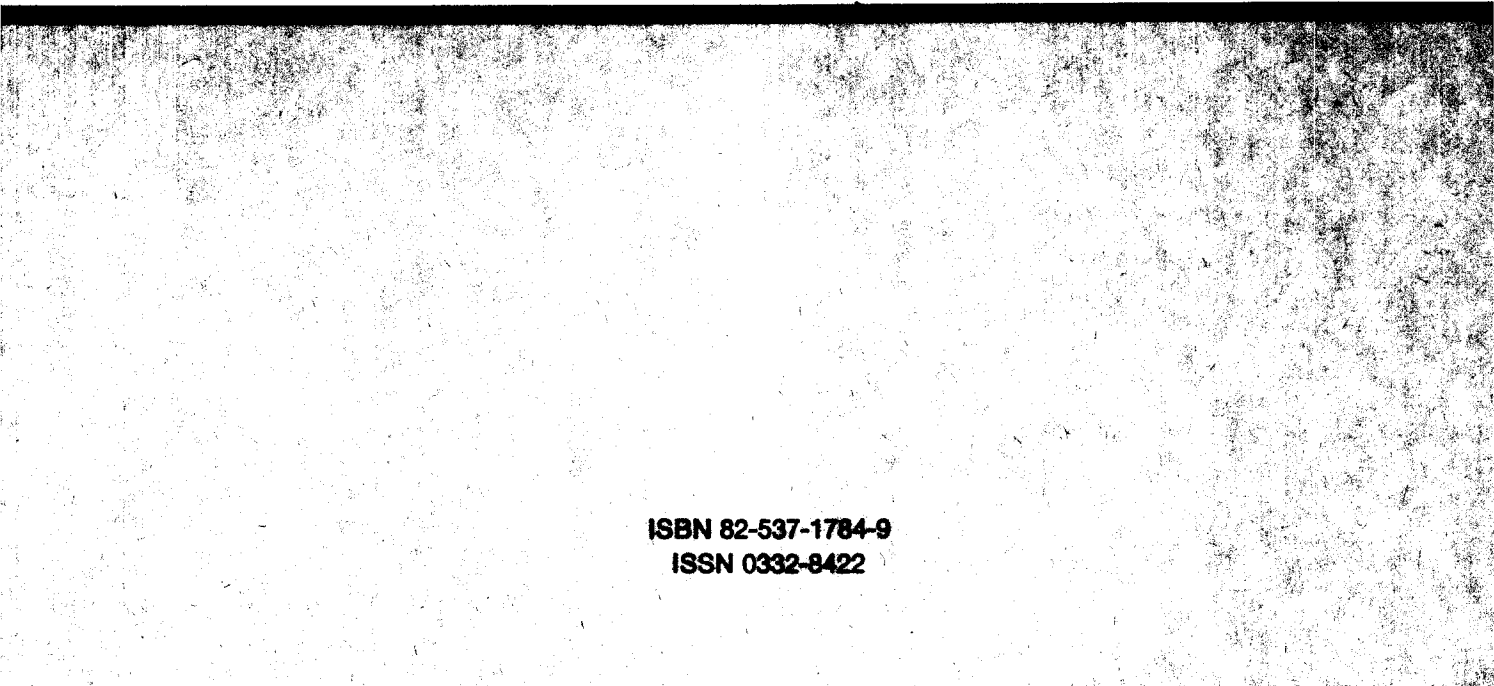
- Nr. 82/10 Arne S. Andersen: Lévekårsundersøkelsen 1980 Dokumentasjon Del II Sidetall 88
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1722-9
- 82/11 Audun Rosland: Forbruk av fast brensel i husholdninger 1960 - 1980 Sidetall 41
Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1735-0
- 82/12 Bjørn Kjensli: Strukturundersøkelse for bygg og anlegg Industribygg Sidetall 58
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1732-6
- 82/13 Liv Argel: Statistikkbrugerundersøkelsen 1980-81 Resultater fra en postundersøkelse
om bruk og vurdering av offisiell statistikk Sidetall 91 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1748-2
- 82/14 Vetle Hvidsten og Kåre Kalstad: Nasjonalregnskap 1975 - 1976 Inntekts- og kapital-
konti System og beregningsmetoder Sidetall 84 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1745-8
- 82/15 Johan A. Alstad: Oppfølging av flyttemotivundersøkelsen 1972 En studie av tilbake-
flytting Sidetall 93 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1784-9
- 82/16 Per Skagseth: Det norske nasjonalregnskapet Dokumentasjonsnotat nr. 12 Beregning
av investering, realkapital og kapitalslit Sidetall 50 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1756-3
- 82/18 Susan Lingsom: Behov for tilsynsordninger for barn 7-12 år Sidetall 32
Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1772-5

Pris kr 15,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos H. Aschehoug & Co. og
Universitetsforlaget, Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

ISBN 82-537-1784-9
ISSN 0332-8422